

P.C. ASBJÖRNSEN I J. MOE

NORVEŠKE
BAJKE I PRIČE

Barba Jozo

Peter Christian Asbjørnsen i
Jörgen Moe

NORVEŠKE BAJKE I PRIČE

S norveškoga preveo
Josip Tabak

Naslov izvornika:
NORSKE FOLKEEVENTYR
samlede ved
P. Asbjørnsen og Jörgen Moe

Sadržaj

Kari Drvenhalja

Muževa kći i ženina kći

Pošteno zasluženi srebrnjak

Petar Bogatun

Riđun

Istočno od sunca i zapadno od mjeseca

Bradonja Hoken

Majstor u lupeškom umijeću

Mlinac na dnu mora

Djevojka na staklenom brdu

Tri godine služio bez plaće

Ukrao divu srebrne patke

S divom jeo za okladu

Dvanaest divljih pataka

Pravda i krivda

Brđanin Gudbrand

Proždrljiva mačka

Još ima takvih žena

Giske

Naopaka žena

Htio čovjek kuću urediti

Pohitjela kokoš

Pošo pijevac po vodu

Pogovor

KARI DRVENHALJA

Bio jednom kralj što je obudovio, a iza žene mu ostala kći tako lijepa i umilna da je ljepše i umilnije ne možeš zamisliti. Kralj je dugo žalio za kraljicom, jer ju je silno volio, ali mu naposljetku samoća i udovištvo dojadi, te se on ponovno oženi nekom kraljevskom udovicom, koja također imađase kćer, ali ova bijaše toliko ružna i zla koliko je prva bila lijepa i blaga. Maćeha i njezina kći zavidjele kraljevoj kćeri na njezinoj ljepoti, ali dok se kralj nalazio na dvorima, nisu se usuđivale da joj išta nažao učine, jer je kralj volio svoje dijete.

Nakon nekog vremena kralj se zaratio s nekim drugim kraljem pa krenuo s dvora i otišao u boj. Sad je kraljica pomislila da može raditi što hoće, te je uzela da bije i zlostavlja lijepu kraljevnju na svakom koraku i da je glađu mori, a naposljetku je potjera da goveda pase. I tako je kraljeva kći išla gorom i dolinom, čuvajući stado, a za jelo je dobila malo ili ništa. Mršavjela je i blijedjela lijepa kraljevna, gotovo uvijek bila tužna i žalosna i suze ronila.

U stadu što ga je kraljevna čuvala bio lijep i golem bik, Bijelonja: uvijek on odisao čistoćom i svježinom i često prilazio kraljevni i puštao da ga češe. Dok je ona jednom sjedila sva ojađena te suze lila, dođe Bijelonja pa je upita zašto je tako tužna i žalosna. Ona mu ne uzvratila nego okrenu još gorče plakati — sve joj suza suzu sustizala.

— Znam ja što je tebi, premda nećeš da mi kažeš — reći će joj Bijelonja. — Plačeš jer je kraljica prema tebi zla i okrutna, pa te glađu želi ubiti. No nemoj se za jelo brinuti: u mome je lijevom uhu rubac: izvuci ga i prostri, pa ćeš imati jela koliko ti drago.

Kraljevna poslušala, izvuče rubac te ga prostrije po travi, a kako to učini, rubac se prekri najljepšim jelima što ih možeš zamisliti, a bijaše i vina i medovine, i kolača medenjaka. Kraljevna vrati dušu u se, i odonda je uvijek rubac prostirala, pa joj se brzo vratila snaga i zdravlje, bila ona bijela i rumena, i tako se opet lijepo ispunila da je maćeha sva pozelenjela od muke, a s njome i njezina koštunjava kći.

Kraljici maćehi nije u glavu išlo kako joj pastorka može tako lijepo izgledati kad je stavljena na tako posnu i oskudnu hranu. I stoga naredi jednoj svojoj sluškinji da za kraljevnom i njezinim stadom ode u šumu te pripazi i razvidi što je posrijedi: mišljaše

kraljica da tko od slugu i sluškinja daje kraljevni jela.

Djevojka otišla za kraljevnom u šumu te pripazila, i tako vidjela gdje kraljevna izvlači rubac iz Bijelonjina lijevog uha, prostire ga po travi, a rubac se puni najljepštm jelom i pilom — vidje onda kako se kraljevna lijepo gosti i sladi, pa kad razabra što je i kako je, odmah odjuri kraljici te joj sve ispriča.

Uto se i kralj vratio na dvore, pošto je pobijedio onoga drugog kralja što je s njime ratovao. Na dvorima nastade radost i veselje, a najviše se obradovala kraljeva kći. A kraljica se međutim pričinila bolesnom te liječnika bogato nagradila da ovaj kaže kako joj nema spasa osim ako joj ne daju da jede mesa od bika Bijelonje.

I kraljevna i mnogi drugi pitali liječnika zar nema kakva drugog lijeka: hotijahu zaštititi bika, jer su ga svi voljeli, te kazivahu kako onakva nema u svoj kraljevini. Ali ne, Bijelonju je trebalo zaklati, baš njega, i tu nema druge. Kad je kraljeva kći to čula, sva se stuži, te odjuri dolje u staju gdje bijaše bik. Bijelonja stajao oborene glave i tako tužno izgledao da je kraljevna briznula u plač.

— Zašto plačeš? — upita je Bijelonja.

A kraljevna mu ispriča kako se kralj vratio i kako se kraljica razboljela te liječnika potkupila da kaže kako će ozdraviti samo onda ako joj dadu Bijelonjina mesa, i tako će eto njega, Bijelonju, zaklati.

— Smaknu li mene, ubrzo će i na tebe doći red — objasni joj Bijelonja. — Nego ako si za to, bježimo noćas.

Kraljevni se učini da nije od nje lijepo da oca ostavi, ali joj isto tako bijaše jasno da je još gora nevolja ostati te s kraljicom, zlom maćehom, živjeti pod istim krovom. I tako obeća Bijelonji da će s njime.

Kad su uvečer svi pozaspali, iskrade se kraljevna te se odšulja u staju Bijelonji. Bijelonja joj kaza da mu se vine na leđa, a kad ona uzjaha, on poteče odande što je mogao brže. Kad ujutro poraniše i podoše da zakolju bika, ovoga više ne nađoše, a kad je kralj ustao i upitao za svoju kćer, ni nje ne bijaše. Kralj razasla glasnike na sve strane i udari u sva crkvena zvona, ali nitko ne mogaše ništa reći.

A Bijelonja međutim jurio s kraljevnom i prošao mnoge zemlje, te naposljetku došao do nekakve goleme bakrene šume: sve ondje bilo od bakra — stabla i grane, lišće i cvijeće. No, prije nego što će u šumu, reći će Bijelonja kraljevni:

— Kad uđemo u šumu, dobro pazi da ni listak ne otkineš, jer ne

budeš li pazila, gotovo je i sa mnom i s tobom: tu ti živi div sù tri glave, njemu šuma pripada.

Kraljevna obeća da će dobro paziti i da ništa neće trgati.

I zaista bijaše veoma pažljiva te se uklanjala i lijevo i desno i rukom odmicala grane samo da se ništa ne otrgne. Ali šuma bila tako gusta da se gotovo nije moglo prolaziti, i ma koliko kraljevna pazila, ipak otkinu jedan list, koji joj ostade u ruci.

— Jao, jao! — zajada Bijelonja — što si to učinila! Sad mi se valja boriti na život i smrt! A list da si dobro skrila!

Uto izbiše nakraj šume, a kako oni iz šume, pred njima se pojavi div sù tri glave.

— Tko to moju šumu dira? — zagrmje div.

— Šuma je moja koliko i tvoja — odsiječe bik.

— To ćemo tek vidjeti! — povika div.

— Dobro! — dočeka bik.

I nasrnuše jedan na drugoga. Bik žestoko udarao i bô iz sve snage, ali i div bijaše podjednako jak, pa je borba trajala cio dan, dok najposlije bik ne iznese pobjedu. Iznio je pobjedu, ali je zadobio tolike rane i ozljede i bio toliko slab da se jedva mogao kretati. Morade stoga jedan dan počivati. Bik kaza kraljevni da uzme rog s mašču što je divovskoj tjelesini za pojasom i da ga njome namaže. Kraljevna tako učini te namaza Bijelonju, a njemu nato zacijelješe rane pa on ozdravi, i tako sutradan nastaviše put.

Mnoge su i mnoge dane putovali i pošto su golem put prevalili, stigoše do neke srebrne šume: stabla i grane, lišće i cvijeće — sve tu bijaše od samoga srebra.

Prije nego što uđe u šumu, Bijelonja će kraljevni:

— Kad budemo u šumi, pazi da nizašto na svijetu ništa ne odlomiš i ni listak ne otkineš, jer je inače gotovo i sa mnom i s tobom. Tu ti živi div sù šest glava, njegova je to šuma, a s njime ne smijem u borbu.

— Ne boj se, dobro ću paziti da ni listak ne otkinem — obeća kraljevna.

No, kad su unutra zašli, šuma bila tako gusta da se kroz nju moglo jedva proći. Kraljevna bijaše oprezna koliko je samo mogla, uklanjala se granama ili ih odmicala rukama, ali su je grane svaki čas udarale po licu, tako te joj uza svu smotrenost osta list u ruci.

— Jao, jao! — zajada bik — što si učinila! Sad mi se valja boriti na život i smrt, jer je div sù šest glava dvaput jači od prvoga.

Ali dobro čuvaj list!

Kako iziđoše iz šume, već i div pred njih izbi.

— Tko to moju šumu dira? — zagrmje div.

— Šuma je moja koliko i tvoja! — odbrusi bik.

— To ćemo istom vidjeti! — povika div.

— Dobro! — dočeka bik.

I navali na diva, iskopa mu oči i zabi mu rogove u trbuh, ali i div bio jak i uzvraćao udarce, i borba potraja tri cijela dana, a u njoj bik naposljetku dotuče diva. Pobijedio je, ali je bio tako iscrpljen i umoran da se jedva mogao kretati, a tako prekriven ranama da je krv curila na sve strane. I sad bik kaza kraljevni da mu rane premaže mašću iz roga što je divu za pasom, pa kraljevna tako i učini, a bik ozdravi. No još su cio tjedan morali ondje ostati dok je bik mogao dalje.

Napokon i opet krenuše, ali polako, jer Bijelonja bijaše još slab. Kraljevna ga htjela poštediti, te mu rekla kako je zdrava i mlada pa može i pješke. Ali joj Bijelonja ne dopusti: morala je i opet jahati.

Dugo su i podugo išli i mnoge zemlje prošli, a kraljevna nikako nije znala kamo je to Bijelonja nosi. Pošto su prevalili golem put, stigoše do nekakve zlatne šume: bila to krasota kakve ne možeš zamisliti, sve se sjalo i blistalo, sve bijaše od samoga zlata — stabla i grane, lišće i cvijeće...

I tu se zbude kako se zbilo u bakrenoj i srebrnoj šumi. Bik upozorio kraljevnju da nipošto ni listak ne otrgne, jer je u šumi nastan divu su devet glava — njemu šuma pripada; taj je div i veći i jači od obojice prijašnjih, te se ne može s njime u borbu upustiti — ni govora o tome.

Kraljevna obeća da će dobro paziti i da ni listak neće otkinuti, baš sigurno. Ali, kad su zašli u šumu, vidješe da je još gušća nego što bijaše srebrna, i što su dalje išli, sve se teže probijali: šuma bivala sve gušća i gušća i naposljetku bijaše kao da i neće moći kroz nju. Kraljevna se bojala da štogod ne otkine, ugibala se i savijala, odmicala grane pred sobom, ali su je one svaki čas udarale po licu, tako da nije mogla gledati i vidjeti kamo seže, pa joj se tako naposljetku nađe zlatna jabuka u ruci.

Strašno se uplašila kraljevna, briznula u plač i htjela jabuku baciti, ali joj bik kaza da jabuku zadrži i da je sakrije: tješio je kraljevnju kako je najbolje znao i umio, ali je pred očima imao kako

mora žestok boj biti, te sumnjao da će dobro ispasti.

I dok oni tako, eto ti diva sù devet glava: bijaše tako strašan da se kraljevna jedva usudila da ga pogleda.

— Tko to moju šumu dira? — zagrmje div.

— Šuma je moja koliko i tvoja! — odsiječe bik.

— To ćemo tek vidjeti! — povika div.

— Dobro! — dočeka bik.

I u tome jurnuše jedan na drugoga da je sve tutnjilo. Bijaše strašan sudar da se kraljevna gotovo onesvijestila. Bik divu iskopa oči te ga probode rogovima. Ali i div bio jak i strahovito udarao, jer tek što bi divu jednu glavu usmrtio, ostale bi udahnule život u nju, i tako prođe cijela nedjelja dana dok je bik uspio dotući diva.

Pobijedio je, ali je bio tako slab i iscrpljen da se nije mogao više ni maknuti. Osim toga, bijaše sav ranama pokriven. Nije imao ni toliko snage da kraljevni kaže neka s mrtve tjelesine uzme rog s mašću i neka mu rane premaže. Ali je ona to i sama učinila, tako te su biku rane iscijeljele. No tri su tjedna ondje počivali dok su uz mogli dalje.

Najposlije oni polako krenuli, jer je Bijelonja rekao da im valja dalje, pa pošto su prešli preko mnogih brda i dolina i prošli kroz mnoge guste šume, stigoše podno neke gore.

— Vidiš li štogod? — upita Bijelonja kraljevu.

— Ne vidim drugo doli nebo i tu goru — odgovori ona.

Ali što se oni više peli, okolna brda bivala sve manja i niža, tako te je kraljevna imala sve veći vidik.

— Vidiš li sada štogod? — opet će joj Bijelonja.

— Vidim sada male dvore u daljini — uzvratila kraljevna.

— Nisu mali nego su daleko — objasni Bijelonja.

Naposljedku stigoše pod neko brdo s okomitom hridi.

— Vidiš li sada štogod — upitat će bik kraljevu.

— Vidim eno povelike dvore — odgovori kraljevna.

— Valja ti onamo — opet će bik. — Pred dvorima ti je svinjac, a u svinjcu halja od drvenih pločica. Tu halju odjeni na se pa uđi u dvore i kaži da se zoveš Kari Drvenhalja i da službu tražiš. A sada uzmi svoj nož pa mi glavu odreži; zguli mi kožu pa je smotaj i stavi podno hridi, a na nju metni ona dva lista, bakreni i srebrni, i zlatnu jabuku. Pokraj hridi ima štap: želiš li štogod od mene, udri štapom o stijenu.

Kraljevna se skanjivala, nije htjela da učini što se od nje

zahtijeva. Ali, kad joj bik kaza da je to jedina hvala koju od nje traži za sve ono što je za nju učinio, ne bijaše joj druge nego poslušati. Stijesnilo joj se oko srca, ali je ipak uzela nož te rezala dok biku nije glavu odrezala. A onda mu zguli kožu, lijepo je složila i stavi podno hridi, a na nju metne bakreni i srebrni list, i zlatnu jabuku.

Pošto je s time bila gotova, pođe gore u svinjac, sve plačući i jecajući: bijaše silno tužna i žalosna. Zatim odjenu na se drvenu halju pa uđe u dvore.

Kad je ušla u kuhinju, kaza da se zove Kari Drvenhalja i da službu traži. Kuhar joj reče da je može zaposliti ako je voljna suđe prati, jer je sudopera baš nedavno otišla. Tako kuhar, i još nadoveza:

— No kad neko vrijeme ovdje budeš, i ti ćeš se zasititi pa otići.

— Ne, neću posigurno — uvjerala ga ona.

Primila se posla te marljivo prala i čistila, i bila vrlo spretna.

U nedjelju na dvorima očekivali goste. Kari zamoli da smije kraljeviću odnijeti vodu za umivanje, a drugi se na to nadadoše smijati.

— Što ćeš ti gore u odajama? — rekoše podsmjehujući se. — Zar misliš da kraljević želi za tebe znati, za tebe tako ružnu i neuglednu.

Ali ona bila uporna u svome te molila i molila, dok joj najposlije ne dopustiše.

Pošla ona s vodom uza stepenice i dok je tako išla, kloparale drvene pločice na njezinoj halji, pa kraljević iziđe i upita:

— Tko si ti?

— Nosim vam vodu za umivanje.

— Zar misliš da mi treba voda koju mi ti nosiš? — dočeka kraljević.

I u tim joj riječima istrže umivaonik iz ruku pa je zapljusnu onom vodom, i tako joj ne preosta drugo nego da ode.

Kad je sišla, opet stade moliti i salijetati da je puste u crkvu. Dopustiše joj i to, jer se crkva nalazila odmah u blizini. No najprije ona ode do one hridi te štapom udari u stijenu, kako joj bik bijaše kazao.

Tek što je o stijenu udarila, ondje se stvori nekakav čovjek pa je upita što želi. Kraljevna mu kaza kako su joj dopustili da ode u crkvu i propovijed čuje, ali eto nema ruba da se odjene. Čovjek joj nato dade haljinu što bijaše tako sjajna kao ona bakrena šuma, a povrh joj dade još i konja i sedlo. Kad je došla u crkvu, bijaše tako

lijepa da su se svi čudili i pitali tko bi to mogao biti, te gotovo nitko nije slušao što propovjednik govori, svi su u nju gledali. I kraljeviću se toliko svidjela da ni časka nije skidao očiju s nje.

Kad je izlazila iz crkve, kraljević se požuri za njom da joj vrata pridrži i da ih za njom zatvori, i tako se dogodi da mu je u ruci ostala jedna njezina rukavica. A kad je krasnica konja uzjahivala, kraljević joj se i opet približi te je upita odakle je.

— Iz Umivendvora — odgovori Kari.

I dok je kraljević vadio rukavicu da joj je preda, ona prozbori:

*Svjetlo sprijeda, tama za mnom,
da kraljević ne razbere
kamo konjic grabi sa mnom!*

Kraljević još nikad nije vidio tako krasne rukavice, pa je jahao daleko tražeći zavičaj otmjene dame što je ostavila svoju čipkastu rukavicu. Tražio kraljević i raspitivao se, ali mu nitko nije znao ništa kazati.

Druge nedjelje valjalo je da netko skokne kraljeviću da mu rubac odnese.

— Smijem li mu ga ja odnijeti? — zamoli Kari.

— Baš si pogodila! — dočekaše ostali koji bijahu u kuhinji. — Valjda se sjećaš kako si se prošli put provela.

Ali Kari nije popuštala nego je molila i salijetala, dok joj najposlije ne dopustiše. I tako ona uza stepenice, a drvena joj halja klopara li, klopara.

Začuvši klepetanje, kraljević iziđe da vidi što je, pa kad razabra da je to Kari, uze joj rubac iz ruke te joj ga baci u lice.

— Nosi se, nakazo! — izdere se kraljević na nju. — Zar misliš da mi treba rubac što si ga ti dodirnula svojim prljavim prstima?

Kraljević nato ode u crkvu, a Kari siđe u kuhinju te uze moliti da i nju puste onamo.

— Ta što ćeš u crkvi kad nemaš ni pristojna ruha nego tu drvenu halju, i kad si tako ružna i prljava! — rekoše joj ostali.

A Kari kaza kako svećenik lijepo govori i kako ga ona rado sluša, te opet uze moliti i salijetati, dok joj najposlije ne dopustiše.

Otišla Kari, no najprije je svratila do hridi te udarila štapom, a nato se opet pojavio onaj čovjek te joj dao haljinu još ljepšu od prve: bila je sva srebrom protkana, te se sjala i blistala ko ona srebrna

šuma. I krasna je konja dobila, na kojem bijaše sve od srebra — pokrovac i sedlo, žvala i uzde, i sva ostala oprema i nakit.

Kad je dojahala pred crkvu, ljudi još stajahu na brežuljku pred vratima. Svi se začudiše i zapitaše tko bi to mogao biti, a kraljević odmah pristupi da konja pridrži dok djevojka sjaše. Ali ona brzo skoči te mu kaza kako ne treba da se trudi jer joj je konj veoma miran, a tako opet naučen da stoji i da se ne miče dok mu ona ne zapovjedi.

Svi nato udoše u crkvu, ali nitko nije slušao što propovjednik zbori, svi su samo u nju gledali. A kraljević se sada još više u nju zagledao negoli prošli put.

Kad se propovijed završila i kad je krasnica izišla iz crkve te pošla da konja uzjaše, kraljević potrča za njom pa je upita odakle je.

— Iz Rubacdvara — odgovori ona i u isti čas ispusti svoj bič. A kad se kraljević sagnuo da ga pridigne, ona zažubori:

*Svjetlo sprijeda, tama za mnom,
da kraljević ne razbere,
kamo konjic grabi sa mnom!*

I govoreći to iščeznu, te nitko nije znao kamo je odjurila i nestala. Kraljević i opet jahao svuda naokolo i raspitivao se za njezinu postojbinu. No nitko mu nije znao ništa kazati, pa se kraljević najposlije morao vratiti neobavljena posla.

I opet svanula nedjelja, a netko morao kraljeviću, da mu češalj odnese. Kari molila neka joj dopuste da mu ga ona odnese, ali joj drugi napomenuše kako se prošli put provela.

— Ta kako ćeš se pojaviti pred kraljevićem tako ružna i prljava i u toj drvenoj halji — korili je u kuhinji, ali se ona nije dala, nego je molila i dodijavala, dok joj najposlije nisu dopustili.

Pošla ona uza stepenice, a drvene pločice njezine halje i opet klepetale. Kraljević začuo klepet te izišao da vidi što se zbiva, pa kad je pred sobom ugledao Kari, istrže joj češalj iz ruke te joj ga baci u glavu govoreći joj neka se odmah nosi.

Kraljević zatim ode u crkvu, a Kari siđe u kuhinju te zamoli da i nju puste onamo. I opet joj uzeli govoriti šio će ona među svijet onakva ružna i prljava, a bez ikakva drugog ruha doli one drvene halje na sebi.

— Ako te kraljević ili tkogod drugi ondje ugleda —

pripomenuše joj — zlo i naopako: loše ćemo se svi provesti.

Ali Kari uzvratila kako ljudi imaju za čim će se osvrnati i što će gledati: neće nju nitko ni opaziti. I tako je molila i salijetala, dok joj najposlije ne dopustiše.

I sad bijaše kao što je bilo i u dva prošla navrata. Najprije je otišla do hridi te o nju udarila štapom, a nato se i opet pojavio onaj čovjek te joj dao haljinu kudikamo ljepšu i sjajnije negoli prošli put: bila haljina sva zlatom protkana i draguljima urešena. I krasna je konja Kari dobila, a na konju sva oprema od samoga zlata.

Kad je crkvi dojahala, svećenik se sa svojom pastvom još nalazio vani: čekahu da ona dođe. Kraljević odmah pritrča da joj konja pridrži, ali ona hitro skoči i kaza:

— Hvala, nije potrebno da se trudite jer mi je konj miran i pitom, neće se maknuti dok mu ne zapovjedim.

Svi potom uđoše u crkvu, a propovjednik se uspe na propovjedaonicu. No nitko nije slušao što ovaj kazuje: svi su gledali u nju te se čudili i pitali tko bi to mogao biti. A kraljević se još više ponio željom za ljepojkom, zagledao se u nju još više negoli prošli put. Ništa nije čuo ni slušao nego je samo u nju gledao.

Kad se služba Božja završila te krasojka krenula da iziđe, kraljević u trijemu izlio bačvu katrana da bi nekako imao izliku da se nađe uz ljepojku te joj pomogne. Ali se ona nije brinula, nego je jednom nogom zagazila posred katrana te skočila na čistinu. No pritom joj jedna cipela ostade u katranu. Kad je pošla da uzjaše, kraljević potrča za njom te je upita odakle je:

— Iz Češaljdvora — odgovori Kari.

A kad joj kraljević htjede pružiti cipelu, ona opet izgovori:

*Svjetlo sprijeda, tama za mnom,
da kraljević ne razbere
kamo konjic grabi sa mnom!*

Kraljević i opet nije znao kuda je krenula i kamo je nestala, te je i opet dugo jahao naokolo te se raspitivao za Češaljdvor. Kako mu nitko nije znao ništa kazati, on objavi da će mu ženom biti ona kojoj pristaje zlatna cipelica.

I sabraše se djevojke sa svih strana, lijepe i ružne, ali ni u jedne ne bijaše tako mala noga da bi joj pristajala ona zlatna cipelica. Najposlije došla i zla maćeha Kari Drvenhalje i sa sobom dovela

svoju kćer. Ovoj pak pristajala zlatna cipelica. A bila ta djevojka tako ružna i tako odurna da je kraljević teška srca održao obećanje.

Priredilo se svadbeno slavlje, te rugobu nakitili kao mladu. Kad je kraljević s njome jahao put crkve, sa drveta se oglasi ptica:

*Malo palac, malo zapetica
lažnoj mladoj odsječena:
Drvenhalje zlatna cipelica
sva je krvlju zalivena.*

I podoše da vide je li istina što ptica pjeva, a kad tamo, imadoše što i vidjeti: iz cipelice krv prokapljuje. Ptičica je dakle istinu kazivala.

Sad kraljević naredi da sve žene i sve sluškinje što bijahu na dvorima pokušaju obuti cipelicu, da se vidi pristaje li kojoj, ali se nijedna među njima nije našla kojoj bi cipelica pristajala: nijednoj ne mogaše na nogu.

— A gdje je Kari Drvenhalja? — najposlije će kraljević pošto su se već sve izredale i pokušale cipelicu obuti. Ta dobro je kraljević razumio ptičji poj te imao na pameti što je ptica pjevala.

— Zar Kari? — dočekaše ostali. — Ne koristi nju zvati niti to ima smisla, jer u nje su noge ko u konja.

— Svejedno! — odvrati kraljević. — Kad su se sve obredale, može i ona.

— Kari! — zovnu kraljević na vrata, a Kari pođe uza stepenice. Dok se uspinjala, kloparahu drvene pločice njezine halje, kloparahu i klepetahu da je sve odzvanjalo.

— Ti ćeš sada cipelicu obuti i kraljicom postati! — rekoše ostale djevojke pa okrenuše u smijeh i ruganje.

A Kari uze cipelicu te je bez ikakve muke, sasvim lako, nazu na nogu, a onda zbaci sa sebe drvenu halju i pokazao se u haljini zlatom protkanom: sva se sjala od zlata i nakita. Sad se vidje da na drugoj nozi ima zlatnu cipelicu.

Kraljević je odmah prepozna i sav obradovan pritrči te je zagrli i poljubi. Kad je pak čuo da je kraljevska kći, još se više obradova. Potom se njih dvoje vjenčao i proslaviše svadbeno slavlje. Radosti njihovoj nije bilo ni kraja ni konca,

ali našoj priči, znaj,

evo sad je došo kraj.

MUŽEVA KĆI I ŽENINA KĆI

Bio nekoć udovac koji je imao kćer, pa se oženio ženom u koje također bijaše kći. Ženina kći bila zla i lijena i nikakva se posla nije laćala. A muževa kći bila dobra i marljiva, satirala se od posla, pa ipak — nikako da maćehi ugodi: maćeha i njezina kći neprestano mislile o tome kako da se djevojke riješe.

Jednoga dana sjedile djevojke kraj studenca i plele: ženina kći imala lanen konac za pletivo, a muževa kći ništa drugo doli svinjske čekinje.

— Uvijek si tako marljiva i u radu si iskusna — progovori ženina kći — a ja se ipak ne bojim da se s tobom kladim i u pletenju nadmećem.

I stjerale razgovor na jedno te se okladile, a pogodba im bila ova: ona od njih dviju kojoj prvoj ponestane konca, mora u studenac. Počele one pletiti, i tako muževoj kćeri prvoj konac iziđe, te ona morade u studenac.

Skočila djevojka u vodu i nepovrijeđena stigla na dno. Kad se našla na dnu, ogleda se oko sebe, a to svuda naokolo divna zelena livada.

Pođe dalje i kako je išla, ispriječi joj se grmlje poput kakve živice. Djevojka htjede preko grmlja, ali joj ono progovori:

— Nemoj me gaziti, pa ću i ja tebi jednom pomoći.

Djevojka uzela oprezno prelaziti, te je išla tako lako i pažljivo da grmlja gotovo nije ni dodirnula.

Idući dalje naiđe na kravu šarulju što je muzlicu nosila na rogovima. Bila to velika i lijepa krava, a vime joj puno i oblo.

— Budi dobra pa me pomuzi — kaza joj krava — jer mi je vime nabreklo od mlijeka. Možeš popiti koliko ti drago, a ostatak mi izlij po papcima, pa ću i ja tebi jednom pomoći.

Djevojka učini kako ju je krava zamolila, i tek što se dotakla vimena i sisa, šiknu mlijeko u muzlicu. Pošto je pomuzla kravu, djevojka se napi mlijeka i ugasi žeđ, ostatak izli kravi po papcima, a dižvu opet objesi kravi na rogove.

Zaputila se djevojka dalje sjenokošom pa tako naišla na golema ovna: na njem tako gusto i dugo runo da mu se po tlu vuklo, a na jednom mu rogu povelike škare.

— Postrizi me, postrizi me! — kaza joj ovan. — Stenjem evo

pod teretom svoga runa, a tako mi je vruće da ću zamalo svisnuti. Uzmi vune koliko ti drago, a ostatak mi spleti oko vrata, pa ću i ja tebi jednom pomoći.

Djevojka se odmah pokazala spremnom da učini što je ovan moli, a ovaj leže i položi joj glavu na krilo. Mirno je i nepomično ležao, a djevojka ga marljivo strigla i pritom bila tako pažljiva da ga nijednom nije zarezala ni prištinula. Kad bijaše gotova sa strižom, djevojka uze vune koliko je htjela, a ostatak oplete ovnu oko vrata.

Opet se zaputi pa poslije nekog vremena dođe do nekog drveta. Bijaše to jabuka što je tako urodila plodom da su joj se grane do zemlje svijale. Uza samo stablo bio prislonjen podugačak štap.

— Budi dobra pa mi jabuke oberi da bi mi se grane mogle ispraviti i uzdići — zamoli je drvo. — Teško je biti uvijek tako savijen. Jabuke koje ne možeš rukom ubrati, omlati štapom, ali pažljivo, da me ne povrijediš. Jedi koliko možeš, a što ostane, lijepo mi podno stabla poredaj, pa ću i ja tebi jednom pomoći.

Djevojka uze brati jabuke, a koje ne mogaše rukom dohvatiti, pažljivo omlati štapom. Potom se najede koliko je mogla, a ostale lijepo poreda uza stablo.

Ponovno pođe dalje, a nakon nekog vremena eto je pred nekakvu veliku kuću: bio to nastan ženi od divovskog roda i njezinoj kćeri. Djevojka uđe te upita bi li mogla dobiti kakva posla.

— Ah, kakve nam koristi — dočeka žena. — Tolike ih imadasm'o, ali nijedna ne bijaše ni za što.

No djevojka je tako uljudno i uporno molila da je ipak uzmu u službu dok je najposlije ne uzeše.

Sad žena tutnu djevojci rešet'o u ruke te je poslala po vodu. Učini se djevojci nezgodnim i nepriličnim da u rešet'u vodu nosi, ali ne reče ništa nego poslušno pođe, a kad je došla na zdenac, ptičice joj zacvrkutaše:

*Glinom oblijepi,
slamom začepi!
Glinom oblijepi,
slamom začepi!*

Djevojka tako i uradi, te je sad mogla u rešet'u vodu nositi. I vrati se kući, a kad divovska grdoba ugleda vodu u rešet'u, reći će djevojci:

— Nisi to sama iznašla!

Nato je posla da staju òkida i da krave pomuze. No, kad djevojka uđe u staju, nađe ondje lopatu golemu i tako tešku da je nije mogla ni maknuti a kamoli njome se služiti. Našla se djevojka u neprilici, nije znala što da počne. Ali je ptičice i opet izvukoše iz tijesna, te joj zapjevaše da samo malo nečisti metlom izbaci — i sav će ostali smet izletjeti iz staje.

Djevojka poslušala, i tek što je metlom zamahnula, već sva staja bijaše òkidana i pometena te je upravo odisala čistoćom.

Sad joj valjade musti, ali se krave tako ritale i udarale da im se djevojka nije mogla ni prikučiti. O muži ni govora. A ptičice vani i opet se pjesmom oglašiše:

*Kaplju-dvije,
mnogo nije,
nama daj,
pa je kraj.*

Djevojka tako i učini: dade pticama malko mlijeka, a nato se sve krave umiriše i pustiše da ih djevojka muze — nisu se više ritale niti su udarale, nijedna ni nogom da makne.

Kad je divovska nakaza vidjela gdje se djevojka s mlijekom vraća, reći će joj:

— Nisi to sama iznašla! A sad uzmi onu crnu vunu pa je operi da bude bijela.

Sad djevojka zaista nije znala kako će s tim poslom, jer još nikad nije vidjela da je itko crnu vunu oprao da bude bijela. Ali joj ne bijaše ni kud ni kamo, već uze vunu i ode na zdenac.

Kad ona onamo, ptice je dočekaše pjesmom u kojoj kazivahu da vunu stavi u golemi kabao što se ondje nalazi — i vuna će pobijeljati.

— Ne, nikako mi ne ide u glavu — dočeka divovska nakaza djevojku kad se ova vratila s bijelom vunom.

— Ne, s tobom mi ništa ne pomaže, jer sve uradiš što ti se rekne, te ćeš mi najposlije život zagorčati. Najbolje će biti da ti dam tvoje pa da se pokupiš.

To rekavši, divovska grdoba iznese pred nju tri kutije: jednu crvenu, drugu zelenu, a treću plavu. Trebalo je da djevojka uzme jednu, i to da joj bude nagrada i plaća za službu.

Opet se djevojka našla na mucu, jer nije znala koju da izabere, ali joj se ptičice i sad javiše svojom pjesmom i cvrkutom:

*Nemoj crvenu,
nemoj zelenu!
Hoćeš pravu,
uzmi plavu!*

I djevojka odabra plavu, kako su joj ptičice u pjesmi kazale.

— Trista mu jada, to ćeš mi platiti! — zausti nakaza prijeteći.

Kad je djevojka pošla, divovska grdoba za njom baci usijanu željeznu šipku, ali djevojka brzo zamakne za vrata pa je željezo nije pogodilo; i to joj bijahu ptice kazale i tako je svjetovale.

Djevojka sad poteče što je noge nose, a kad stiže do drveta, za sobom na putu začu strašnu buku: bila to divovska nakaza sa svojom kćeri, za djevojkom se nadala u potjeru. Djevojci se stijesnilo oko srca, strah joj u kosti ušao, nije znala kamo da se djene.

— Hodi k meni, ja ću ti pomoći — prozbori joj drvo. — Sakrij se među moje grane, jer ako te nakaza i njezina kći ulove, uzet će ti kutiju i na komade će te razderati.

Djevojka tako i učini, a već eto i nakaze sa svojom kćeri.

— Vidje li kakvu djevojku? — obrati se nakaza drvetu. — Je li tuda prošla?

— Jest, projurila je jedna ovuda — uzvratilo drvo ali je već daleko odmakla, nećete je više stići.

Nato se divovska grdoba okrenu te pođe kući.

Djevojka prosljednji put, a pošto je malo odmakla i stigla do ovna, za sobom opet začu strašnu buku. I opet je strah obuze, jer nije znala što će i kako će. Bijaše joj jasno da se nakaza predomisli pa opet pojuri za njom.

— Hodi k meni, ja ću ti pomoći — javi joj se ovan.

— Sakrij mi se brže u vunu, pa te grdoba neće vidjeti. Jer ako te vidi, uzet će ti kutiju i još će te na komadiće raznijeti.

Djevojka poslušala, i tek što se skrila, eto ti već i one nakaze.

— Vidje li kakvu djevojku? — upita ovan. — Je li tuda prošla?

— Vidjeh jednu otoič, projurila je ovuda — odgovori ovan. — Ama ti je daleko odmakla, nećeš je više stići, bježala je kao da je vihor nosi.

Nakaza se nato okrenu i pođe kući.

Djevojka i opet uze put pod noge, a kad je stigla do krave, ponovno za sobom začu onaj strašni štropot.

— Hodi k meni, ja ću ti pomoći! — spremno će joj krava.

— Sakrij mi se pod vime, jer ako te grdoba vidi, uzet će ti kutiju i svu će te rastrgati.

Djevojka poslušala. Ne prođe dugo, kad eto ti one nakaze.

— Vidje li kakvu djevojku? — upita kravu. — Je li tuda prošla?

— Vidjeh jednu prije nekog vremena — odgovori krava — ali je ona već daleko, jer je svojski grabila; nećeš je više stići.

Nakaza se i opet okrenu te pođe kući.

Djevojka ponovno uze put preda se, pa pošto je neko vrijeme išla i već bila blizu grmlja, opet za sobom začu strašnu onu buku i silno se prepade. Ta znala je da se to nakaza predomislila te još jednom za njom pojurila.

— Brže k meni, ja ću ti pomoći — pozva je grmlje.

— Zavuci se u moje šiblje da te zlotvorka ne opazi. Jer ako te opazi, uzet će ti kutiju i na komade će te rastrgati.

Djevojka ne budi lijena, brže-bolje u grmlje se zavuče.

— Vidje li kakvu djevojku? — upita divovska nakaza kad onamo stiže. — Je li tuda prošla?

— Ne, nikakve djevojke ne vidjeh — odgovori grmlje, pa se naljuti da je sve praskalo i pucketalo, i toliko se uzdiže, te ne bijaše ni govora da bi se onuda moglo proći.

Divovskoj grdobi ne preosta drugo doli da se okrene i da se vrati odakle je i došla.

Kad je najposlije muževa kći stigla kući, žena i njezina kći još se više na nju naozubiše i zavist ih poče još više izjedati: djevojka postala stasita i toliko se proljepšala da bijaše milina pogledati je. Nisu joj dopustile da ostane i živi s njima, u kući, nego je istjeraše u svinjac: tu joj valjalo živjeti.

Djevojka lijepo očisti i oprala svoj tijesni nastan, a onda otvori kutiju da vidi kakvu je nagradu dobila za svoju službu. Kako podiže poklopac, u kutiji se pokazala toliko zlato i srebro i toliko drugih dragocjenosti da je mogla i zidove i pod, vrata i strop zlatom pozlatiti te srebrom i draguljima uresiti. I ljepše sad bijaše u njezinu svinjcu negoli na najljepšim kraljevskim dvorima.

Kad su maćeha i njezina kći vidjele taj sjaj i krasotu, uskipješe silnim bijesom te uzeše da kopkaju i da ispituju djevojku kakvu je to

službu imala kad ju je takva nagrada zapala.

— I vi možete lako do nje — objasni im djevojka. — Služila sam takvu čeljad kakvoj nije ravne.

I lijepo im izreda što je i kako je bilo. A maćehina kći nato odmah htjede u službu, da i ona dobije onakvu kutiju s blagom.

I opet djevojke sjele kraj studenca i uzele plesti. No sad je ženina kći imala svinjske čekinje za pletivo, a muževa lanen konac, a kojoj prvog ponestane konca, ta će u studenac. Ne potraja dugo, a ženinoj kćeri iziđe konac, te ona morade u studenac.

Sad bijaše s njom kao što je bilo i s muževom kćeri: nepovrijeđena stigla na dno te se našla na krasnoj zelenoj sjenokoši. Zaputila se ona, a pošto je neko vrijeme tako išla, stiže i ona do onoga grmlja.

— Nemoj me ugaziti, pa ću i ja tebi drugi put pomoći — prozbori grmlje.

— Baš me briga za bezvrijedno grmlje! — odbrusi djevojka pa zagazi po grmlju da se sve lomilo i pucketalo.

Malo kasnije naiđe na kravu kojoj vime bijaše nabreklo od mlijeka.

— Budi dobra pa me pomuzi — lijepo će joj krava.

— Popij koliko ti drago, a ostatak mi izlij po papcima, pa ću i ja tebi jednom pomoći.

Djevojka sjede te pomuze kravu, ali kad je potegla da pije, ništa ne osta da se izlije kravi po papcima, a što se tiče muzlice, zla je djevojka hitnu niza stranu pa krenu dalje.

Pošto je neko vrijeme išla, dođe do ovna što je za sobom runo po tlu vukao.

— Budi dobra te me postrizi, pa ću i ja tebi jednom pomoći — zamoli je ovan. — Uzmi vune koliko ti drago, a ostatak mi spleti oko vrata.

Djevojka sjede da ovna striže, ali bijaše tako nemarna i nepažljiva da ga je nekoliko puta pokrupno u kožu zarezala, a što se tiče vune, svu je sa sobom uze.

Nakon nekog vremena eto je pod jabuku što je savila grane od mnogoga ploda.

— Budi dobra pa mi jabuke oberi da bi mi se grane mogle ispraviti i uzdići — zamoli drvo. — Teško je biti uvijek tako savijen. Pazi da me ne povrijediš, a možeš jesti koliko ti drago. Ostatak mi lijepo poredaj podno stabla. Eto tako, pa ću i ja tebi

jednom pomoći.

Djevojka uze brati jabuke, potrga što joj bijaše na dohvat, a koje ne mogaše dosegnuti, omlati štapom, ali se nije brinula da drvo ne povrijedi, nego je mlatarala i čitave grane odlamala. Kad se pak naklopila da jede, jela je dok se nije prejela, a ostatak kojekako nabaca pod stablo.

Sad je pošla dalje i napokon došla do kuće u kojoj življaše žena od divovskog roda i njezina kći. Tu zatraži da je uzmu u službu. Žena joj kaza kako ne treba nikoga, jer da nijedna sluškinja nije ni za što, a neke su opet takve da joj imovinu odnose. No djevojka se nije dala odbiti, nego je navaljivala da je prime, pa gospodarica najposlije pristade da je uzme ako je za što.

Najprije joj dade rešeto da u njemu vode donese. Djevojka ode na studenac te uze vodu zahitati, ali koliko god ona u rešeto lijevala, sve je opet iz njega curilo, i tako nikad nakraj s poslom. A onda će ptičice:

*Glinom oblijepi,
slamom začepi!
Glinom oblijepi,
slamom začepi!*

No djevojka se nije brinula za to što ptice pjevaju i kazuju, nego još uze na njih baciti šljunak i kamenje, pa ptičice odletješe, a njoj valjade natrag s praznim rešetom. Kad se vratila neobavljena posla, gospodarica je dočeka pogrdama.

Sad je imala staju okidati i krave pomusti. Nije bila za to, ali ipak ode. U staji nije mogla lopatom ni maknuti, jer bijaše prevelika i preteška. Ptice joj zacvrkutaše isto što i muževoj kćeri — da samo malo nečisti metlom izbaci, pa će sav ostali smet izletjeti iz staje. Ali ona pograbi metlu pa je baci na ptice. Kad je uzela musti, krave se toliko uzjoguniše i počеше ritati da su joj prolile i ono malo što je uspjela u muzlicu namusti.

A ptice joj se i opet pjesmom oglašise:

*Kaplju-dvije,
mnogo nije,
nama daj,
pa je kraj.*

Ali djevojka nije marila, nego je krave udarala i bubotala, a na ptice bacala sve do čega mogaše doći. I tako ostavi nered: niti je staju òkidala niti je krave pomuzla. Kad se vratila neobavljena posla, gospodarica je dočeka grdnjama i batinama.

Dođe na red da se vuna pere. Djevojci je valjalo crnu vunu oprati da bude bijela. Ali odakle bi ona za to bila!

Gospodarici bilo dosta, baš joj dozlogrdjelo. Iznese ona tri kutije — jednu crvenu, drugu zelenu, a treću plavu. Djevojci valjalo izabrati jednu, da joj bude nagrada za službu.

Ptice joj se i opet javiše svojom pjesmom i cvrkutom:

*Nemoj crvenu,
nemoj zelenu!
Hoćeš pravu,
uzmi plavu!*

No ona se nije brinula o tome što joj ptice u pjesmi kazuju, nego posegnu te uze crvenu kutiju: ta joj je bila najsjajnija i za oko najljepša. Uze kutiju i krenu kući.

Mogla je ići mirno i bez brige, jer nikoga ne bijaše tko bi je slijedio ili gonio.

Kad je došla kući, mati joj se silno obradovala. Objе odmah udoše u veliku sobu i ondje staviše kutiju: bijahu uvjerenе da je u njoj samo zlato i srebro, pa mišljahu njime obložiti zidove i strop. No kad je otvoriše, iz nje povrvješe same zmiје i akrapī, a i djevojci, kad bi samo zazinula, iz usta ispadale guje i krastače, prava strahota, tako da se s njome nije moglo u kući ostati. To bijaše nagrada što ju je dobila za svoju službu u žene od divovskog roda.

POŠTENO ZASLUŽENI SREBRNJAK

Bila nekoć neka siromašna žena pa živjela u bijednoj kolibi daleko izvan sela. U kući joj se malo toga našlo čime bi dušu okrijepila, a baš ništa na čemu bi se ogrijala, pa zato pošalje svoga mališana u šumu da sakupi drva. Skakao dječak i poskakivao, hopkao i cupkao da bi se ugrijao: ta bijaše siv i hladan jesenski dan, i svaki put kada bi u svoj snop stavio granu ili suharak, valjalo mu se udariti po ramenima, jer su mu ruke pocrvenjele od hladnoće te bijahu baš ko bobes na grmlju borovke između kojega je išao.

Kad mu svežanj bude dovoljno velik, dječak okrene kući, a put ga navede preko nekog strništa. Tu opazi uglat bijel kamen.

— Ah, jadni stari kamene, kako li si bijel i blijed, zacijelo ti je strašno studeno! — reći će dječak, i u tim riječima skine sa sebe kaput pa njime zaogrne kamen.

Kad je sa svojim svežnjem došao kući, mati ga odmah upita što ima to da znači te po takvoj studeni ide u samoj košulji. Dječak nato pripovjedi kako je vidio star uglat kamen, sav bijel i blijed od hladnoće, pa mu dao svoj kaput.

— Budalo! — dočeka mati. — Zar misliš da kamen osjeća hladnoću? A kad bi i bilo tako i kada bi se sav tresao od studeni, i opet je svatko sebi najbliži. Dosta tvoja odjeća stoji, da njome omataš kamenje po polju.

I otjera dječaka da donese kaput.

Kad je dječak došao do kamena, kamen se okrenuo i jednom stranom izdigao iz zemlje.

— Sigurno je to stoga što si imao kaput, jadni kamene! — zaključio dječak.

No kad ga pogleda malo bolje, imade što i vidjeti: pod kamenom sandučić pun bijelih srebrnjaka.

»Zacijelo su to ukradeni novci«, pomisli dječak; »nitko neće pošteno zasluženi novac stavljati pod kamenje u šumi.«

Dječak uzme sanduk, ponese ga do jezera što bijaše odmah u blizini, pa sav onaj novac baci u vodu. Potonu srebrnjaci, ali jedan, od četiri šilinga, ostane vodi na površju.

»Taj je pošteno zaslužen, takav ne tone«, rekne dječak u sebi, uzme srebrnjak, pa s njime i svojim kaputom krene kući.

Kod kuće pripovjedi majci što je i kako je bilo: došao ja, veli,

onamo i našao kamen okrenut, a pod njim sanduk srebrnjaka, pa ja sanduk odnio na jezero i novac bacio u vodu, jer to bijahu ukradeni novci.

— Ali je jedan srebrnjak ostao na vodi i plovio — nadoveže dječak; taj sam uzeo, jer je pošteno stečen.

— Glupane! — dočeka mati, jer bijaše baš gnjevna. — Kad bi pošteno bilo samo ono što na vodi pliva, onda na svijetu ne bi bilo mnogo poštenja. Da su novci bili i deset puta ukradeni, ti si ih našao, a svatko je sebi najbliži. Da si novce zadržao, mogli bismo lijepo poživjeti za sav svoj vijek. Ali si ti glupan, pa ćeš takav i ostati, i zato više neću da se s tobom jadim i natežem, nego idi pa sam sebi kruh zaslužuj.

I dječaku ne preostane drugo nego da se otisne u široki svijet. Uzeo on put pod noge, i dugo je i dugo obilazio bijelim svijetom tražeći službu. No, kamo god bi došao, ljudi nalazili da je malen i nejak, te kazivali kako ga ne mogu uzeti u službu, jer da ga ne mogu ni za što upotrijebiti.

Naposljetku dođe nekome trgovcu. Tu ga zadrže da pomaže u kuhinji, da kuharici nosi vodu i drva.

Tu je dječak dugo služio, i već se zamomčio, kad jednoga dana trgovac opremi brod, da otplovi u tuđinu, za svojom trgovinom. Na polasku svakoga svog slugu upita što bi da mu kupi i na povratku donese. Pošto svi izredaju svoje želje, dođe red i na momčića što je u kuhinju nosio vodu i drva, a ovaj trgovcu pruži svoj srebrnjak.

— Što da ti za nj nabavim? — upita trgovac. — Neće to biti baš velika kupovina.

— Kupite mi što za nj mognete dobiti, pošteno je zaslužan, to znam — odgovori momčić.

Trgovac obeća da će tako učiniti, pa se ukrca na brod i odjedri.

Kad trgovac u tuđini iskrca brod i drugom ga robom nakrca, i kad nakupuje što su sluge željele, lijepo se vrati na svoj brod i naumi otploviti. Istom se tada prisjeti da mu je momčić iz kuhinje dao srebrnjak da mu za nj što god kupi.

»Zar da zbog toga srebrnjaka još jednom odem u grad?« pomisli trgovac. »Čovjek samo ima neprilike s tim tricama.«

Uto naiđe neka starica s vrećom na leđima.

— Što ti je to u vreći, majčice? — upitat će trgovac.

— Ah, nosim evo mačku — odgovori žena; — ne mogu je više hraniti, pa sam naumila da je u more bacim.

»Hm, momak je kazao da mu za srebrnjak kupim što mognem dobiti«, reći će trgovac u sebi, pa će onda starici:

— Hoćeš li za nju četiri šilinga?

Žena brže-bolje prihvati ponudu i sklopi pazar.

Kad se trgovac otisnuo na debelo more, obori se strašno nevrijeme, oluja zahvati brod pa ga potjera tako da trgovac nije znao kamo plovi, i najposlije ga pritjera obali na kojoj nikad nije bio. Tu trgovac spusti sidro, siđe s broda pa ode u grad.

U krčmi, u koju je zašao, bio prostrt stol, a na svakome mjestu za svakog gosta bila pripremljena šiba. Začudno to bude trgovcu, nije mu išlo u glavu što će im tolike šibe: »Dobro ću pripaziti što drugi rade, pa ću i ja tako.«

A kad su jelo donijeli na stol, imade prilike vidjeti čemu služe one šibe: sa svih strana povrvjeli miši, bile ih tisuće i tisuće, a svaki je gost za stolom morao svojom šibom razmahivati i oko sebe udarati, tako da se ništa nije čulo do udaranja — sve udarac za udarcem, praskanje i pucketanje, jedno gore od drugoga. Ponekad bi gosti jedan drugoga pogodili po licu, pa morali zastati da se ispričaju kazujući: »Oprostite!«

— Mučno je jesti u toj zemlji — primijeti trgovac. — Ama zašto ne držite mačke?

— Mačke? Što vam je to? — u čudu će domaći, jer nisu za mačke znali.

Trgovac nato ode po mačku što ju je kupio za kuhinjskog momka, pa kad se mačka pojavila na stolu, miši brže-bolje u svoje rupe, tako te ljudi mogahu bez brige objedovati: od pamtivijeka nisu u toj zemlji jeli u takvu miru i tišini. I dakako, odmah počnu trgovca moliti i zaklinjati da im proda svoju divnu životinju. Toliko su ga molili i salijetali, te on naposljetku pristane, ali zatraži stotinu talira. Oni mu smjesta izbroje novac i još mu lijepo zahvale na usluzi.

Otisne se trgovac s one obale i odjedri dalje, ali tek što zaplovi pučinom, ugleda mačku gdje stoji navrh glavnog jarbola. Malo zatim opet se podigne oluja i strašno se nevrijeme razmaše, još gore negoli prvi put, te brod ponovno bude pritjeran nekom kraju gdje trgovac još nikad nije bio.

Iskrca se trgovac pa u krčmu, i gle — i tu na stolovima šibe, ali veće i duže. A bogme i bijahu potrebne, jer su tu vrvjeli miši dvaput veći od prijašnjih.

I tude trgovac proda mačku i dobro je unovči: ovaj put dobije

dvije stotine talira, i to bez pogađanja.

Kad je odjedrio i malko morem zaplovio — mačka i opet na jarbolu. Malo zatim eto i nevremena, nebo se sastavilo s morem i zemljom, vjetar potjera brod te ga pritjera nepoznatoj obali. Iskrca se trgovac pa hos-bos u krčmu. Kad on onamo, a to u krčmi stolovi i opet puni šiba, ali kudikamo dužih i debljih — svaka šiba lakat i pol duga, a debela ko držak na metli, tako te zapravo i nisu šibe već štapovi. A ljudi se žale kako im nema ništa gore i mučnije negoli sjesti za ručak ili večeru, jer tu vrve tisuće i tisuće debelih ružnih štakora. Jedva na jedvite jade smogneš zgodu da u usta strpaš zalogaj, tako se tu teško obraniti od štakora. Elem, da ne duljim, trgovac i opet na brod po mačku, tako te su mogli u miru jesti.

Navalili ljudi na trgovca te ga moli i salijetaj da im proda svoju mačku. Dugo se on sustezao i zatezao, ali naposljetku pristane da im dade mačku za tri stotine talira. Oni mu odmah izbroje novac, i po vrhu mu lijepo zahvale želeći mu zdravlje i svaku sreću.

Kad je trgovac isplovio na more, uzme sračunavati koliko je momak zaradio svojim srebrnjakom.

»Jest, pravo je, nešto novaca treba da dobije«, reći će trgovac u sebi, »ali ne sve; ta meni ima zahvaliti što sam mu kupio mačku, a svatko je sebi najbliži.«

No u koji je čas to u sebi dokonao, nadigne se strašna oluja i silno se nevrjeme razmaše, tako te svi pomisle — gotovo je s brodom, ode na dno. I trgovac razabere da tu nema šale, nego mu se valja zavjetovati da će momku isplatiti sve do posljednjeg talira. I tek što se tako zavjetovao, gle — oluja jenjala i more se smirilo, a povoljan mu vjetar okrene u jedra, tako te trgovac sretno stigne u zavičaj.

Pošto se iskrca, preda momku šest stotina talira, i povrhu mu još dade svoju kćer za ženu. Jer sad momak, što je u kuhinji služio, bijaše bogat ko i trgovac, i još više, te je odonda živio u svakoj sreći i zadovoljstvu. Svoju je majku uzeo k sebi i lijepo je pazio. Nije bio kao što su drugi, nego je kazao: »Ja ne vjerujem u to da je svatko sebi najbliži.«

PETAR BOGATUN

Bio jednom neki čovjek koga su zvali Petar Bogatun jer je nekoć obilazio zemljom i torbario, to jest bavio se trgovinom nasitno, pa sastavio mnogo novaca i tako postao bogat i ugledan. Taj vam je nekadanji trgovac pokućar, a sada Petar Bogatun, imao kćer koju je toliko volio da je odbijao sve prosce što su dolazili da je u njega prose: činilo se njemu da nijedan nije dobar za nju. Pošto je sve tako jednoga za drugim odbio, najposlije više nitko i nije dolazio, pa kad su godine zaredale, poboja se Petar da mu kći ne ostane usidjelica.

— Čudim se — govorio on svojoj ženi — čudim se kako nitko ne dolazi da nam kćer prosi, a zna se da je imućna. Čudno mi je, velim, da nikoga nema, a djevojka iz bogate kuće, ima novaca i nosi velik miraz. Sve mislim da mi valja poći do zvjezdočataca te ih upitati tko je čeka, koga li je njoj sudbina namijenila kad se eto nitko živ ne javlja.

— A odakle da ti oni na to odgovore? — upita ga žena.

— Pa oni sve čitaju u zvijezdama — uzvрати Petar Bogatun.

I napuni džepove novcem te se uputi do zvjezdočataca, a kad k njima stiže, zamoli ih da pogledaju u zvijezde i da mu kažu kakav je muž suđen njegovoj kćeri. Oni pogledaše u zvijezde, ali rekoše da ništa ne mogu vidjeti. No Petar ih zamoli da bolje pogledaju i da mu kažu što ih pita, a on će im dobro platiti. Sad zvjezdoslovci zagledaše bolje te mu rekoše da će mu kći poći za mlinarskog sinčića koji se upravo rodio u mlinu što stoji tik podno njegova imanja.

Petar nagradi zvjezdoslovce sa stotinu talira, pa s proročanstvom što ga je dobio krenu kući.

Išao Petar, a putem sve u sebi prebiraio one riječi čudom se čudeći: nije mu išlo u glavu da će mu kći poći za onoga koji je istom na svijet došao i koji je, po vrhu, takav siromašak. To kaza i ženi kad je kući došao, i nadoveza:

— Rad bih znati mogu li mlinara i mlinaricu privoljeti da mi prodaju dijete, jer ako ga jednom dobijem, lako ću ga se osloboditi.

— Ja mislim da ćeš moći — dočeka žena — jer su puka sirotinja.

Petar Bogatun siđe k mlinu, uđe te upita mlinaricu bi li mu

htjela prodati sinčića. A žena ni da čuje.

— Ne razumijem kako ne pristaješ — reći će Petar Bogatun mlinarici. — U kući vam se gola neimaština zacarila, a ni dijete vam, bogme, neće život baš olakšati.

No žena je toliko voljela svoje dijete da se nije htjela s njime rastati. Kad je mlinar došao, Petar Bogatun i njemu kaza isto te mu ponudi šest stotina talira za maloga — svotu za koju su mlinar i mlinarica mogli kupiti imanje, pa više ne bi morali da se muče i melju za druge i da gladuju kad voda presuši.

Mlinaru se ponuda ne učini lošom, te se on porazgovori sa ženom, tako te Petar Bogatun najposlije dobi mališana, a mlinar ponuđeni novac. Mlinarica udarila u plač i kuknjavu, a Petar je uzeo tješiti kako će malome biti dobro; ali mu moraju obećati da neće pitati za sina, jer će ga on poslati u daleke zemlje da uči strane jezike.

Kad je Petar Bogatun s mališanom došao kući, naredi da se načini malen sanduk, a iznutra tako lijepo uređen da se ne može ljepše zamisliti. Kad sanduk bijaše gotov, Petar ga zali smolom, unutra položi mlinarskog sinčića, zatvori poklopac pa sanduk pusti niz rijeku.

»Sad sam ga se oslobodio«, pomisli Petar Bogatun. A sanduk, pošto je dugo plovio niz rijeku, zađe u vodeni tok što je vodio neke drugom mlinu, kliznu jazom i na kraju zape o mlinsko kolo, tako te se mlin ustavi. Mlinar nato side da vidi zašto mu je kolo stalo, pa nađe sanduk te ga unese gore u mlin. A kad je o podne došao kući, reći će ženi:

— Baš sam radoznao što je u sanduku: nanijela ga voda na mlinsko kolo, pa mi se jutros mlin ustavio.

— Odmah ćemo vidjeti — dočeka žena — jer je ključ eto u bravi: samo otključaj i otvori.

Otvoriše, a to u sanduku najljepše i najljupkije dijete što se može zamisliti. Muž i žena silno se obradovali pa zadržali mališana: sami nisu imali djece, a bijahu u dobi dobrano odmakli, tako te se više ne mogahu djeci nadati.

Pošto je i opet izminulo neko vrijeme, Petar Bogatun ponovno zapao u čudo: kako to te nitko ne dolazi da mu kćer prosi, a zna se da je bogata i da velik miraz nosi. Čudio se on i čekao, ali kako nikoga ne bijaše, opet pođe do zvjezdočataca, a kad k njima stiže, ponudi im velik novac da u zvijezde pogledaju i da mu kažu koga li

je sudbina odredila da bude muž njegovoj kćeri.

— Pa već smo ti rekli da će poći za mlinareva sina — odgovoriše zvjezdznanci.

— Dobro je to i lijepo — otpovrže Petar Bogatunama s njim je pošlo krivo: umro je.

I tu sad Petar Bogatun ponudi zvjezdznancima dvije stotine talira da mu kažu tko je suđen njegovoj jedinici.

Zvjezdznanci ne imadoše ni kud ni kamo nego i opet pogledaše što u zvijezdama stoji. I silno se naljutiše i rekoše:

— Ipak će poći za mlinareva sina, koga si pustio niz rijeku u nakani da ga se riješiš. Za njega će poći, jer je on živ, a nalazi se u mlinu što je toliko i toliko udaljen ideš li nizvodu.

Petar Bogatun dade im dvije stotine talira za njihovo čitanje i gonetanje, pa krenu kući sve usput prebirući u sebi i razmišljajući kako bi se riješio mlinareva sina.

Kad se vratio, Petar Bogatun najprije ode do onoga mlina. I gle: mlinarev sinak toliko je odrastao da je već pomagao u mlinu. Postao to lijep i kršan momak.

— Bi li mi dao tog momka? — upitao će mlinara Petar Bogatun.

— Bogme ne bih — uzvratila mlinar. — Othranio sam ga i odgojio kao svoga sina; momak je valjan i radin, pa mi je na pomoć i na korist u mlinu, a mene snage već ostavljaju.

— I sa mnom ti je tako — preuze Petar Bogatun. — Zato i tražim kome bih predao posao i u trgovinu ga uputio. Prepustiš li mi momka, dat ću ti šest stotina talira; tim novcem možeš kupiti imanje te u miru i sigurnosti provesti svoje stare dane.

Kad je mlinar to čuo, odmah se pogodio s Petrom Bogatunom te mu prepustio momka.

Petar Bogatun i momak putovali daleko i obilazili bijelim svijetom trgujući, pa tako jednom stigli u neku gostionicu što se nalazila kraj goleme neke šume. Iz te gostionice poslao Petar mladića kući, s pismom svojoj ženi. Ide li se pravo, preko šume, put ne bijaše dalek. Kaza momku nek pozdravi njegovu ženu i neka joj poruči da brzo izvrši ono što u pismu stoji. A u pismu stajalo da žena ima odmah naložiti veliku vatru te u oganj baciti mlinareva sina, a ne učini li tako, on će je, Petar Bogatun, živu spaliti.

Momak s pismom udari preko šume, a kad bijaše k večeru, eto ga pred neku kuću daleko u šumi. Uđe u kuću, a to u njoj ni žive

duše. No u jednoj sobi bila raspoređena postelja, te se on lijepo ispruži. Pismo je zadjenuo za vrpču na šeširu, a šešir namaknuo na lice.

Kad su razbojnici došli kući — a tu, valja znati, bijaše nastan razbojnika — ugledaše momka gdje na postelji leži, pa se začudiše i zapitaše tko bi to mogao biti. Jedan između razbojnika uze pismo, otvori ga i pročita.

— Hm, hm — progunda razbojnik. — To se Petar Bogatun bavi na putu. Podvalit ćemo mi njemu, lopovu jednom, jer je grehota što je naumio da stari gavran na drugi svijet otpremi ovako mlada i zgodna momka.

I razbojnici lijepo napisahu drugo pismo ženi Petra Bogatuna te ga zadjenuše momku za šešir dok je još spavao. U pismu iskitiše da žena ima odmah kćer vjenčati za mlinareva sina, prirediti svadbeno slavlje, mladencima predati miraz, konje i goveda, ovce i kućni namještaj, te ih lijepo i udobno smjestiti na posjedu na obronku, a ne učini li sve tako dok se on vrati, teško njoj.

Sutradan razbojnici pustiše momka da ide, a kad je ovaj došao kući, predade trgovčevoj ženi pismo, izruči joj trgovčeve pozdrave i kaza kako joj muž poručuje da ima odmah izvršiti što u pismu piše.

— Zacijelo si ga valjano služio — napomenu žena momku — kad mi evo ovakvo pismo šalje. Jer kad ste polazili, bio je toliko ljutit na te da nije znao kako bi ti život uzeo.

I brzo priredi svadbu te mladencima predade miraz — konje, goveda, ovce i ostalo te ih lijepo smjesti na imanju na obronku.

Malo zatim eto ti Petra Bogatuna kući, i kako banu, odmah ženu upita je li sve izvršila kako joj je pisao.

— Jesam, sve sam učinila kako si tražio — odgovori žena. — Bilo mi je doduše ponešto čudno, ama nisam smjela drukčije.

Nato Petar upita gdje je kći.

— Pa i sam dobro znaš gdje je — dočeka žena. — Gdje bi mogla biti nego s njime u kući na obronku, kako si i pisao.

Kad je Petar Bogatun čuo što je i kako je bilo, i kad mu je žena pokazala crno na bijelu, zapade u takav bijes da je gotovo puknuo od muke, pa odmah odjuri gore na imanje gdje bijahu mladenci.

— Dobro je, mladiću, dobio si svoju kćer — kaza trgovac mlinarevu sinu — ali ako je želiš i zadržati, treba da potražiš zmaja od Dibenfarta i da mi doneseš tri krljušti s njegova repa, jer tko ih ima, može dobiti što god želi.

— A gdje da ga nađem? — u čudu će mlađi zet.

— Ne znam ja — odsiječe Petar Bogatun. — To je tvoja stvar.

Momak tužan i žalostan uze put pod noge, i pošto je neko vrijeme išao, stiže do nekakvih kraljevskih dvora. »Tu ću ući i pitati«, pomisli momak. »Ljudi s dvora bolje i više znaju o svijetu negoli drugi, možda ću tu doznati za pravi put.«

Kad je stupio na dvore, kralj ga upita tko je, odakle je i što traži. Momak lijepo odgovori, a što se tiče svrhe i puta, napomenu:

— Idem u potragu za zmajem od Dibenfarta: valja mi istrgnuti tri krljušti iz njegovog repa, ako ga samo nađem.

— Valja imati sreće — kaza kralj — jer još nisam čuo da se itko odande vratio. Ako li ga kada nađeš, upitaj ga od mene zašto u bunaru nemam čiste vode: čistio sam ga i čistio, ali iz bunara nikad čiste vode.

— Dobro je, upitat ću ga — obeća momak.

Na dvorima ga lijepo primili, nahranili, ukonačili, a kad je sutradan polazio, dadoše mu jela i novaca, da mu se na putu nađe.

Krenuo momak te je cio dan pješačio, a kad je bilo k večeru, eto ga pod druge kraljevske dvore. Kad je ušao u kuhinju, dođe kralj te ga upita odakle je i kamo je namjerio.

— Valja mi potražiti zmaja od Dibenfarta te mu s repa otrgnuti tri krljušti.

— Za to se hoće sreće — kaza kralj — jer još nisam čuo da se tkogod odande vratio. Ali stigneš li onamo, upitaj ga od mene gdje mi je kći: nestala mi je prije mnogo godina. Tragao sam za njom i udarao na sva zvona, ali mi nitko nije znao ništa o njoj kazati.

— Dobro je — pitat ću ga — obeća momak.

Lijepo su ga primili i ugostili na dvorima, a kad je polazio, dadoše mu hrane i novaca.

I opet je cio dan išao, a kad se usutonilo, eto ga ponovno podno nekih kraljevskih dvora. Tu mu se u kuhinji javi kraljica te upita odakle je i kamo ga put vodi.

— Idem z maju od Dibenfarta da mu istrgnem tri krljušti s repa — odgovori momak.

— Potrebna je za to sreća, i te kakva sreća — preuze kraljica — jer još nisam čula da se itko vratio tko je tamo išao. No ako ga nađeš, upitaj ga od mene gdje da nađem svoje zlatne ključke što sam ih izgubila.

— Hoću, upitat ću ga — obeća momak.

I opet je uzeo put preda se, pa pošto je podugo išao, izbi na veliku i široku rijeku. Tu je stao, i dok je razmišljao kako će na drugu stranu, ili mu pak valja obalom niz rijeku, ugleda nekakva čovjeka što bijaše sav pogrbljen i sav grohnuo od starosti; ovaj ga upita kamo je namjerio.

— Idem zmaju od Dibenfarta, nađem li koga da mi kaže gdje je — odgovori momak.

— Ja ti mogu kazati — preuze starac — jer ja prenosim ljude koji k njemu hoće. On ti je odmah prijeko. Čim se uspneš na brijeg, vidjet ćeš mu dvore. Budeš li s njime govorio, upitaj ga dokle ću ja ovdje biti i prenositi.

— Hoću, upitat ću ga — obeća momak.

Starac ga uze sebi na leđa te ga prenese preko rijeke, a kad se momak uspeo na brijeg, ugleda zmajeve dvore i stupi unutra. Kad on tamo, a to unutra kraljevska kći sama samcata.

— Ah, dobar čovječe! — zausti kraljevna. — Zar se to ljudsko biće ovamo usuđuje? Otkad sam ovdje još nitko nije ovamo kročio, i bolje po te da što brže odeš, jer dođe li zmaj pa te opazi, odmah će te progutati, a meni zlo i naopako.

— Ne — odsiječe momak — ne idem dok mu s repa ne otrgnem tri krljušti.

— Nikad nećeš do njih! — uzvrti mu kraljevna.

No momak ne bijaše nakan da ide; htio je dočekati zmaja, otrgnuti mu tri krljušti s repa i čuti odgovor na svoja pitanja.

— Kad si već navro, valja mi vidjeti mogu li ti čime pomoći — najposlije će kraljevna. — Hajde pokušaj možeš li podići mač što na zidu visi.

Momak pokuša, ali uzalud: nije ga mogao ni maknuti.

— Gutni gutljaj iz ove čuture — opet će kraljevna. Momak gutnu i posjedi još neko vrijeme, a onda mu valjade ponovno pokušati. Upe snagu i uzmože mač krenuti.

— Treba da još malo gutneš i da mi onda ispričaš što te ovamo vodi.

Momak opet gutnu, pa onda uze kazivati kako ga neki kralj zamolio da zmaja upita zašto u kraljevu bunaru nema čiste vode; od drugoga kralja valja mu zmaja pitati gdje je kraljeva kći što je nestala prije mnogo godina; neka pak kraljica pita gdje su zlatni ključići što ih je izgubila, a u ime starca s rijeke mora zmaja upitati dokle će starac ljude prenositi.

Pošto je sve lijepo iznizao, momak opet posegnu za mačem, i gle — mogaše ga podići, a kad je gutnuo još gutljaj, lako je njime razmahivao.

— Ne želiš li da te zmaj odmah proguta, sakrij se pod postelju — svjetova kraljevna momka kad se večer primakla. — Sad će uskoro zmaj na vrata. Pod posteljom uvuci dušu u se, da te strašni zmaj ne osjeti. Kad legnemo u postelju, ja ću ga sve ono pitati. A ti pazi i slušaj. Miruj dok se zmaj ne utiša i ne zaspi, a onda se išuljaj i uzmi mač, pa kad zmaj ustane, dobro gledaj da mu jednim zamahom glavu odsiječeš i da mu u isti čas istrgneš tri krljušti, jer ne bude li tako, on će ih sam otkinuti da od njih nikome ne bude koristi.

Momak se zavukao pod postelju, a neko vrijeme zatim eto ti zmaja na vrata.

— Hu, hu, tu po ljudskom mesu vonja! — zabrekta zmaj.

— Ah, to je ovuda proletio gavran s ljudskom kosti u kljunu, pa mu kost na krov pala — objasni kraljevna. — Bit će valjda da ti to vonja.

— Valjda — dočeka zmaj.

Nato kraljevna iznese jelo i pilo, pa pošto povečeraše i večeru zališe, legoše na počinak. Neko su vrijeme ležali, a onda se kraljevna uznemiri i odjednom probudi.

— A joj! — povika ona.

— Što ti je? — upita je zmaj.

— Ah, tako nemirno spavam — odgovori kraljevna.

— I čudan sam san usnila.

— Što si usnila? Kazuj! — opet će zmaj.

— Usnilo mi se — preuze kraljevna — da je došao nekakav kralj pa te pita što bi i kako bi da mu u bunaru bude čiste vode.

— Pa to bi morao i sam znati! — uzvratil zmaj. — Treba da prekopa bunar, pa da sa dna ukloni stari gnjili panj, i eto mu čiste vode. A sada mirno spavaj.

Pošto je kraljevna neko vrijeme ležala, opet se uznemiri, stade se bacati po postelji, pa se i opet probudi.

— A joj! — povika ona.

— Što je opet? — upita zmaj.

— Ah tako nemirno spavam i tako čudno sanjam! — odgovori kraljevna.

— Kazuj što si sanjala? — navali zmaj.

— Usnilo mi se — proslijedi kraljevna — usnilo mi se da je

došao nekakav kralj pa te pita gdje mu je kći, nestala je prije mnogo godina.

— Ti si ta kći — preuze zmaj — ali te on neće nikad više vidjeti. A sada spavaj, i nemoj koješta sanjati, nego me pusti na miru, jer ću ti inače rebra polomiti.

No nije kraljevna dugo mirovala: opet se počela trzati pa se ponovno probudila.

— A joj! — povika kraljevna.

— Što je opet? — zabrekta zmaj, a bijaše tako bijesan što ga je odā sna trgla da se od pustoga bijesa htio gotovo raspuknuti.

— Ne smiješ se ljutiti — prozbori kraljevna — ali sam i opet čudan san usnila.

— K vragu ti i tvoji snovi — srdito će zmaj. — Što si to sada sanjala?

— Usnilo mi se — produži kraljevna — da je došla neka kraljica pa te pita bi li joj mogao reći gdje da nađe zlatne ključe što ih je izgubila.

— Neka pogleda među grmlje gdje se poslije ručka obično leži, pa će ih naći — kaza zmaj. — A sad me pusti na miru i nemoj mi više sa snima dolaziti.

Spavali su neko vrijeme, ali se kraljevna i opet uznemiri pa se odjednom probudi.

— A joj! — povika kraljevna.

— Nećeš ti mirovati dok ti vratom ne zakrenem! — gnjevno će zmaj. Bijaše tako bijesan da je htio iz kože iskočiti. — Što je opet?

— Ne smiješ se ljutiti, nisam kriva — nedužno će kraljevna. — Eto i opet sam čudan san usnila.

— Takve gluposti ja nikada ne sanjam — preuze zmaj. — Što si to usnila?

— Eto, usnilo mi se — proslijedi kraljevna — došao čovjek s rijeke i pita dokle će on tako ljude prenositi.

— Glupan jedan, mogao bi se brzo muke riješiti kad bi idućeg namjernika bacio u vodu i kazao: »Sad ti prenosi dok se ne otkupiš!« I da si me sad ostavila na miru sa svojim snovima, jer ću ti u drugu sviralu zasvirati!

Kraljevna ga je zaista ostavila na miru, a kad se sve stišalo, i kad je mlinarev sin čuo zmaja gdje hrče, izvuče se ispod postelje. Prije nego što je dan svanuo ustade zmaj iz postelje, ali tek što je dvjema nogama stao na pod, momak mu odsiječe glavu te iščupa tri

krljušti s repa.

Sad nastade velika radost, te momak i kraljevna uzeše zlata i srebra i drugih dragocjenosti koliko god mogahu ponijeti, pa kad su došli na rijeku, toliko su onog čovjeka zaposlili svim onim što je valjalo prenijeti da je zaboravio pitati što je zmaj kazao; prenosio je jedno za drugim, dok sve ne bijaše na drugoj obali, zajedno s momkom i kraljevnom.

— Da, zaista, jesi li pitao zmaja što sam te molio?

— sjeti se čovjek kad momak i kraljevna htjedoše dalje.

— Jesam — odgovori momak. — Rekao je, kad i opet tkogod namjeri preko rijeke, da ga baciš u vodu i kažeš: »Sada ti prenosi dok se ne otkupiš!« Učiniš li tako, slobodan si.

— Trista mu jada! — povika starac. — Da si mi to prije kazao, bio bi me ti izbavio.

Pošao momak s kraljevnom dalje, pa kad je stigao na prve kraljevske dvore, ondje ga dočekala ona kraljica i odmah zapovrže je li zmaja pitao o njezinim zlatnim ključima.

— Jesam — odgovori momak, pa joj onda na uho prišapnu: — kazao je da pogledaš u grmlje gdje poslije podne znaš ležati.

— Pst, pst, ništa ne govori — ušutka ga kraljica te mu dade stotinu talira.

Kad su stigli na druge dvore, upita ga onaj kralj je li govorio sa zmajem o onome što ga je molio.

— Jesam — odgovori momak — evo ovo ti je kći.

Kralj se toliko obradovao da bi rado dao svoju kćer i polovinu kraljevine. No kako je ovaj već bio oženjen, to mu kralj dade dvije stotine talira, konje i kola, i toliko zlata i srebra koliko je momak mogao ponijeti.

Kad je stigao do trećih dvora, kralj ga odmah upita je li sa zmajem razgovarao o njegovoj brizi.

— Jesam — odgovori momak. — Kazao je da ti valja prekopati bunar te sa dna izvaditi stari panj, pa ćeš imati čiste vode.

Kralj ga nadari sa tri stotine talira.

Momak nato krenu pravo kući. Zlatom se i srebrom tako dotjerao da je nadaleko blistao. Sad je bio kudikamo imućniji negoli Petar Bogatun. Kad je pak ovaj dobio tri tražene krljušti, nije više ništa imao protiv momka i sklopljenog braka. A kad je vidio sve ono bogatstvo, nije se mogao dovoljno načuditi, pa upita momka ima li u zmaja još takva blaga.

— Ima — odgovori momak. — Ima ga kudikamo više nego što sam mogao ponijeti, ima ga na toware, i mnogi su konji potrebni da bi ga prenijeli. Ako ćeš onamo, dosta ćeš ga naći.

Petar Bogatun zaista naumio da ide. Zet mu objasni kuda će ići, tako da mu ne treba za put pitati.

— A što se tiče konjâ — nadoveza mlinarev sin — najbolje je da ih ostaviš s ove strane rijeke, jer će ti onaj starac pomoći da preneseš blago.

Petar Bogatun krenu od kuće, a sa sobom ponese veliku torbu s hranom i povede mnogo konja. Kad je izbio na rijeku, konje ostavi na obali, s ovu stranu, kako mu je zet rekao, a sam, onom starcu na leđima, krenu preko rijeke. Kad bijahu nasred rijeke, starac ga baci u vodu i kaza:

— Sada ti prenosi dok se ne otkupiš!

Ako ga tkogod nije izbavio, onda Petar Bogatun još i danas prenosi ljude i terete preko one rijeke.

RIDAN

Bili jednom muž i žena pa živjeli u obilju, a imali dvanaest sinova. Sinovi im jedrali i krupnjeli, a kad je i najmladi odrastao i snagom se opasao, ne htjede više da kod kuće bude, nego naumi u svijet poći i za srećom se ogledati. Roditelji ga svjetovali da ne odlazi: ljepše mu je kod kuće, ima svega i svačega, nije mu potrebe u svijet se otiskivati. Ali u njemu sve nešto kopkalo da ide, tabani ga svrbjeli, te mu roditelji najposlije dopuste da krene s postojbine. I tako momak uzme put preda se i počne svijetom obilaziti, a nakon nekog vremena stigne na nekakve kraljevske dvore. Ondje zatraži službu te je dobije.

U kralja one zemlje bila jedinica kći, ali mu nju ugrabio nekakav div pa je odnio i sakrio u neku pećinu. Kako kralj nije imao druge djece doli tu kćer, i on se i zemlja sva u crno zavili, u tugu i žalost zapali. Obećao kralj svoju kćer i polovinu kraljevstva onome tko mu kćer izbavi. Ali se nije našao junak koji bi je izbavio premda su mnogi pokušali.

Pošto je poprilično proveo neku godinu dana u službi na onim dvorima, momak se zaželio kuće, napala ga čama za roditeljima. I krene u zavičaj. A kad kući stigne, razabere da su mu roditelji svijetom promijenili i braća baštinu među se razdijelila, tako da za nj nije ništa ostalo.

— Zar me ništa od očevine neće zapasti? — upita momak.

— A zar smo mi mogli znati da si živ poslije tolikog izbjivanja od kuće i tolikog tumananja po svijetu? — uzvратиše braća. — Ali neka ti bude: gore u planini ima dvanaest kobila koje još nismo razdijelili; ako ih hoćeš kao svoj dio, možeš ih uzeti.

Momak bijaše sporazuman. Lijepo se braći zahvali te ode u planinu gdje kobile bijahu na ispaši.

Kad se uspeo u planinu i našao kobile, vidje da već svaka ima ždrijebe, a među njima bilo jedno tako krasno i tako jedro da mu se sva dlaka sjala: bio je divan malen ridan, milina ga pogledati.

— Baš si krasan, konjiću moj! — ushićeno će momak.

— A kad bi ti htio da pobiješ ostalu ždrebad, tako da bih cijelu godinu mogao sisati sve kobile, vidio bi u kakva bih se divna i jaka ridana prometnuo! — kaza mu ždrijebe.

Momak tako i učini: pobi svu ostalu ždrebad pa onda siđe u

dolinu.

Kad je dogodine došao da vidi ždrijebe i kobile, nađe konjica tako čila i uhranjena da mu se sva dlaka prelijevala, a tako jedra i krupna da ga je momak jedva mogao uzjahati. U svake pak kobile i opet bilo ždrijebe.

— Dobro je bilo što sam te pustio da dojiš svih dvanaest mojih kobilica — reče momak jednogodišnjem konjicu. — Lijepo si se snagom opasao, sad bi mogao sa mnom.

— Ostavi me još godinu ovdje — odgovori konjic. — Pobij dvanaestero jakošnje ždrebadi da bih i ove godine mogao sisati svih dvanaest kobilica, pa da naljeto vidiš snage i ljepote.

Momak tako i učini, a kad je dogodine došao na ispašu u planini da vidi svoje kobile i svoga konjica, a to u svake i opet novo ždrijebe. Riđan se pak tako uhranio i tako ojedrao da se sav prelijevao, a toliko opet okrupnio da mu se momak nije mogao na leđa vinuti.

— Lijep si mi i jak lani bio, konjicu moj — kaza mu momak — ali si ljetos takav kakva ni u kraljevskoj staji nema. A sad ću te povesti.

— Ne — dočeka Riđan — pusti me još godinu! Pobij i opet ostalu ždrebada, da bih i ljetos mogao sisati svih dvanaest kobilica, pa da naljeto staneš i gledaš!

Momak i opet učini kako mu konjic kaza, pa pobi svu ždrebada i onda ode.

Kad je dogodine došao u planinu da vidi svoje kobile i svoga konjica, imade što i vidjeti. Upravo se prepao kad je Riđana ugledao — nikad nije mislio da konj može toliki biti. Riđanu se valjalo spustiti na sve četiri da bi momak mogao uzjahati, a još se i tada trebalo momku vraški namučiti. Uz to Riđan bio tako čio i jedar i tako uhranjen da se sjao poput ogledala. A kobile i opet imale ždrebada.

Sad se Riđan nije protivio da pođe s momkom. Pojahao momak konja i tako stigao kući, svojoj braći, a braća se snebiše od čuda, jer još nikada nisu za takva konja ni čuli a kamoli ga vidjeli.

— Valjano mi konja potkujte, dajte mi sedlo i uzde da ih ljepših nema — kaza momak braći — pa eno vam svih mojih dvanaest kobilica u planini: uzmite i njih i ždrebada.

Braća rado na to pristadoše, pa mu konja tako potkovaše da je ispod njega sve kamenje naokolo letjelo dok bi gorom jezdio, i

takvim ga zlatnim sedlom osedlaše i zlatnim uzdama zauzdaše da se sjalo nadaleko i široko.

— A sad ćemo na kraljevske dvore! — kaza Riđan (to mu i bijaše ime). — Ali ne smeći s uma da u kralja za me zaišteš dobru staju i dobru hranu.

Momak obeća da će to imati na pameti i da će tako učiniti.

Pojahao momak konja i krenuo od kuće, a konj zagrabio da su sve iskre vrcale. I možeš već misliti, nije mu dugo trebalo da na onakvu atu pod kraljevske dvore stigne.

Kad momak pred dvore, a to kralj na stubama: stoji i gleda, divi se konju i junaku, ne ide mu u glavu tko bi to mogao biti.

»Svega mi«, kazuje kralj u sebi, »za cijeloga svog vijeka ne vidjeh takva delije ni takva ata.«

A kad momak upita bi li na dvorima mogao dobiti službu, kralj se toliko obradovao da je od radosti gotovo zaigrao na stubama. Dakako da je momak mogao u službu, baš dobro došao, i kralj mu to kaza.

— Dobro je — dočeka momak — ali da mi se konju dade staja kakvu i zaslužuje i da ga valjano hrane i timare.

— Sve će dobiti, a bit će mu sijena i zobi koliko želi — prihvati kralj, te svi vitezovi moradoše svoje konje izvesti iz staje da Riđanu bude mjesta i zgode.

Nije dugo potrajalo, a na dvorima se u svih pobudi zavist, te bi svako zlo momku upriličili da su samo smjeli. Smišljali su put i način kako da mu napakoste, pa naposljetku smisliše da kralju kažu kako se momak pohvalio da je kadar izbaviti kraljevnu koju je div odavno ugrabio i u goru skrio, može je, veli, izbaviti ako samo hoće.

Kada kralj to doču, odmah ga pozva preda se te ga podsjeti što je govorio i čime se hvalio, i najposlije mu kaza da mora riječ i održati. Mogne li taj pothvat izvesti, dobit će njegovu kćer i polovinu kraljevine, a ne mogne li, neka zna da mu valja poginuti.

Uzalud se momak branio i govorio kako takvo što nije nikad ni u snu sanjao a kamoli rekao — uzalud, kralj ni da čuje. Ne bijaše mu druge nego obećati da će poći na taj pothvat.

Ode momak u staju, sav tužan i žalostan, te ondje sjede podnirivši se objema rukama. Kad ga vidje onakva, njegov ga Riđan upita kakvi ga to jadi biju te je tako neveseo. A na to mu on ispriča što kralj od njega traži, pa dometnu:

— Ni sam jadnan ne znam što da počnem, jer izbaviti kraljevnu,

nemoguć je pothvat.

— Pa nije tako nemoguć — dočeka Riđan. — Ja ću ti pomoći, ali me moraš valjano potkovati. Treba da zatražiš dvanaest funti željeza i dvanaest funti čelika, i dva kovača da ti daju: jedan da kuje, a drugi da potkiva.

Momak učini kako mu je Riđan kazao, a kralj se nije skanjivao ni protivio da mu želji udovolji, pa mu dađe željezo i čelik, i dvojicu kovača povrhu, tako te konj bijaše potkovan da ne može bolje. Nato momak pojaha Riđana i krenu iz kraljevskih dvora, a Riđan zagrebe da se sve prašilo.

Kad je momak dojahao podno gore u kojoj kraljevna bijaše zatočena, valjalo mu se uspinjati, a gora se uzdizala okomito poput kakva zida i bila glatka poput ogleдалa. No ipak natjera konja da se penje, i u prvom se naletu malko uspe, ali se tada Riđanu okliznuše prednje noge, te on kliznu natrag da je sve tutnjilo i praskalo. U drugom naletu doprije malo dalje, ali se onda Riđanu omaknu jedna prednja noga, te on kliznu dolje da se sva gora potresla. Treći put zarza Riđan:

— Hajde da sad vidimo!

I jurnu bijesno da je kamenje letjelo nebu pod oblake — jurnu te uzide na goru. Momak pojaha u trku, zgrabi kraljevnju te je vinu preda se u sedlo, i prije nego što se div snašao i drljem istreptao iz očiju, jer bijaše u san utonuo, oni zagreboše odande, i tako kraljevna bi izbavljena.

Možete zamisliti koliko se kralj obveselio kad se momak s kraljevnom vratio na dvore. Obradovao se kralj gdje mu je kći izbavljena, ali ne bijaše u njegovu srcu prave zahvalnosti, jer su mu ostali na dvorima svašta protiv momka nagovorili, tako da se na njega ljutio.

— Hvala ti što si mi kćer izbavio — hladno će momku kad je ovaj s kraljevnom stigao na dvore.

Samo toliko kaza, i već htjede da se okrene, ali ga momak zadržao:

— Ona je sada moja ko i tvoja: nadam se da si čovjek od riječi.

— Da, dobit ćeš je, tako sam obećao — kaza kralj — ali mi najprije moraš sunce pribaviti da mi dvore obasjava.

Dvori naime stajali na osojnu mjestu, sjenila ih visoka hridina tako da sunce nije nikad u njih prodiralo.

— Nismo se tako pogodili — dočeka momak — ali neka bude:

sve ću pokušati i učiniti kako najbolje znam i umijem, jer kraljevnu bogme želim.

I opet ode Riđanu te mu reče što kralj traži, a Riđan mu kaza kako tu ima lijeka i pomoći. Neka mu se nove potkove udare, i to od dvadeset funti željeza i dvanaest funti čelika, i dva kovača da mu daju — jedan da kuje, a drugi da potkiva, pa će već sunce obasjati kraljevske dvore.

Momak je dobio sve što mu je trebalo, kralj mu od stida nije mogao traženja odbiti, i tako Riđan bijaše valjano potkovan. Pojahao momak konja, a konj vatreno poskoči, tako da je za svakog Riđanova skoka hridina po petnaest lakata u zemlju propadala, i tako potraja sve dok sasvim u zemlju ne utonu i sunce obasja kraljevske dvore.

Kad se momak vratio na dvore, upita kralja hoće li mu sada dati svoju kćer, jer je eto sunce obasjalo dvore. No drugi su opet svašta kralju nagovorili, tako te ovaj momku kaza da će dobiti kraljevnu i da on, kralj, svoju riječ ne poriče, ali momak najprije mora svojoj odabranici nabaviti svadbenog ata kakva i sam ima.

Momak uzvratu kako o tome prije nije bilo govora, te priklopi kako je kraljevnu sada zaslužio. No kralj osta pri svome, i još nadoveza:

— Ne učiniš li što se od tebe traži, da znaš: ode ti glava!

Tužan i žalostan momak uđe u staju te Riđanu pripovjedi kako kralj sada od njega traži da kraljevni za svadbu pribavi isto takva ata kakva i sam ima, a ne nabavi li ga, ode mu glava sa ramena.

— A kako da to izvršim — zajada momak — kad takva kakav si ti na svem svijetu nema!

— Ima meni jednaka — dočeka Riđan — ali je teško do njega, jer je u paklu. No valja da pokušamo sve što se može. Skokni gore pa od kralja zatraži da mi udare nove potkove: dvadeset funti željeza i dvanaest funti čelika, i dva kovača neka ti dade: jedan da kuje, a drugi da potkiva. Ali dobro pripazi da potkove budu valjane i čavli oštri. I povrhu zatraži dvanaest tona ječma, dvanaest tona raži i dvanaest zaklanih volova, jer sve to treba da sa sobom ponese. Valja nam zatražiti i ponijeti i svih dvanaest volovskih koža, svaku načičkanu sa dvanaest stotina čavala, jer sve nam to može ustrebati. Potrebna nam je i jedna bačva sa dvanaest tona katrana.

Momak dođe pred kralja i zatraži sve što mu je Riđan rekao, a kralju se i opet učini da bi bilo ruglo i sramota kad bi mu štogod

uskratio. I tako momak dobi sve što je nabrojio.

Kad sve bijaše gotovo, izjaha konjanik iz kraljevskih dvora. Pošto je dugo i podugo jahao, i pošto su već prešli mnoga brda i doline, upitao će Riđan svog jahača:

— Čuješ li što?

— Čujem strahovito zujanje u zraku, i strah me hvata — odgovori momak.

— To su za nama nadale grabežljive ptičurine iz šume — preuze Riđan. — Poslane su da nas zaustave. Nego proreži rupu na vrećama sa žitom, pa će se ptičurine zrnjem zabaviti, a nas zaboraviti.

Momak poslušao te proreza rupe na žitnim vrećama, i odmah se raž i ječam počeo prosipati na sve strane. Uto doletješe strašne ptičurine u tolikoj množini da se sve nebo od njih zacrnjelo. Kad opaziše žito, ne mogoše odoljeti nego sletješe na tlo pa navališe kljucati raž i ječam, a naposljetku se među sobom počupaše. Tako ne stigoše da išta našao učine momku i Riđanu: bijahu na njihov sasvim zaboravile.

Sad je momak i opet dugo i podugo jahao, preko brda i dolina, preko bara i močvara. I dok su tako ostavljali put za sobom, odjednom Riđan načuli uši te će momku:

— Čuješ li štogod?

— Čujem strahovitu lomljavu iz šume, i strah me hvata — odgovori momak.

— To su zvijeri iz šume — preuze Riđan. — Poslane su da nas zaustave. Nego baci dvanaest zaklanih volova, pa će se zvijeri zabaviti, a nas zaboraviti.

Momak tako i učini, a nato povrvješe sve moguće zvijeri: medvjedi i vuci, lavovi i svakovrsna druga čudovišta. Kad zvijeri vidješe meso, odmah onamo jurnuše i navališe da ga razdiru i proždiru i među sobom se tako počupaše da je krv prskala na sve strane. Tako zaboraviše momka i Riđana.

Jahao momak dalje, a vrhovi brda brzo promicali jedan za drugim, jer je Riđan svojski grabio. Najedanput Riđan zarza:

— Čuješ li što? — upita momka.

— Čujem nešto u daljini, kao da negdje ždrijebe njišti — odgovori momak.

— Krupno je to ždrijebe — prihvati Riđan — a što mu se njisak slabo čuje, to je odatle što nam donde još mnogo ima.

Dugo su i podugo išli, a naposljetku Riđan ponovo zarza:

— Čuješ li sada? — upita momka.

— Jasno razabirem konjski njisak — odgovori momak.

— Još ćeš ga jednom čuti, a onda smo na cilju — dočeka

Riđan.

I opet prevališe dobran put, a Riđan i treći put zarza, no prije nego što je i stigao da momka upita čuje li štogod, s ispaše odjeknu takvo rzanje te momak pomisli da će se gora raspuknuti.

— Tu je! — javi se Riđan. — Brže na me baci volujske kože načičkane čavlima, a bačvu s katranom na zemlju, pa se uzveri na onu veliku jelu. Kad konj dođe, iz nozdrva će oganj sipati pa će upaliti katran. A onda dobro pazi: bude li plamen suknuo uvis, moja je pobjeda; padne li, izgubio sam. Vidiš li da je pobjeda na mojoj strani, brzo na konja baci uzde što ćeš ih sada sa mene skinuti, i odmah će se pripitomiti.

Tek što je momak kože s čavlima bacio na Riđana, a bačvu s katranom na zemlju te se uzverao na jelu, kad eto ti konja što mu iz nozdrva oganj bije, i učas se upali bačva s katranom. Između konja što je dojurio i Riđana razvi se takav boj da je kamenje do neba letjelo — toliko su se grizli i ujedali, bili se nogama i udarali, a momak čas gledao njih, čas svraćao pogled na bačvu, iz koje naposljetku lisnu plamen: jer gdje god bi onaj konj zagrizao ili smjerio, svagdje bi se namjerio na kožu s čavlima i najposlije morade popustiti.

Kad je momak to razabrao, brže-bolje puznu niz jelu te baci uzde na konja, a ovaj postade tako pitom da ga je mogao momak voditi na tankoj niti. Konj bijaše također riđ, a tako nalik na Riđana da ih nitko ne mogaše razlikovati.

Sad momak pojaha novoga konja što ga je ulovio, pa usmjeri na kraljevske dvore, dok je Riđan kasao sa strane. Kad momak onamo, a to kralj pred dvorima.

— Kaži mi kojega sam konja ulovio, a kojega sam prije imao? — obrati se momak kralju. — Ne pogodiš li, kraljevna je moja.

— Ne umijem kazati — naposljetku će kralj. — Ali, kad si mi kćeri pribavio takva divna svadbenog konja, neka bude tvoja. No najprije da vidimo je li ti suđena. Prvo će se ona dvaput sakriti, a onda ćeš ti. Ako je oba puta nađeš, a ona tebe ne nađe, onda ti je suđena.

— Nismo se tako pogodili — dočeka momak — ali ćemo

pokušati kad već nije druge.

I kraljevna pođe da se prva skrije.

Pretvorila se ona u patku te plovila na vodi što bijaše tik pred dvorima. A momak otišao u staju te upitao Riđana gdje se skrila.

— Samo uzmi pušku — kaza mu Riđan — pa nanišani na patku što pliva na vodi pred dvorima, i odmah će ti se kraljevna pokazati.

Momak dohvati pušku pa odmah s njome pred dvore, na vodu.

— Ustrijelit ću onu patku — kaza momak te uze nišaniti.

— Nemoj pucati, prijatelju, ja sam to! — zapomaga kraljevna.

Tako ju je momak prvi put otkrio.

Drugi put se kraljevna prometnula u kruh što je između četiri druga stajao na stolu. Svi hljebovi bili jedan ko i drugi i nitko ih nije mogao razlikovati. Momak, međutim, otišao u staju pa Riđana opet upitao gdje se djela.

— Samo uzmi nož i dobro ga naoštri, pa između hljebova što su u kuhinji na stolu posegni za trećim s lijeve strane, kao da ćeš ga prerezati, pa će ti se javiti kraljevna.

Momak ode u kuhinju te uze oštriti najveći nož što ga mogaše naći, pa posegnu za trećim hljebom s lijeve strane i na nj položi nož kao da će ga prerezati.

— Baš bih komad ovog kruha — kaza momak.

— Nemoj rezati, prijatelju, ja sam to! — zavapi kraljevna, i tako je momak i drugi put nađe.

Sad je trebalo da se on skrije. Riđan ga lijepo svjetovao, te se momak tako skrio da ga bijaše teško naći. Najprije se pretvorio u konjsku muhu pa se skrio Riđanu u lijevu nozdrvu. Kraljevna svuda švrljala i tražila, njuškala i pipkala, pa htjela poviriti i u staju u kojoj bijaše Riđan. Ali Riđan iskesio zube i počeo se ritati i oko sebe udarati, tako te se kraljevna nije usudila unutra, pa nije mogla momka pronaći.

— Ne mogu te naći, pa sam iziđi — najposlije će kraljevna, a momak se na to pojavi pred njom, iziđe iz staje.

I drugi put Riđan ga svjetova kako će se skriti, te se momak prometnu u grumen zemlje pa se sakri pod kopito Riđanove prednje lijeve noge. Kraljevna švrljala tamo-amo, izmučila se jada tražeći, pa naposljetku i opet pošla Riđanu u staju. Sad joj je konj dopustio da mu se približi, ali pod kopito nije mogla zaviriti, jer je Riđan čvrsto stajao na nogama. I tako nije mogla momka pronaći.

— Iziđi sam kad ne mogu da te nađem — najposlije će kraljevna, a momak se nato pojavi pred njom.

— Sad si moja — reći će joj momak.

— Vidiš da mi je suđena — kaza kralju.

— Nek ti bude kad ti je suđena — dočeka kralj.

A onda se slavilo svadbeno slavlje, momak pojahao Riđana, a kraljevna onoga drugog konja, i tako im bogme nije mnogo trebalo do crkve, možeš vjerovati.

ISTOČNO OD SUNCA I ZAPADNO OD MJESECA

Bio jednom neki seljak nadničar koji je imao punu kuću djece, tako da ih nije mogao valjano ni hraniti ni odijevati; sva mu djeca lijepa, no najljepša među njima najmlađa kćerka: nju krasila takva ljepota da se nijedna s njome nije mogla mjeriti.

Jedne večeri, a bijaše četvrtak i kasna jesen, bjesnilo strašno nevrijeme: od tame nisi mogao vidjeti ni prsta pred nosom, a od kiše i vjetra sve su zidovi pucali. Sva je obitelj sjedila oko ognjišta, i svako je čeljade što god radilo. Najedanput netko triput zakuca na vrata. Čovjek iziđe da vidi što je, a kad otvori — pred njim velik bijeli medvjed.

— Dob̄ar veče! — pozdravi bijeli medvjed.

— Dob̄ar veče! — uzvрати mu čovjek.

— Bi li mi htio dati svoju najmlađu kćer? — upita medvjed. — Učinit ću od tebe takva bogataša kakav si sada siromah.

Ne učini se čovjeku lošim da bude tako bogat, ali pomisli da najprije treba sa kćerkom govoriti. I tako se vrati u kuću i reče kako vani stoji velik bijeli medvjed: obećava silno bogatstvo dobije li najmlađu kćer za ženu. Kćerka kaza ne, te ne htjede ništa o tome čuti. Čovjek opet iziđe te se sporazumi s bijelim medvjedom da ovaj po odgovor navrati za tjedan dana.

Za to su vrijeme roditelji salijetali kćer te joj iznosili do kakva će bogatstva svi doći i u kakvoj će sreći ona živjeti — toliko su joj toga nagovorili da je ona najposlije pristala. Oprala je i okrpala svoje jadno ruho, uredila se što je najbolje mogla i spremila za polazak. A nije imala mnogo da ponese.

Kad dođe drugi četvrtak, eto ti uvečer bijelog medvjeda da je vodi. Djevojka uze zavežljaj i sjede medvjedu na leđa, a medvjed s njom uze put pod noge.

— Je li te strah?

— Nije — odgovori ona.

— Dobro je — dočeka medvjed. — Samo se drži za moje krzno, pa je sve u redu.

Jahala je tako i jahala, dugo i podugo, dok naposljetku ne stigoše do neke goleme stijene. Tu bijeli medvjed pokuca, a u stijeni se otvoriše vrata, te oni uđoše u neke dvore. Bile ondje mnoge dvorane, u svakoj svjetlo gori, sve se sja od zlata i srebra. Zaustaviše

se u nekoj velikoj dvorani, u kojoj bijaše prostrt stol, a na stolu obilje i divota kakve ne možeš ni zamisliti. Tu joj bijeli medvjed dade srebrno zvonce: ako samo štogod poželi, neka zazvoni, i sve će biti pred njom.

Kad je djevojka jela, osjeti umor i drijem poslije puta, a bijaše već i dobrano zanoćalo; zaželje da legne i da počine te zazvoni onim zvoncem. Tek što je zazvonila, već se nađe u spavaonici, gdje bijaše rasporemljena postelja, tako krasna da je krasnije ne možeš poželjeti: svileni na njoj uzglavlje i podglav, a oko nje zastori sa zlatnim resama. Od zlata i srebra bilo sve što se u ložnici nalazilo. No kad je djevojka legla i ugasila svjetlo, uđe unutra čovjek i leže kraj nje. Taj čovjek bio bijeli medvjed, koji je noću smio sa sebe skinuti krzno.

Djevojka ga nije mogla nikad vidjeti, jer je uvijek ulazio istom onda kad bi ona svjetlo ugasila, a nestajao prije nego što zora svane.

Neko je vrijeme sve lijepo bilo, ali malo-pomalo djevojka postade sjetna i nevesela: snuždila se i rastužila gdje po cio dan ide sama kao duh; napade je čama, i ona poče čeznuti za roditeljima i za sestrama. Bijeli ju je medvjed pitao kakva joj je nevolja, a kad mu ona kaza što je muči, on joj reče:

— Ima tome lijeka, ali mi moraš obećati da sa svojom majkom nećeš nikad nasamo govoriti, nego jedino onda kad je tkogod prisutan. Ona će te zacijelo uzeti za ruku, u nakani da te odvede u sobu, gdje može s tobom nasamu govoriti. Ali ti ne smiješ to dopustiti, jer bi nas time oboje unesrećila.

Jedne nedjelje dođe bijeli medvjed i kaza da mogu na put, u posjet njezinim roditeljima. I podoše. Ona mu sjede na leđa, a on uze put pod noge. Podugo su išli i najposlije stigli pred veliku bijelu kuću. Pred kućom trčale i igrale se njezine sestre, a sve na kući i oko nje bilo lijepo — milina pogledati.

— Tu ti žive roditelji — kaza joj bijeli medvjed. — Ne zaboravi što sam ti ono rekao, jer ćeš nas inače oboje unesrećiti.

— Bože sačuvaj! Ta kako bih zaboravila! — odgovori djevojka.

Kad stiže pred kuću, djevojka uđe, a bijeli se medvjed okrenu i ode.

Neizmjerne se obradovaše roditelji kad pred sobom ugledaše svoju kćer. Rekoše joj kako nemaju riječi da joj dovoljno zahvale na onome što je za njih učinila. I počеше iznositi sad ovo, sad ono, po čemu se vidi kako im je svima dobro. A onda upitaše kako je njoj.

Ona odgovori kako je i njoj dobro, ima svega što joj srce ište. Ne znam kazati što im je još govorila, ali ne vjerujem da im je baš sve točno rekla.

Poslije podne, pošto su objedovali, dođe na red ono i zbude se onako kako je bijeli medvjed i kazao: mati htjede u svojoj sobi nasamo sa kćerkom razgovarati. Ali se kći sjeti na što ju je bijeli medvjed upozorio, pa ne htjede s majkom onamo, nego reče:

— Što imamo razgovarati, možemo i ovdje.

No zbilzo se, ni sama ne zna kako, da ju je mati najposlije navela, te joj valjade kazati što je i kako je.

Pripovjedi kako joj uvečer, čim svjetlo ugasi, dolazi neki čovjek i liježe kraj nje; nikad ga još nije vidjela, jer on uvijek ode prije nego što zora zabijeli. I eto zbog toga se ona jedi, jer bi da ga vidi, a preko dana sama je samcata, pa joj je pusto i tužno.

— Uh! ta to bi mogao biti div! — dočeka mati. — No, ja ću te poučiti što ti je činiti da ga vidiš. Dat ću ti svijeću, ponijet ćeš je u njedrima; kad zaspi, upali je pa ga pogledaj, ali dobro pazi da na nj ne padne ni kap loja sa svijeće.

Kći uze svijeću te je sakri u njedra. Uvečer dođe bijeli medvjed po djevojku.

Pošto su malo popoišli, bijeli medvjed upita nije li bilo onako kako je kazao. Da, bilo je tako, djevojka nije mogla zanijekati.

— Ako si poslušala majčin savjet — proslijedi medvjed — onda mene i sebe strovaljuješ u nesreću, pa je među nama svršeno.

— Ne, nisam, nikako — odgovori djevojka.

Kad su stigli kući i kad je djevojka legla, sve bijaše kao i uvijek: dođe neki čovjek i leže kraj nje. No u noći, kad je čula da čovjek čvrsto spava, ona ustade, kresnu kresivom i upali svijeću; priđe da osvijetli čovjeka i vidje da je to najljepši kraljević što su ga ljudske oči ikad vidjele. On joj se toliko svidje te ona pomisli da joj nema života ako ga odmah ne poljubi. Što smislila, to i učinila, ali joj u nepažnji kapnuše tri kapi loja na njegovu košulju, i on se probudi.

— Ah, što si učinila — povika on. — Sad si nas oboje gurnula u nesreću! Da si samo godinu izdržala, bio bih spašen. Imam mačehu, ona me začarala, tako te sam obdan bijeli medvjed, a obnoć čovjek. Sad je između tebe i mene sve gotovo, moram mačehi. Ona živi na dvorima što se nalaze istočno od sunca i zapadno od mjeseca. Ondje je kraljevna s nosom tri lakta dugim, njome mi se

valja oženiti.

Djevojka briznu u plač i kuknjavu, ali ne bijaše pomoći: kraljević morade svojim putem. Ona ga upita može li ga pratiti.

— Ne, ne možeš — odgovori on.

— A zar mi ne možeš barem kazati put kako bih te mogla potražiti? — priupita ona. — To ću valjda smjeti?

Da, to je smjela, ali onamo nema nikakva puta. Dvori se nalaze istočno od sunca i zapadno od mjeseca, a onamo neće ona nikad stići.

Kad se ujutro probudila, nigdje traga ni kraljeviću ni dvorima. Djevojka se našla na maloj zelenoj čistini posred tamne guste šume, a kraj djevojke bio zavežljaj s njezinim jadnim ruhom štono ga bijaše ponijela kad je onda od kuće odlazila.

Pošto je istrljala san iz očiju i pošto se dobrono isplakala, uze put pod noge. Pješačila je tako mnoge i mnoge dane dok najposlije ne stiže podno velika brda.

Pod brdom sjedila starica, igrala se zlatnom jabukom. Djevojka upita staricu zna li put do kraljevića što je u svoje maćehe, na dvorima koji se nalaze istočno od sunca i zapadno od mjeseca.

— Odakle ga ti poznaješ? — upitat će starica. — Jesi li ti možda ona kojom se on imao oženiti?

— Jesam, ja sam — odgovori djevojka.

— Ti si dakle? — dočeka starica. — Tja, ništa ti ne znam više o njemu doli to da živi na dvorima što se nalaze istočno od sunca i zapadno od mjeseca, ali ti nikad nećeš onamo stići. No dat ću ti svoga konja da odjašeš do moje susjede: možda će ona znati da ti štogod kaže. Kad onamo stigneš, lupi konja ispod lijevog uha i zapovjedi mu da se kući vrati. Evo, uzmi i zlatnu jabuku. Neka ti se nađe.

Djevojka uzjaha konja i krenu. Dugo je i dugo jahala dok naposljetku opet ne stiže podno nekog brda. Brdu u podnožju sjedila starica sa zlatnim motovilom. Djevojka je upita zna li put u dvore što se nalaze istočno od sunca i zapadno od mjeseca. Ta joj starica odgovori kao i ona prva: ništa ne zna o dvorima doli to da leže istočno od sunca i zapadno od mjeseca.

— A onamo nećeš nikad stići — nadoveza žena. — No dat ću ti svoga konja da odjašeš do moje susjede: možda će ona štogod znati. Kad onamo dođeš, lupi konja ispod lijevog uha i zapovjedi mu da se kući vrati.

Tako reče te još djevojci dade zlatno motovilo i nadoveza:

— Može ti ustrebati.

Djevojka uzjaha na konja i krenu. Dugo je i podugo jahala, golem je i pogolem put prevalila, te naposljetku i opet stigla podno nekog velikog brda. Brdu u podnožju sjedila starica i prela na zlatnoj preslici. Djevojka i opet upita zna li put do kraljevića i gdje su dvori što leže istočno od sunca a zapadno od mjeseca. I sad bijaše kao što je bilo i dvaput prije.

— Jesi li možda ti ona kojom se kraljević imao oženiti? — upita je starica.

— Da, ja sam — odgovori djevojka.

No ni ta starica nije bolje znala put negoli one dvije prije nje.

— Znam da su dvori istočno od sunca a zapadno od mjeseca, ali onamo nećeš nikad stići — kaza starica. — Nego, dat ću ti svoga konja da odjašeš do istočnog vjetra i njega upitaš: možda je on ondje poznat, pa te može onamo otpuhati. A kad vjetru stigneš, lupi konja pod uho: sam će se on vratiti.

Tako reče te djevojci još dade svoju zlatnu preslicu i napomenu:

— Tko zna, može ti ustrebati.

Djevojka je jahala mnoge dane, i podosta je vremena prošlo dok je onamo stigla. No najposlije je stigla te istočni vjetar upitala zna li on kazati put što vodi kraljeviću koji boravi istočno od sunca a zapadno od mjeseca.

Da, i on je čuo za kraljevića i za one dvore, ali joj puta onamo ne zna kazati, jer nikada nije puhao do takve daljine.

— No, ako ti je po volji — predloži istočni vjetar — mogu te odnijeti svome bratu, zapadnome vjetru: možda će on znati da ti štogod kaže, jer je mnogo snažniji i dalje dopire. Sjedi mi na leđa pa ću s tobom onamo.

Djevojka učini kako joj bi rečeno, i začas odande daleko odmače. Kad stigoše zapadnome vjetru, udoše u njegov nastan, a istočni vjetar objasni radi čega dolazi: doveo je sa sobom djevojku koja bi da pođe za kraljevića s dvora što se nalaze istočno od sunca a zapadno od mjeseca; djevojka svuda traga za kraljevićem, a sad je eto došla zapadnome vjetru da čuje zna li joj on reći gdje su dvori o kojima je riječ.

— Ne, do takvih daljina nisam još nikad puhao — dočeka zapadni vjetar. — Nego, ako ti je sa željom, mogu te odnijeti

južnome vjetru, on je jači negoli ijedan od nas dvojice, i to mnogo jači, te dopire daleko, daleko: možda će on znati da ti kaže što pitaš. Sjedni mi na leđa, pa ću te njemu odnijeti.

Ona tako i učini. Kako vjetar brzo leti, put im, dakako, nije dugo trajao. Kad su cilju stigli, vjetar zapadnjak upita južni vjetar zna li on djevojci kazati put u dvore što leže istočno od sunca a zapadno od mjeseca; to je eto djevojka kojom se onaj kraljević treba da oženi.

— Tako? To je ta djevojka? — dočeka južni vjetar. Daleko sam doista za svoga života dopirao, ali nikada nisam zapuhao do takve daljine. Nego, ako ti je s voljom, mogu te odnijeti svojem bratu, sjevernom vjetru; on je najstariji i najsnažniji među svima nama: ako on ne znađne gdje su ti dvori, onda ni u koga na svijetu nećeš odgovora dobiti. Sjedi mi na leđa, pa ću te njemu odnijeti.

Djevojka mu sjede na leđa, a on pojuri da je sve hučalo i fijukalo. Nisu dugo putovali.

Kad stigoše onamo gdje prebiva vjetar sjevernjak, ovaj se tako razmahao i razbjesnio da se na daleko i široko na njegov dah sve ledilo.

— Što želite? — ču mu se huka tek što ih je ugledao, a njih od te huke prodoše hladni trnci.

— Ne treba da nas dočekuješ s tolikom hukom — ozva se južni vjetar: — ta ja sam, evo, i djevojka kojom se htio oženiti kraljević s dvora što se nalaze istočno od sunca a zapadno od mjeseca; ona bi da te pita jesi li ikad ondje bio i znaš li joj kazati put, jer bi htjela pronaći kraljevića.

— Znam gdje dvori stoje — dočeka vjetar sjevernjak. — Jedan sam jedini put onamo dotjerao listak s jasike, ali sam se tada toliko umorio da mnoge i mnoge dane poslije toga nisam mogao puhati. No, ako si upela da svakako onamo stigneš, te ako se ne bojiš mene, uzet ću te sebi na leđa, pa ću pokušati da te onamo otpuhnem.

Djevojka kaza da hoće: mora na one dvore, ako se ikako onamo može. Nije ju strah nimalo, a ne bi se bojala sve ako bi i gore bilo.

— Dobro, dakle — opet će vjetar sjevernjak. — Valja ti onda ovdje prenočiti, jer treba da pred sobom imamo čitav dan, želimo li onamo stići.

Sutradan ranom zorom probudi sjevernjak djevojku, pa onda stade hučati i toliko se osili i nadiže da bijaše strahota. Zatim s njome pojuri zrakom kao da će onog časa stići na kraj svijeta.

Posvuda se pod njima razmahivala tolika oluja da je rušila kuće i čupala stabla iz korijena. Kad su prohujali povrh mora, razbilo se na stotine brodova. Brzali su sve dalje i dalje, jurili u takve daljine kakvih nitko ne može ni zamisliti, a svejednako su letjeli vrh površja morskog. Sjevernjak se jureći i režući sve više umarao, pomalo jenjavao, tako da gotovo i nije hukao: stišavao se i padao, tako da su mu naposljetku valovi morski zapljuskivali pete.

— Bojiš li se? — upita vjetar djevojku.

— Ne, ne bojim se — odgovori ona.

Ne bijahu više daleko od kopna, a u vjetra bijaše još toliko snage da je djevojku mogao iznijeti na obalu, baš pod prozore dvorima što stoje istočno od sunca a zapadno od mjeseca. A tada vjetar već bijaše tako iznemogao i slab da je nekoliko dana morao počivati prije nego što je mogao natrag.

Kad je objutrilo, djevojka sjedne da se igra zlatnom jabukom pod prozorima onih dvora. Prvo biće što ga je ugledala bijaše nosata nakaza kojom se kraljević imao oženiti.

— Hej, ti! Što želiš da ti dadem za tu zlatnu jabuku? — upita je nosata kraljevna kad je prozor otvorila.

— Nije na prodaju ni za zlato ni za novac — odgovari djevojka.

— Što bi onda za nju kada je ni za zlato ni za novac ne daš? — opet će kraljevna. — Dat ću ti što želiš.

— Htjela bih kraljeviću što je na tim dvorima — kaza djevojka koja je došla sa sjevernim vjetrom. — Mognem li jednu noć provesti kraj kraljevića, dat ću ti jabuku.

Kraljevna joj uzvratila kako može urediti da joj se ta želja ispuni. I kraljevna dobi zlatnu jabuku.

No, kad je djevojka uvečer ušla u dvoranu u kojoj se nalazio kraljević, ovaj je već spavao. Zvala ga je i tresla, jadala se i plakala, ali ga ne mogaše probuditi, jer ga uvečer bijahu uspavali nekim napitkom. A ujutro, kad je zora sinula, dođe dugonosa kraljevna te istjera djevojku.

Toga dana sjede djevojka pod prozore onih dvora i poče okretati svoje zlatno motovilo, pa se dogodi isto što i dan prije. Kraljevna upita djevojku što ište za motovilo, a ona odgovori da nije na prodaju ni za zlato ni za novac, no ako bi mogla noć provesti pokraj kraljevića, dala bi kraljevni motovilo. No, kada je te noći došla u odaju, on je i opet spavao, i ma koliko ga ona zvala i tresla, i

ma koliko vikala i plakala, ne mogaše ga probuditi: kraljević je spavao kao da u njemu i ne bijaše života. A ujutro, tek što je zora zabijeljela, eto ti dugonose kraljevne da istjera djevojku.

I toga dana djevojka sjede dvorima pod prozore da prede na zlatnoj preslici, a dugonosa kraljevna htjede i tu imati. Otvorila je prozor i upitala djevojku što traži za preslicu. Djevojka odgovori isto što i u dva minula dana: da preslicu ne prodaje ni za zlato ni za novac, ali ako bi mogla gore kraljeviću, da kraj njega noć provede, dala bi je kraljevni. Ova kaza da može, te od djevojke uze zlatnu preslicu.

Neke dobre duše, međutim, što su na onim dvorima bile zaslužjene, a nalazile se u dvorani tik do kraljevićeve, bijahu za dviju minulih noći čule kako neko žensko čeljade tužno plače i jada u kraljevićevoj odaji, pa to rekoše kraljeviću. Kad je kraljevna uvečer došla s napitkom koji uspavljuje, kraljević se pričinio kao da ga pije, ali ga je prolio iza sebe, jer je znao što je posrijedi. I tako, kad je djevojka ušla, kraljević bijaše budan. Ona mu sad morade pripovijedati kako je na dvore došla.

— Došla si u pravo vrijeme — kaza kraljević — jer sutra treba da se vjenčam s kraljevnom. No ja ne želim nosate nakaze, i samo me ti možeš spasiti. Reći ću kako mi je želja da vidim je li mi zaručnica valjana, te ću od nje tražiti da mi s košulje očisti tri lojane mrlje. Ona će, dakako, prionuti da pere, ne zna ona da si mi ti košulju svijećom pokapala. A samo ruke dobrih duša mogu je oprati, a nikako ruke te čarobnjačke družbe. Kazat ću kako ću za ženu uzeti samo onu djevojku koja mi može oprati košulju, a dobro znam da ti možeš.

Tu noć provedoše u radosti i veselju, a sutradan kad se imala obaviti svadba, kraljević kaza:

— Najprije želim vidjeti što mi zaručnica umije.

— Dobro je, neka bude — prihvati maćeha.

— Imam lijepu košulju — proslijedi kraljević; — htio bih je za svadbu, ali su na njoj tri lojane mrlje: htio bih da se opere, a obećao sam da ću se oženiti samo onom koja ih može oprati. Ako mi zaručnica ne mogne košulje oprati, nije vrijedna da je uzmem za ženu.

Nema u tome teškoće, mišljahu mati i kći te prihvatiše pogodbu. Nosata kraljevna prionu da pere što je mogla bolje, ali što je više prala i trljala, sve to veće bijahu mrlje.

— Ne umiješ prati! — kaza njezina majka, koja bijaše stara čarobnica. — Pusti meni.

No, tek što se ona primila posla, košulja postade još umrljanija, a što je stara više prala i trljala, sve to veće i crnje bivahu mrlje. Nato moradoše druge žene od one družbe na posao: prionuše da peru, ali što su dulje prale, košulja bivala sve prljavija, tako te naposljetku bijaše takva kao da su je iz dimnjaka izvukli.

— Nijedna od vas nije ni za što — kaza kraljević. — Vani pod prozorom sjedi neka bjelosvjetska djevojka: siguran sam da je u pranju vještija negoli svi vi. Hej, djevojko, hodi ovamo! — pozva kraljević.

Kad djevojka dođe, on će je upitati:

— Možeš li oprati ovu košulju?

— Ne znam — odgovori djevojka — pokušat ću.

No, tek što ju je dodirnula i u vodu umočila, košulja pobijelje, te bijaše kao snijeg što je istom oprasio, i još bjelja.

— Ti ćeš mi biti žena! — odluči kraljević.

A na to stara čarobnica toliko pobjesnje da se od bijesa raspukla, a prsnu i dugonosa kraljevna, i s njome sva ona družba, jer odonda ništa više o njima ne čuh.

Kraljević i njegova zaručnica oslobodiše sve dobre duše što bijahu na onim dvorima zatočene, ponesoše sa sobom zlata i srebra koliko god mogahu nositi, te odoše daleko od dvora što se nalaze istočno od sunca a zapadno od mjeseca.

BRADONJA HOKEN

Bila nekoć kraljevna koja se toliko oholila i napuhavala da joj nijedan prosac ne bijaše po volji; svima se ismijavala i sve ih otpravljala jednoga za drugim. A ipak prosoci stizali sa svih strana, jer je neobično bila lijepa, vještica jedna.

Jednom tako došao i neki kraljević te je zaprosio. Zvao se on Bradonja Hoken. Uvečer toga dana kad je taj kraljević stigao, kraljevna kaza svome dvorskom luđaku da jednome kraljevićevu konju odreže uške, a drugoga da zadere po njuški sve do ušiju. Luđak tako i učini.

Kad je prosac sutradan polazio, kraljevna stajaše na trijemu.

— Gle čuda! — uzviknu kraljevna. — Takvo što još nisam vidjela. Oštri sjevernjak što ovuda brije, odnio uši jednome tvom konju, a drugi se na to natrgao toliko smijati da mu se njuška razvalila od uha do uha. Ha-ha-ha!

I dušeći se od pustoga smijeha ode odande, a kraljevića pusti da ide svojim putem.

Odjahao kraljević kući, ali u sebi smislio kako će se već osvetiti i odšaliti šalu. Kad je došao kući, stavi na lice veliku bradu od mahovine, navuče na se širok kožuh te se preodjenu da bijaše kao kakav prosjak. Zatim ode nekome zlataru, kupi u njega zlatan kolovrat, zametnu se njime te uze put pod noge.

Zaputio se preodjeveni kraljević i jednoga jutra osvanuo pod prozorima one kraljevine. Zastao on ondje te počeo turpijati i namještati, sav se zabavio kolovratom, jer naprava zapravo još nije bila sasvim gotova, nije na njoj bilo ni vretena.

Kad je kraljevna izjutra prišla prozoru, odmah ga otvori pa tuđina upita ne bi li prodao zlatni kolovrat.

— Ne bih, nije na prodaju — odgovori Bradonja Hoken — ali se možemo pogoditi: pustiš li me da noćas prenoćim pred vratima tvoje odaje, dobit ćeš kolovrat.

Kraljevni se ne učini lošom kupnja: ta ništa je ne stoji. Ona pristade te uze kolovrat, a uvečer Bradonja Hoken leže pred vrata njezine odaje. A kad se dobroano unoćalo, poče Hoken strahovito zepsti i drhtati.

— Hu-hu-hu! Strašno je ovdje hladno, pusti me unutra! — povika Bradonja.

— Ta zar si poludio! — uplašeno će mu kraljevna iz odaje.

— Hu-hu-hu! Strašno mi je hladno, pusti me unutra! — opet će Bradonja Hoken.

— Pst! Šuti! — ušutkivala ga kraljevna. — Budi miran, jer čuje li mi otac da je neki čovjek tude, propala sam!

— Uh-hu-hu-hu! Sav ću se smrznuti! — zajada opet Bradonja Hoken. — Pusti me unutra da spavam na podu.

Kraljevni ne preosta drugo doli da ga pusti unutra, a kad Bradonja uđe, lijepo se savi na podu te u san zavesla.

Nakon nekog vremena Hoken opet došao te se počeo vrzmati kraljevni pod prozorima; donio vreteno pa uzeo turpijati, jer još ne bijaše sasvim dovršeno.

Kad je kraljevna začula turpijanje, otvori prozor pa došljaka upita što ima.

— Evo imam vreteno za kolovrat što si ga onomadne od mene kupila — odgovori Bradonja Hoken. — Mišljah, kad imaš kolovrat, zacijelo će ti trebati i vreteno.

— A što tražiš za nj? — upita kraljevna.

— Nije na prodaju, ali se lako možemo pogoditi — odgovori Bradonja Hoken. — Pustiš li me da i noćas noćim u tvojoj odaji na podu, dobit ćeš vreteno.

— Kraljevna pristade, ali ga upozori da bude miran, da ne cvokoće i ne dršće.

Bradonja Hoken obeća da neće galamiti i drhtati, ali kad se unoćalo, počeo zepsti i cvokotati, te kraljevnju moliti neka ga pusti da spava pred njezinom posteljom.

Kraljevna se bojala da je otac ne čuje, i tako joj ne bi druge nego Bradonju pustiti da se primakne njezinoj postelji. I Bradonja Hoken lijepo leže pred njezinu postelju, te je bio miran i spavao da ne može bolje.

Sad je prošlo nešto više vremena dok se Bradonja Hoken opet pojavio. Kad je osvanuo kraljevni pod prozorima, imao je zlatno motovilo u rukama. Sjedio je ondje i turpijao. Sve bijaše kao i prije. Kad je začula turpijanje, kraljevna pomoli glavu kroz prozor, nazva turpijašu dobro jutro pa ga upita što traži za motovilo.

— Nije na prodaju — odgovori Bradonja Hoken — ali ćemo se lako pogoditi: pustiš li me da noćas spavam u tvojoj odaji, s glavom na tvojoj postelji, dobit ćeš motovilo.

Kraljevna kaza da pristaje ukoliko je on nakan da bude miran i

da ne diže viku. On joj obeća da će uvući dušu u se te šutjeti kao olovom zaliven. I u tom obećanju uđe.

Sve je prošlo lijepo i dobro, ali kad bijaše u gluho doba noći, Bradonja opet poče huktati i drhtati da su mu sve zubi cvokotali.

— Hu-hu-hu, što me studen ujeda! — zajada Bradonja. — Pusti me k sebi u postelju da se ugrijem.

— Ta jesi li poludio! — prestravi se kraljevna.

— Hu-hu-hu! — zadrhta i zacvokota Bradonja Hoken. — Pusti me k sebi u postelju! Hu-hu-hu!

— Pst! Šuti za ime božje! — umirivala ga kraljevna.

— Ako mi otac čuje da je kakav čovjek ovdje, propala sam: ta odmah bi me ubio.

— Hu-hu-hu! Pusti me u postelju! — zaintačio Bradonja, a drhtao od studeni i cvokotao da se sva soba tresla.

Kraljevni ne bijaše ni kud ni kamo nego Bradonju pustiti u postelju. A on se uvukao, te je spavao da ne može bolje.

Izminulo neko vrijeme, pa kraljevna dobila malo dijete, a kralj se, njezin otac, toliko razbjjesnio te umalo što nije sasjekao i nju i dijete.

Malo potom eto ti opet Bradonje Hokena, preodjevena u prosjaka. Došao on kao slučajno, pa kao i svaki drugi siromah zavirio u kuhinju. Dođe kraljevna te ga vidje, a kako ga spazi, odmah zabugari:

— Ajme meni što si me unesrećio! Otac se toliko na me naljutio i toliko je bijesan da će iz kože iskočiti. Hajde vodi me sa sobom, svojoj kući.

— I previše si ti na dobro vikla a da bi sa mnom pošla — dočeka Hoken. — Ja ti imam samo bijednu kolibicu da u nju glavu sklonim, a odakle bih ti hranu smogao, toga bogme ne znam, jer mi se valja vraški mučiti da i sam nekako kraj s krajem sastavim.

— Svejedno mi je kako je u tebe — kaza kraljevna — samo me vodi sa sobom, jer ostanem li dalje ovdje, zacijelo će mi otac život uzeti.

Naposljetku joj bi dopušteno da pođe s prosjakom, kako ga ona nazivaše.

Uzeli oni put preda se i podugo su tako išli, a njoj pješačenje baš ne bijaše lako. Kad su za sobom ostavili međe očeve joj kraljevine te stupili u drugu zemlju, kraljevna upita:

— Čija je to zemlja?

— Bradonje Hokena — odgovori njezin suputnik.

— Jadne li mene! — uzdahne kraljevna. — Da sam ga uzela i za nj pošla, ne bih se sada kao prosjakinja ovuda potucala.

I kad god bi tako naišli na kakav krasan dvorac, šumu ili imanje, pa kraljevna upitala čije je to — prosjak bi joj uvijek odgovorio: »To je Bradonje Hokena.« A ona uzdisala i plakala, kajala se što nije pošla za onoga koji sve to posjeduje.

Najposlije stigoše do neke šume u blizini kraljevskih dvora. U šumi bila kolibica, a lijepo se odande vidjeli dvori. Prosjak kaza da je ta kolibica njegovo stanište, tu im valja živjeti. Priklopi kako je poznat na dvorima te će onamo, ne bi li joj ondje pribavio posla, da bi imali od čega živjeti. On sam, reče, radi ondje — cijepa drva i nosi vodu u kuhinju.

I u tim riječima ode, a nju i dijete ostavi u kolibi. Kad se uvečer vratio, donio je sa sobom nešto jela, ali ga nije mnogo bilo.

Uvijek je tako izjutra od kuće odlazio, a uvečer se vraćao s kraljevskih dvora. Kad se tako jedne večeri opet vratio, kaza svojoj družici:

— Sutra ću ja ostati kod kuće i dijete čuvati, a ti ćeš na dvore, jer je kraljević rekao da moraš pomoći u pečenju.

— Ja da pečem? — u čudu će kraljevna. — Ne znam ja peći, još nikada nisam pekla.

— Moraš onamo — opet će Bradonja Hoken. — Valja ti ići kad je kraljević tako odredio. A ako ne znaš peći, možeš naučiti. Treba da gledaš što drugi rade, a kad budeš polazila, ukradi koji kruščić za mene.

— Ne znam ja krasti — odvrnu kraljevna.

— Valja da naučiš — preuze Bradonja Hoken. — Ta vidiš da s jelom jedva izlazimo. I dobro pripazi da te kraljević ne vidi, jer njegovo oko svuda stiže i svagdje zaviruje.

Kad je ona malo odmakla, Hoken udari kraticom, tako da je prije nje stigao na dvore. Ondje odbaci svoje dronjke i bradu, pa se preodjenu u kraljevsko ruho.

Kraljevna je pomagala u pečenju, a kad je bila gotova s poslom, učinila je kako joj je Hoken rekao: sve je džepove napunila kruščićima. No, kad je uvečer pošla kući, javi se kraljević:

— Ovu prosjakinju ne poznajemo dobro, pa neće biti naodmet da pogledamo nije li štogod uzela i sa sobom ponijela.

I kako to reče, uze joj džepove pretraživati i prevrtati, a kad u

njima nađe kruščiće, silno se naljuti i uzgalami. A ona udarila u plač i kuknjavu:

— Prosjak mi je tako rekao, pa sam morala.

— Zlo bi s tobom bilo — kaza kraljević — ali neka ti bude, opraštam ti zaradi njega.

Ode ona, a Hoken brže-bolje skide sa sebe kraljevsko ruho, opet na se navuče kožuh te na lice priljepi bradu, pa se nađe u kolibici, kraj djeteta, prije nego što je ona stigla.

— Natjerao si me da učinim nešto zbog čega sam se pokajala — reče mu kraljevna kad je kući došla. — To mi je prva, ali i posljednja krađa.

I onda mu ispriča što je i kako je bilo i što joj je kraljević nato rekao.

Nakon nekoliko dana, kad se Hoken jedne večeri s dvora vrati kući, reći će svojoj družici:

— Sutra ću ja ostati kod kuće i dijete čuvati, a ti ćeš onamo na dvore da i opet pomogneš, jer se ondje kolje, pa ti valja kobasice nadijevati.

— Ja da kobasice nadijevam? — u čudu će kraljevna. — Ne razumijem se ja u to. Kobasice sam jela, ali ih nisam nikad nadijevala.

— Pa ćeš naučiti — odsiječe Hoken. — Valja ti onamo, kraljević je tako naredio.

I objasni joj da gleda što i drugi rade pa će naučiti, a na kraju još nadoveza neka ne zaboravi da koju smahne i njemu donese.

— Ne, ne znam ja krasti — uzvrati ona. — Ta sjećaš se kako je prošli put bilo.

— Treba da naučiš — opet će Hoken. — I nije rečeno niti je igdje zapisano da ćeš uvijek zlo proći.

Ona pođe, a pošto je malo odmakla, Hoken udari prijekim putem, te prije nje stiže na dvore. Ondje odbaci kožuh i lažnu bradu, pa kad je ona došla, on je već bio u kuhinji, u kraljevsko ruho odjeven.

Kraljevna je pomagala u klanju i nadijevala kobasice, a kad bijaše gotova s poslom, učini kako joj je Hoken rekao: sve džepove natrpa kobasicama. No kad htjede kući, javi se kraljević:

— Ovu prosjakinju od prošli put znamo kao ženu u koje su dugi prsti, pa će stoga najbolje biti da pogledamo nije li štogod uzela i sa sobom ponijela.

I u tim riječima uze da joj džepove izvrće. A kad nađe kobasice, strašno se naljuti i uzgalami te joj zaprijeti kako će je sudu predati.

— Ne, za ime božje! — zakuka ona. — Pustite me da idem!

I plačući objasni kako joj je prosjak rekao da tako uradi.

— Zlo bi s tobom bilo — preuze Bradonja Hoken, zlo i naopako. Ali neka ti bude, opraštam ti zbog njega.

Kad je otišla i kući krenula, Hoken odbaci kraljevsko ruho, navuče na se kožuh i prilijepi bradu, pa onda zabrza kraticom. Dok je ona stigla, on već bijaše u kolibi. Sad mu ona poče pričati što je I kako je bilo, te kaza kako joj je to posljednja krađa. Neće više krasti, neće nipošto.

Izminulo neko vrijeme, pa kad je Hoken s dvora jedne večeri došao kući, opet će svojoj družici:

— Kraljević se ženi, ali mu je zaručnica oboljela, tako te joj krojač ne može uzeti mjeru za svadbeno ruho. I zato kraljević hoće da dođeš na dvore, da ti ondje uzmu mjeru, veli da si istog stasa i uzrasta kao i njegova odabranica. Kad ti uzmu mjeru, nemoj se odmah natrag požuriti, nego pripazi i gledaj kako krojač tkaninu reže i kroji, pa uzmi najveće komade i ovamo ih donesi, da mi bude za kabanicu.

— Ne, ne znam ja krasti — usprotivi se ona. — Neću da kradem, ta znaš kako je prošli put bilo.

— Treba da naučiš — uporno će Hoken. — Nije rečeno da ćeš i opet zlo proći.

Mislila je, doduše, da nije u redu što od nje traži, ali je otišla i učinila kako joj je kazao. Stajala je i gledala dok je krojač rezao i krojio, pa je najveće komade smotala i u džepove gurnula. Kad je htjela da pođe, javi se kraljević:

— Treba da pogledamo nije li i opet pokazala svoje duge prste.

Tako reče pa joj poče po džepovima preturati, a kad nađe ukradenu tkaninu, silno se naljuti i uzvika, razgnjevi se toliko da se to opisati ne može. A ona udarila u plač i kuknjavu:

— Prosjak mi je tako rekao, pa sam morala.

— Zlo bi s tobom bilo, zlo i naopako — oštro će kraljević — ali neka ti bude. Opraštam ti zbog njega.

Sad bijaše kao i prošli put. Kad je kući stigla, ondje već Hoken bio.

— Ah, neka mi se Bog smiluje — zavapi ona kad je kući došla.

— Sasvim sam se upropastila zbog tebe. Uvijek tražiš što se ne smije. Kraljević se ovaj put toliko razbjesnio da mi je zaprijetio sudom i zatvorom.

Nakon nekog vremena, kad se Hoken uvečer vrati kući, reći će svojoj družici:

— Sad kraljević hoće da dođeš na dvore, da mu budeš umjesto zaručnice, jer je prava još uvijek bolesna, ne ustaje iz postelje. On hoće da se svadba već jednom održi, pa ćeš se ti pojaviti umjesto zaručnice. Tako si joj, veli, slična, da nitko neće vidjeti razlike. Valja ti se dakle spremiti, pa ujutro na dvore.

— Čini mi se da ste obojica pamet izgubili, i ti i kraljević — dočeka ona. — Misliš li da sam takva da mogu kneževsku zaručnicu prikazivati? Ta nijedna prosjakinja ne izgleda gore od mene.

— Ništa zato. Kraljević tako hoće, pa će tako i biti — odsiječe Bradonja Hoken.

Njoj ne bijaše ni kud ni kamo, morade onamo. A kad je na dvore došla, ondje je tako odjenuše i nakitiše da nijedna kraljevna nije mogla biti ljepša ni naočitija. Odoše u crkvu, povedoše je i vjenčашe kao mladu, a na povratku prirediše na dvorima veliko slavlje i veselje.

Igralo se i sviralo, veselilo i slavilo, i dok je tako s kraljevićem igrala, ona slučajno pogleda kroz prozor te opazi da je koliba u plamenu.

— Ah, koliba! Prosjak i dijete! — povika zaprepaštena te umalo da se ne sruši.

— Tu je prosjak i dijete, a koliba nek gori! — dočeka Bradonja Hoken.

Prepozna ga ona, i tek sada nastade pravo slavlje i veselje. Tako je to bilo, i ništa odonda nisam o njima čuo.

MAJSTOR U LUPEŠKOM UMIJEĆU

Bio jednom neki nadničar pa imao tri sina; nije im mogao ništa u nasljeđe ostaviti, a prevelika ga siromaština pritisla da bi ih mogao na zanat poslati. I zato im naposljetku rekne neka rade što im se sviđa i neka idu kamo ih volja, a on će ih rado malo otpratiti, pa tako i učini. Išao je s njima dok nisu izbili na raskrižje. Tu se svi lijepo oproste, sinovi udare svaki svojim putem, a otac se vrati kući. Nisam nikad saznao kamo su stigla starija dvojica i što je s njima bilo, ali je najmlađi daleko dotjerao.

Jedne noći put ga nanio u nekakvu golemu šumu, i baš kad je dobrano u nju zašao, strahovito se nevrjeme obori. Razmahala se oluja, uždio vjetar, te momak nije mogao ni oka otvoriti, i prije nego što se i sabrao, bijaše zabasao i zalutao, nigdje staze ni puta. No išao on dalje, onako nasumce, i naposljetku ugledao gdje u šumi nekakvo svjetlo treperi. Odmah on usmjeri korak onom svjetlu, i najposlije stigne onamo. Bila ono povelika kuća, a u njoj se rasplamsala vatra na ognjištu, tako te momak razabere da ukućani još nisu zaspali. Uđe on u kuću i unutra nađe nekakvu staricu što se zabavila kućnim poslovima.

— Dobàr večè — nazva momak.

— Dobàr večè — uzvratì mu starica.

— Uh, noćas je vani strašno nevrjeme — prosljedi momak.

— Jest, zaista — prihvati starica.

— Mogu li noćas ovdje prenoćiti? — upita pridošli.

— Ne valja da ovdje noćiš — odvratì starica — jer kad se ljudi vrate pa te ovdje nađu, ubit će i tebe i mene.

— Kakvi ljudi? — priupita došljak.

— Ovo ti je nastan razbojnicima i sličnoj čeljadi — objasni starica. — I mene su ugrabili dok bijah dijete, pa me ovamo doveli da im kuću vodim.

— Svejedno ću tu ostati, pa neka bude što bude — odluči momak — jer po ovom nevremenu ne mogu nikamo.

— Onda si sam sebi zlo pripravio — dočeka starica.

Momak se opruži na postelju što je ondje stajala, ali se ne usudi zaspati. Uto banu i razbojnici, a starica im rekne kako je unutri nekakav momak namjernik koga nije mogla odvratiti od kuće.

— Jesi li vidjela ima li novaca? — upitaju razbojnici.

— On i novac? — dočeka starica. — Taj vam jadnik jedva nešto da na sebi ima!

Razbojnici se počnu sašaptavati i svjetovati što da s njim urade da ga ubiju ili pak što drugo. Međuto momak ustane i s njima raspreda razgovor, pa ih upita bi li im trebao sluga, on bi rado da u njih služi.

— Bi — prihvate oni: — ako imaš volje za naš zanat, možeš k nama u službu.

— Imam — preuzme momak — svejedno mi je kakva se zanata laćam: kad sam od kuće polazio, otac mi ostavio na volju da zanat biram.

— Imaš li volje da kradeš? — priupitaju razbojnici.

— Imam, što ne bih imao — odgovori momak, misleći da mu neće biti teško ni opasno da nauči taj zanat.

Nešto dalje od njih živio neki čovjek što je imao tri vola: jednoga je naumio povesti u grad, na pazar, da ga proda, a razbojnici to doznali. I tako reknu momku da će ga uzeti sebi u službu ako uspije da onom čovjeku putem ukrade vola, a da onaj to ne opazi; uz to, ne smije čovjeku ništa nažao učiniti. Ne uspije li u toj pogodbi, ne trebaju ga u svojoj službi.

Momak u kući nađe i sa sobom ponese lijepu cipelu sa srebrnom kopčom. Kad je izišao te ispao na put kojim je imao proći čovjek s volom, postavi cipelu na cestu, a sam se sakrije u grmlje.

Kad naiđe čovjek što je vodio vola na pazar, odmah opazi cipelu te će u sebi: »Baš lijepa cipela, eh, da mi je i druga, ponio bih je kući da jednom ženu obradujem.« A imao je čovjek ženu, i to tako zlu i naopaku da je jadni muž malo kada prolazio bez batina. No čovjeku se činilo da mu nema koristi od jedne cipele; nije znao što će s njome kad nema druge, pa tako on prosljedi putem, a cipelu ostavi gdje je i bila.

Pošto čovjek s volom malo odmakne, momak iziđe iz svoga zaklona, uzme cipelu, pa kroza šumu prijekim putem prestigne čovjeka te opet cipelu stavi na cestu. Kad naiđe onaj s volom i opazi cipelu, silno se naljuti što je bio glup te onu prvu cipelu ostavio umjesto da ju je uzeo i sa sobom ponio. »Trknut ću nazad pa uzeti i onu cipelu«, rekne u sebi, pa priveže vola za ogradu. »Tako ću imati par lijepih cipela za ženu, valjda će jednom biti zadovoljna.«

I vrati se te stane tražiti cipelu, i podugo je tako tražio, ali cipele nigdje, uzalud mu trud. Najposlije mu ne preostane drugo doli

da s onom jednom što je imaše, ode po vola i da proslijedi put. A momak, međutim, odvezao vola pa s njime odmaglio. Kad čovjek stigne do ograde i vidi da je vola nestalo, okrene u plač i kuknjavu: bojao se da će ga žena izbiti na mrtvo ime kad sazna da je vol »otišo na pazar«.

Smišljao čovjek što će i kako će, pa mu najposlije na um padne da iz staje odvede drugoga vola i da ga u gradu skupo proda, kako žena ne bi ništa opazila. Kako smislio, tako i učinio: ode kući te izvede vola, sve krijući se da ga žena ne vidi, pa s njime ravno na pazar. No razbojnici i to nanjušili, pa momku kazali da čovjeku i drugog vola onako »lijepo digne«: bez ikakve sile i nasilja, a tako spretno da onaj to i ne opazi. Uspije li u tome, primit će ga kao sebi ravna.

— Nema u tome nikakve teškoće — prihvati momak.

Ovaj put uzme i sa sobom ponese konop pa se objesi ondje kuda je imao proći onaj dobrijan sa svojim volom; ali nije namakao omču oko vrata, nego se vezao ispod pazuha i tako objesio. Kad naiđe čovjek s volom i ugleda obješenika, postade mu neobično pri duši, te će ovako:

— Zlo si uradio, nevoljniče, što si se objesio, ali ti moje suze ne pomogše: visi ti, brajko, jer ti ja ne mogu život udahnuti.

Tako reče pa potegnu užu i povede vola.

Kad on malo zamaknu, momak brže-bolje sa drveta pa prijekim putem opet preda nj, i ondje se objesi kraj ceste.

— Jesi li zaista obješenik ili utvara? — reći će dobrijan kad onuda naiđe. — Bio ti jedno ili drugo, meni svejedno: visi kako visiš, što ću ti ja!

Tako reče pa pokroči dalje sa svojim volom.

Momak i sad kao i prošli put: čim je dobrijan malko zamaknuo, on brže-bolje na zemlju pa kraticom opet preda nj, i ponovno se objesi kraj puta kuda je onaj imao proći.

— Zaista strašno! — zausti dobrijan kad ugleda i trećega obješenog. — Zar se baš sva trojica objesila? Ne, naprosto ne mogu vjerovati. Bit će prije da ja to prikaze vidim. Rad bih znati što je posrijedi: ako prva dvojica još vise, onda je prava zbilja, strašna stvarnost, a ako ih nema, onda nisu ništa drugo nego utvare.

Tako reče i priveza vola, te okrene natrag, da vidi što je s obješenima. Dok se on vraćao i redom gledao po drveću, momak skočio, odvezao vola i podbrusio pete.

Kad se dobrijan vratio po vola, u nakani da proslijedi put u grad, pa kada je vidio da ga nema, sav zanijemje od prepasti: bijaše mu da iz kože iskoči, možeš misliti. I opet dobrijan udari u plač i kuknjavu. No naposljetku se primiri te ovako u sebi raspredre:

»Ne preostaje mi drugo nego da se vratim kući, po trećeg vola. Valja mi ga krišom izvesti, da žena ne vidi, a toga bogme moram dobro prodati.«

I zaista se vrati kući te izvede i trećeg vola a da žena nije ništa opazila. No razbojnici i to saznali, pa momku rekli: uspije li da dobrijanu i trećeg vola »smahne«, kao što mu je smahnuo i prva dva, uzet će momka sebi za vođu, on će im biti harambaša.

Momak i opet u šumu, pa kad čovjek unuda naiđe s volom, momak okrene rikati baš kao vol, da je sva šuma odjekivala. Kad začuje riku, dobrijan se silno obraduje: učini mu se da to riče njegov vol, te pomisli da će eto naći i jednoga i drugog. I prevrćući tako u pameti, priveže trećeg vola pa zađe po šumi da traži ona dva. A momak, međutim, umakne s volom.

Kad se dobrijan vratio iz šume te razabrao da je i trećeg vola izgubio, zapade u takav očaj, udari u takav plač i kuknjavu da se opisati ne može. Nekoliko se dana nije usuđivao kući, od pustog straha pred ženom: bojao se, ubit će ga ona čim joj na oči izide.

A razbojnici, opet, ne bijahu baš zadovoljni što im momka valja uzeti za harambašu, da bude nad svima.

Jednog dana naumili oni izvesti pothvat u kojem ih momak nije mogao slijediti. Otišli svi do jednog, nestali, a momka ostavili sama u kući.

Ostavši tako sam kod kuće, momak najprije izvede iz staje ona tri vola te ih pusti, a oni se vrte svome gospodaru; možeš misliti koliko se ovaj obradovao kad ih je opet vidio.

Nato izvede konje što ih razbojnici imadahu, pa ih natovari svim najboljim i najljepšim što mogaše naći: zlatom i srebrom, skupocjenim tkaninama i ostalim lijepim stvarima, a starici kaza neka razbojnicima izruči lijep pozdrav, on im na svemu najljepše zahvaljuje, i eto odlazi, više ga neće dostići.

Tako reče pa uze put preda se.

Dugo je i podugo išao i najposlije izbio na onaj put s kojeg je i svrnuo razbojnicima. Prije nego što je stigao kući, gdje mu otac življaše, odjenu se u nekakvu odoru što je bijaše našao među razbojničkim stvarima. Bila to odora nalik na generalsku, on se u

njoj uzeo kočiti kao kakav veliki gospodin. Takav sjaha pred očinskom kućom te zakorači unutra. Kad uđe, upita bi li mogao tu prenoćiti.

— Ta kako bih mogao ovdje ukonačiti tako otmjena gospodina? — dočeka domaćin. — Jedva da i za se imam postelju, vidite kakva je jadna.

— Uvijek si bio tvrd, pa si takav i ostao — preuze momak. — Nećeš eto ni rođenog sina da pod krov primiš.

— Zar si ti to, sine? — u čudu će starac.

— Zar me više ne poznaješ? — priupita momak.

Starac prepozna sina.

— A čime si se to bavio da si se tako brzo prometnuo u tako otmjena gospodina? — opet će starac.

— Odmah ću ti reći — odgovori momak. — Kazao si da počnem što me volja, te sam otišao u nauk nekim lupežima i razbojnicima, pa evo izučio zanat, i sad sam majstor u lupeškom umijeću.

Tik kraj očinske mu kuće živio neki upravni činovnik; imao ovaj velik posjed i svu silu novaca — ni sam nije znao koliko ga je u njega bilo; a po vrhu imao on kćer, baš ljupku i milu djevojku. Nju je lupež htio sebi za ženu, pa stoga kaza ocu da ide za nj u susjeda kćer prositi.

— A upita li te kakav zanat imam — nadoveza sin — kaži mi da sam majstor u lupeštvu.

— Čini mi se da si sasvim poludio — u čudu će starac. Pametan zacijelo nisi kad ti takve ludosti na um padaju.

— Nema tu druge nego valja da ideš i da mi njegovu kćer isprosiš — uporno će momak. — Tako mora biti, tako i nikako drukčije.

— Ama kud ću ja u onakva gospodina i bogataša za te kćer prositi — zajada otac. — Ne usuđujem se ja onamo, neću ni za živu glavu.

— Moraš! — zagrmi sin.

I morade. Nije li htio milom, morao je silom. Svejednako se starac još sustezao, ali sin pograbi podebelu brezovaču pa njome poprijeti ocu, tako te ovome ne bi druge: uzdišući i jadajući upade veleposjedniku u kuću.

— Što ti je, dobar čovječe? — upita ga veleposjednik.

— Ama nevolja me snašla — odgovori starac, te otčepi

kazivati kako je imao tri sina, kako im je rekao da idu kud ih oči vode i noge nose i nek počnu što ih volja...

— A sad se evo vratio najmlađi — najposlije će starac — pa mi zaprijetio i natjerao me ovamo da za nj ovdje u vas kćer prosim i da vam kažem kako je majstor u lupeškom umijeću.

— Umiri se, dobar čovječe — dočeka bogatun. — Vrati se kući pa mu kaži da umijeće mora najprije dokazati. Ako u nedjelju u mojoj kuhinji ukrade pečenku s ražnja kad svi paze, dobit će moju kćer.

Starac tako isporuči sinu, a ovaj reče da je to njemu sitnica.

Majstor lupež ulovi tri živa zeca, strpa ih u torbu, navuče na se dronjke, pa se takav jadan i kukavan ušulja sa svojom torbom u hodnik činovničke kuće, kao da je kakav mladi prosjak. Sam gospodar i sva kućna čeljad bijahu u kuhinji da pečenku čuvaju.

Dok oni tako, momak najedanput ispusti jednog zeca, a zec naže bježati preko vrta.

— Gle zeca vani! — uzviknuše oni u kuhinji pa htjedoše u vrt da ga uhvate.

— Pustite ga samo — reče gospodar — ta tko će zeca u trku uloviti.

Malo zatim momak ispusti i drugoga, a kad ga oni iz kuhinje ugledaju, pomisle da je to onaj isti, pa i opet htjednu van, ali ih gospodar opomenu da se okane ćorava posla.

Nakon nekog vremena momak ispusti i trećeg, a ukućani pomisle da je onaj isti, pa opet htjednu van da ga uhvate.

— Neobičan je to zec što se tuda šetka i prolijeće — napokon će gospodar. — Hajde da ga pokušamo uhvatiti!

Gospodar van, ostali s njime, zec naprijed, a družba za njim, baš divota.

I dok oni tako, majstor lupež lijepo u kuhinju te pečenku s ražnja, pa onda bjež odande. Ne znam kakvu je pečenku posjednik imao te nedjelje, ali znam da do zečje nije došao, premda je jurio što je najviše mogao i premda se svojski umorio i naznojio.

U podne dođe župnik, pa kad mu posjednik pripovjedi što mu je majstor lupež upriličio, župnik da pukne od smijeha. Rugao se župnik, sve mu se trbuh tresao od pustog smijeha.

— Ne znam kako se čovjeku može dogoditi da ga takav klippan za nos povuče — mudrovaio župnik. — Meni se to ne bi dogodilo.

— Samo čekaj — priklopi posjednik; — možda te snađe prije

nego što i pomisliš.

A župnik i dalje svoju tjerao, tvrdio jedno te isto i smijao se domaćinu što ga je lupež onako namagarčio.

Poslije podne eto ti majstora lupeža posjedniku u kuću: došao čovjek po njegovu kćer, kako su se i pogodili.

— Valja ti dalje kušnje izdržati — reći će mu posjednik, lijepo ga dočekujući. — Što si danas izveo, nije ništa osobito. Čujder: bi li mogao župnika nekako obrlatiti i za nos povući? Htio bih da mu odmastim šalu: rugao mi se što si me namagarčio.

— Kako ne bih! Ta to je sitnica — prihvati majstor lupež.

I preodjene se u pticu: umota se u veliku bijelu plautu, sa zaklane guske skine krila te ih pripne sebi na leđa, pa se takav uvečer popne na veliku bukvu što bijaše u vrtu župnog dvora. Kad se u mrak župnik vratio kući, momak počne s drveta dovikivati:

— Gospodine Larse! Gospodine Larse! (Tako se župnik zvao.)

— Tko me zove? — odazva se župnik.

— Ja sam, Anđeo Božji što je poslan da ti objavi kako ćeš živ u kraljevstvo nebesko zbog velike pobožnosti svoje — protisne lupež. — Drugog ponedjeljka uvečer treba da si spreman, doći ću tada da te u vreći ponese. Sve zlato i srebro, i sve drugo blago od ovog svijeta što ga imaš, skupi na jednu hrpu na podu svoje dvorane.

Gospodin Lars padne na koljena pred anđelom i zahvali na tome poslanju, a u drugu nedjelju održi u crkvi oproštajnu propovijed: u njoj iznese kako mu se anđeo nebeski ukazao na bukvi te mu objavio da će zbog velike pobožnosti živ na nebo. A govorio je župnik tako zanosno i potreseno da je sve u crkvi plakalo, staro i mlado, muško i žensko.

U ponedjeljak se uvečer majstor lupež javi kao anđeo, a župnik opet padne na koljena i zahvali anđelu prije nego što će ga ovaj u vreću strpati. A kad župnik bijaše u vreći, majstor lupež počne ga za sobom vući preko ravni i neravni, preko grmlja i kamenja.

— Avaj, avaj! — zajada pop u vreći — kuda to idemo?

— Uska je staza što na nebo vodi — oglasi se majstor lupež, pa uzme župnika u vreći vući još brže i nemilosrdnije, tako da su mu se gotovo polomile kosti.

Najposlije ga baci u posjednikov gusinjak, guske zapsiču i navale da ga ujedaju, tako te pop u vreći bijaše više mrtav nego živ.

— Avaj, avaj! Gdje sam sada? — protuži pop u vreći.

— U čistilištu, da se očistiš i osvjetlaš za život vječni! —

priklopi lupež, pa onda ode u župni dvor i ondje pokupi sve zlato i srebro i ostale dragocjenosti što ih župnik bijaše kod sebe nagomilao.

Ujutro eto ti gušćarice da ispusti guske iz gusinjaka. Kako otvori vrata, začuje gdje netko u vreći stenje i kuka.

— Tko ste, za ime božje, i kakva vam je nevolja? — u čudu će gušćarica.

— Ah, ako si anđeo nebeski, pusti me van i vrati me opet na zemlju, jer mi je ovdje gore negoli u paklu: sve me nekakvi sitni đavoli bodu i kliještima štipaju — protuži župnik.

— Nisam ja nikakav anđeo, Bog s vama — dočeka djevojka te pomogne popu da se iz vreće izvuče. — Ja samo čuvam guske poglavitog gospodina. A vas su sami vrazi pakleni ovamo strpali da vas guske izujedaju.

— Ah, to je onaj lupež nad lupežima, jadna li mene! — zakuka župnik. — Jao, moje zlato i srebro, odoše moje dragocjenosti!

Zavajkao župnik i protužio, pa pojurio kući kao vihor, tako te djevojka pomisli da je onog časa s uma sišao.

Kad je posjednik saznao kako se župnik proveo, kad je dočuo kako je uzanom stazom išao u nebo i u čistilištu bio, nadušio se smijati tako i toliko da se jedva ustavio: bijaše mu baš da pukne od smijeha. No, kad je majstor lupež došao da mu kćer odvede, kako su se i dogovorili, posjednik ga lijepo dočeka te će mu ovako:

— Još ti valja jednu kušnju izdržati. Ova je teža nego prošla, jer treba da zaista vidim jesi li valjan i sposoban. Imam u staji dvanaest konja; svakoga će uzjahati po jedan sluga, pa ako si kadar da ispod slugu ukradeš konje, svaka ti čast. Uspiješ li u tome, gledat ću da što učinim.

— Dobro je — suglasi se majstor lupež. — Ako je to put i način da dobijem vašu kćer, u redu...

— Jest — prihvati posjednik — izvedeš li to, učinit ću što najbolje mogu.

Nato majstor lupež ode u dućan i kupi dvije boce rakije; u jednu nalije nekakav napitak što uspavljuje, a u drugoj ostavi rakiju kakva i bijaše, pa onda pronade jedanaest momaka za se: ovi su se imali preko noći skriviti iza posjednikova štaglja. Za lijepe riječi i bijele novce u neke babe nabavi odrpanu suknju i bluzu, uzme štap u ruke i torbu na leđa pa se tako preodjeven uvečer uputi prema posjednikovoj staji. Kad je onamo stigao, sluge su upravo napajale

konje.

— Kojeg ćeš bijesa tu? — izdere se na staricu jedan između slugu.

— Uh, uh, tako je hladno! — zajada starica, to jest preodjeveni lupež, pa počne drhtati i cvokotati od zime. Uh, na toj studeni i duša bi se u čovjeku smrzla! Smijem li se stisnuti tu za vratima?

— Gle ti nje! — javi se drugi. — Ded se kupi otale, jer ako te vidi gospodar, zlo i naopako!

— Jadna starica! — prozbori treći, komu se očito sažalilo na nju. — Nek sirota tu ostane, neće nam nesreću donijeti.

A drugi ni da čuju o tome, i dok su se tako rječkali i natezali i oko konja se brinuli, stara se sve više šuljala unutra i naposljetku se smjesti za vrata, tako te je isprva nitko nije ni vidio.

Kad se unoćalo, bijaše hladno slugama što su onako morali mirno jahati na konjima.

— Hu, hu, baš je vraški hladno! — javi se jedan između njih pa se stane trljati i udarati po miškama i ramenima.

— I meni je bogme hladno, sav dršćem i cvokoćem — potuži se drugi.

— Eh, kad bi tkogod imao malo duhana! — oglasi se treći.

— Imam ja — ozva se neki među njima.

I zaista izvuče svitak duhana, koji među se podijele: nije ga, doduše, bilo mnogo na svakoga od njih, ali su ipak mogli žvakati i pljučkati. Malo su se tako zabavili, ali studen nisu odagnali.

— Hu-u-hu! — opet će jedan između njih, sav se tresući.

— Hu-u-hu! — protisne starica i zacvokoće zubima da su joj vilice samo klopotale.

I tako dršćući i cvokoćući izvuče iz torbe bocu s čistom rakijom, malo je protrese i promućka, te poteže dva-tri gutljaja, a u grlu samo što zaklopota klo-klo, klo-klo.

— Što ti je u boci, ženska glavo? — upita jedan između konjušara.

— Imam evo malo rakije — odgovori tobožnja starica.

— Što? Rakije? Daj mi gutljaj! Daj mi gutljaj! — zauste sva dvanaestorica kao iz jednih usta.

— Samo malo imam — piskutne starica — ne možete ni usta skvasiti.

No momci navalili da im je rakije, ma bilo da jezik ovlaže, a stara na to izvadi bocu s napitkom za uspavljivanje pa s njime

zareda od jednoga do drugog, tako da je svaki gucnuo, i dok je stigla do dvanaestog, prvi je već, štono riječ, hrkao sve u šesnaest.

Nato majstor lupež zbaci sa sebe one dronjke pa polako jednog slugu za drugim skine s njihovih konja te ih prebaci preko grede, zovne svoje ljude te odmagli s posjednikovim konjima.

Kad je posjednik ujutro došao da vidi jesu li konjušari u staji i jesu li konji na broju, konjušari polako počnu dolaziti k sebi. Pružali su jadnu i smiješnu sliku: jedni jahali na debelim gredama i mamuzali da je sve iverje letjelo, a drugi ležali onako prevješeni ili sjedili po balvanima baš kao luđaci.

— Tako dakle! — ljutito će gospodar. — Vidim već tko je tu bio. Jadnih li mi momaka što puštaju da im lupež ispod nogu konja ukrade!

I podijeli svakom što ga ide, zato što nisu bolje pazili.

Kad je dan poodmakao, eto ti majstora lupeža da izvijesti što je i kako je bilo i da zatraži posjednikovu kćer, kako su se i dogovorili. Posjednik mu dade stotinu talira te mu rekne da još mora nešto izvršiti, nešto bolje i veće od prijašnjih pothvata.

— Što misliš, jesi li kadar da ispod mene ukradeš konja dok na njemu sjedim i jašem? — upita ga posjednik.

— Jesam kadar ako će mi onda pripasti tvoja kći — odgovori majstor lupež.

— Valja mi vidjeti što valjaš i možeš — preuze posjednik te lupežu naznači dan u koji će on, posjednik, jahati na nekoj velikoj poljani.

Majstor lupež odmah nabavi jadno i matoro kljuse, oplete uzde od vrbova lika i šiblja, kupi stare taljige i veliku bačvu, a nekoj siromašnoj i bezuboj babi obeća deset talira ako se uvuče u bačvu i na čepnicu stavi usta: ništa joj se neće dogoditi, jedino će se malo provozati, treba samo da zine na čepnicu, a on će onuda uturiti prst, pa ako ga izvadi više negoli jednom, dat će joj deset talira. Sam pako navuče na se nekakve dronjke jadne i kukavne, nagaravi lice, stavi vlasulju i prilijepi bradu, tako da ga nitko ne mogaše prepoznati. Takav se odveze na poljanu gdje je posjednik već podugo jahao.

Kad bijaše kraj poljane, udesi te su se taljige vukle tako tužno i polako da su se jedva s mjesta micale: puznule bi malko naprijed pa zastale, opet pošle pa zapele, i sve tako jadno, te posjedniku ne bi nikad na um palo da bi to mogao biti majstor lupež.

Kad ugleda bijedna kola, posjednik dojaše i kočijaša upita nije li vidio koga da po šumi švrlja.

— Nisam nikoga vidio — odgovori kočijaš.

— Čujder — prosljedi posjednik: — bi li htio malo pojahati po šumi te pogledati ne švrlja li tkogod onuda. Možeš uzjahati moga konja, a dat ću ti dobru napojnicu za tvoj trud.

— Ne, ne mogu — uzvratil čovjek — jer mi valja ovu bačvu medovine odvesti na neko svadbenu slavlje; osim toga, putem mi ispao čep, pa evo sve vrijeme moram držati prst u rupi.

— Ni brige te, samo ti odjaši i razgledaj po šumi — dočeka posjednik — a ja ću ti pripaziti na konja i na bačvu.

— Dobro je — prihvati čovjek — ali morate odmah staviti prst u čepnicu, čim ja svoj izvučem.

Posjednik ga uvjeri da će učiniti sve najbolje, a majstor se lupež lijepo vine u sedlo, pa naprijed.

Promicalo vrijeme i prolazilo, ali nikoga natrag. Posjedniku najposlije dosadi da drži prst u čepnici, te ga on izvuče, a na to baba iz bačve zaklepetala:

— Sad mi pripada još deset talira!

Tu sad posjednik razabere što je i kako je s tom bačvom i medovinom, pa okrene kući. No, tek što malo odmakne putem, dođe mu konj u susret, jer je majstor lupež na njem već stigao kući.

Sutradan eto lupeža posjedniku: došao po njegovu kćer, kako su se i pogodili. Posjednik ga lijepo dočeka, dade mu dvjestal talira i napomene da mu valja još jednu jedinu kušnju izdržati: bude li kadar da i taj posljednji pothvat izvede, dobit će njegovu kćer.

Majstor lupež odmah zaželi da čuje pogodbu, te posjednika pozuri da kazuje što bi sad.

— Možeš li mi s postelje ukrasti plahtu, a s moje žene košulju? — upita ga posjednik.

— Nije ni to nemoguće, ako me onda posigurno čeka vaša kći — uzvratil majstor lupež.

Kad se unočalo, lupež ode pod vješala, skine sa njih obješenika, uprti na leđa pa s njim natrag; zatim donese ljestve, postavi ih pod prozor posjednikove spavaonice, uspne se te mrtvacu počne micati uz prozor gore-dolje, kao da se netko želi u sobu ušuljati.

— Ženo, eno majstora lupeža — šapne posjednik svojoj ženi gurkajući je. — Sad ću ga ustrijeliti.

I u tim riječima dohvati pušku što mu bijaše uz postelju.

— Ne smiješ to nikako! — usprotivi se žena. — Ta sam si ga naveo da ovamo dođe.

— Ipak ću pucati! — otresito će posjednik, pa uzme nišanići.

Nišanio on i nišanio, ali nikako da valjano nanišani: čas bi glava bila previsoko, da se od nje jedva nešto pokazivalo, čas bi se opet odmakla, tako da se nije ni vidjela. No naposljetku ispali, a mrtvac tresne o zemlju. Majstor lupež brže-bolje niz ljestve, pa bježi odande.

— Ja sam doduše ovdje vlast — reći će posjednik — ali ipak ne bih htio ljudima dati prilike da se sašaptavaju i da mrtvacu vide; najbolje će biti da siđem i da ga pokopam.

— Čini kako misliš da je najbolje — suglasi se žena.

Posjednik siđe, no tek što je izišao, već se majstor lupež prokrade te se ušulja ženi u sobu.

— Onda? — upita žena, jer mišljaše da je to njezin muž. — Jesi li gotov s poslom?

— Ah, jesam — uzvratí majstor lupež — samo sam ga malo ukopao i zemljom prekrio da se ne vidi; toliko zasad, jer vani lije ke iz kabla; poslije ću ga temeljitije zakopati. Nego, daj mi plahtu da se obrišem: sav sam se krvlju umazao.

Žena mu dade plahtu.

— Daj mi svoju košulju — proslijedi on — jer plahta, kako vidim, nije dovoljna.

Pošto dobije i košulju, sjeti se da je zaboravio zaključati kućna vrata, pa mu valja još i to obaviti prije nego što opet legne.

I tako ode s plahtom i košuljom.

Za neko vrijeme eto pravog muža u sobu.

— Dugo ti je trebalo da vrata zaključaš! — dočeka ga žena. — Što si uradio s plahtom i košuljom?

— Kako? — u čudu će posjednik.

— Pitam — opet će žena — što si uradio s plahtom i košuljom što sam ti dala da krv obrišeš?

— Sto mu gromova! — zagrmje posjednik. — Zar je i to odnio?

Ujutro dođe majstor lupež da odvede posjednikovu kćer, kako su se i dogovorili. Posjedniku nije preostalo drugo nego da mu je dade, i mnogo novaca povrhu, kao miraz, jer se bojao da bi mu majstor lupež mogao ukrasti i oči iz glave i najposlije ga dovesti da

bude predmetom razgovora i sprdnje.

Odonda je majstor lupeškog umijeća poživio u sreći i zadovoljstvu. Je li i dalje krao, ja ti ne znam, ali ako jest, znaj da je bilo samo za zabavu.

MLINAC NA DNU MORA

U davno pradavno doba bila dva brata: jedan bogat, a drugi siromašan. Osvanuo Badnji dan, a siromašni se brat zavrnuo u tijesnu: zatekao se bez mrve kruha i bez komadića mesa, pa stoga otišao svome bogatome bratu te ga zamolio da mu u ime božje dade štogod. Nije to siromašak prvi put zakucao bratu na vrata: bogati mu je već i prije davao, pa se zato nije baš obveselio kad mu se siromašak sad obratio.

— Učiniš li što ti rekнем, dat ću ti čitavu svinjsku butinu — predloži bogati siromašnome.

Ovome to bilo po volji, te on obeća i lijepo se bratu zahvali. Bogati na to dohvati butinu te je dobaci bratu govoreći:

— Eto ti je, a sad idi u pakao!

— Kad sam obećao, valja mi riječ i održati — kaza siromašak, uze butinu te ode.

Dugo je išao, putovao cijeli božji dan, a kad se smrklo, stiže od nekog mjesta odakle se silna svjetlost prosipala. »Valja mi vidjeti nije li to možda pakleno ždrijelo«, pomisli čovjek koji je nosio osušenu butinu, pa usmjeri onamo. Malo dalje u šumi naišao putnik na nekakva čovjeka: bio to starac s dugom bijelom bradom, a sjekao drvo za badnjak.

— Dobàr veče! — nazva putnik.

— Dobàr veče! — prihvati starac. — Kamo ćeš u to doba?

— Valja mi u pakao, a ne znam jesam li pravo pogodio — odgovori siromašak.

— Dobrim si putem udario, tu je pakao — preuze starac te ovako nadoveza:

— Kad uđeš onamo, svi će se pojamiti da od tebe kupe tu butinu, jer je svinjetina jelo kakvo se rijetko kada nađe u paklu; no nemoj je prodati ni za kakve novce, nego neka ti za nju dadu mlinac koji se nalazi za vratima. Vrati se onda s mlincem ovamo, pa ću te naučiti kako ti valja njim baratati, jer mlin ima svoju svrhu i namjenu — to ne smeći s uma.

Čovjek koji je nosio svinjeću butinu, lijepo zahvali starcu koji ga je uputio, te zakuca na paklena vrata.

Kad je ušao onamo, bijaše upravo onako kako je starac kazao: svi đavoli, veliki i mali, okružiše došljaka, baš kao mravi kad se

natisnu oko kakva crvića, te ga počеше salijetati da im proda butinu, sve se među sobom nadmećući tko će mu više ponuditi.

— Bijaše mi zapravo namjera da se ja i moja žena pogostimo ovim ukusnim zalogajem na Badnju večer — objasni im putnik — ali kad već valja da butinu prodam, želja mi je da za nju dobijem mlinac koji se nalazi za vratima.

Teško bijaše meštru paklenom da se rastane s onim mlincem, te se on počeo s čovjekom pogađati i kojekako izmicati, ali se ovaj tvrdoglavio u svome, ni za dlaku da popusti, tako da vragu najposlije ne preosta drugo nego da mu prepusti mlinac.

Kad je čovjek izišao iz pakla, upita starog drvosječu što i kako valja raditi s mlincem; starac mu pokaza, a siromašak mu na tome lijepo zahvali, pa se uputi kući što je mogao brže, no kako god zapeo, nije mogao doma prije ponoći.

— Gdje si toliko izbivao, za ime božje? — dočeka ga žena kad je čovjek o ponoći stigao kući. — Uzalud sam te čekala iz sata u sat, nemam eto ni dvije trijeske da ih ukrstim ispod lonca s božićnom kašom!

— Nisam mogao prije, valjalo mi svidjeti neki posao — objasni joj čovjek — a bijaše mi dobrano daleko ići. No sad stani pa gledaj!

Kad to reče, stavi mlinac na stol te zatraži da mu sprava najprije namelje svjetlosti, pak stolnjak, zatim jestvina i piva, i svega drugog bez čega nema prave časti o Badnjoj večeri; a mlinac sve mlio što je čovjek tražio.

Žena se zapanjila od čuda, krstila se i lijevom i desnom, pa zaintačila da joj čovjek kaže odakle mu taj čudesni mlinac. No čovjek nikako da pristane, nije htio kazivati.

— Svejedno je, ženo, odakle mi — uzvraćao čovjek; — vidiš, eto, mlinac je dobar, a voda što ga tjera, ne leđi se.

I čovjek nabrajao, a mlinac mlio i jela i pila i svakoga božjeg dara preko cijelog Božića, pa trećeg dana čovjek pozva prijatelje na gozbu.

Kad je bogati brat vidio koliko je toga u siromaška pripremljeno i gostima izneseno, ražesti se, zapljusnu ga bijes i zavist.

— Još na Badnji dan — kaza bogataš ostalim gostima — bijaše mi brat takav siromah, te je od mene tražio da mu što god dadem, a sad eto odjednom priređuje gozbu, kao da je kakav grof ili kralj.

A onda, obraćajući se svome dojako siromašnome bratu:

— Gdje si se pri vragu dokopao svega tog bogatstva?

— Za vratima — odgovori vlasnik mlinca, jer nije mario da i o čemu kome račun polaže.

No uvečer, kad je malo nalio glavu, nije više krio, nego iznese što je posrijedi, iziđe s mlincem na vidjelo.

— Eto, tu je izvor moga bogatstva, od njega mi svako blago!

— reče, pokazujući mlinac, te uze naređivati da mu se izmelje sad ovo, sad ono.

Kad je bogati vidio to čudo, navro on i navalio da mu brat proda mlinac, pa se poslije mnogog natezanja na kraju pogodiše za trista talira, ali da mlinac do sjenokosa ostane u koga je i dosad bio. »Bude li dotad u mene, mogu sebi namljjeti jela za mnoge godine«, mišljaše dosadašnji vlasnik.

Dakako da se do sjenokosa nije na mlincu rđa uhvatila, jer se mljelo bez prestanka, pa kad je došlo dogovoreno vrijeme, brat bratu predade kupovinu. No dojakošnji vlasnik nije uputio novoga što će i kako valja s mlincem činiti.

Uvečer bogati brat odnese mlinac kući, a ujutro kaza ženi neka ide u polje i za koscima kupi sijeno, a on će međuto ručak spremiti. Prije nego što će dan prepoloviti, stavi čovjek mlinac na kuhinjski stol i zapovjedi:

— Melji ribe i juhe, a namelji pobrzo i podobro!

A mlinac otpaoči, počne mljeti ribe i juhe te namelje toliko da se najprije napuniše sve zdjele i lonci, a onda se preplavi sva kuhinja. Čovjek se uzvrtio oko mlinca, okretao ga tamo i amo ne bi li kako zaustavio tu pustu meljavu, ali vražja sprava nikako da stane, nego je domala namljela toliko juhe da se čovjek gotovo udušio. Otvorio on vrata od sobe, no ne potraja dugo te se i soba napuni, a čovjek jedva stiže da se uhvati za kvaku na vratima usred one poplave od čorbe. Otvorio kućna vrata da van umakne, a kako ih otvori, juha za njim, te preplavi dvorište i poteče poljem.

Žena međuto kupila sijeno, ali kako se oteglo, učini joj se da je muž nekako okasnio s pozivom na ručak.

— Kad nas muž ne zove, mi ćemo i sami kući — reče žena koscima; — sve mi se čini, ne može on s juhom nakraj, pa treba da mu pomognemo.

I pođoše kući. Kako izbiše iza brijega, ugledaše kako se prema njima valja juha s ribom i kruhom, sve jedno preko drugoga, a pred

grdnim valom čovjek juri kako ga noge nose.

— Dao Bog da je u svakoga od vas stotinu trbuha! — povika čovjek. — Ali pazite da se u juhi ne udušite.

Govoreći to projuri mimo njih kao da ga đavo goni, pa ravno bratovoj kući. Sav zasopljen zamoli brata da uzme nazad mlinac, ako za Boga zna, i da ga odmah nosi.

— Ta sve će selo propasti u ribi i juhi bude li mlinac još imalo mlio! — u strahu će bogataš.

No siromah ne htjede po mlinac dok mu bogataš ne isplati još trista talira. Ovome ne preosta drugo već novac nasrijedu.

Sad je siromah imao i novac i mlinac, pa je uskoro sagradio kuću, još ljepšu nego što je u brata; mlincem je namlio toliko zlata da je samim zlatnim pločama pokrio kuću koja mu je stajala odmah na obali, pa se blistala da se vidjelo s debelog mora. Tko bi god onuda morem plovio, navratio bi novom bogatašu u zlatnu kuću da se divi krasotama i da vidi čudesni mlinac o kojemu se glas pronio na daleko i široko, tako da ne bijaše nikoga tko o njemu nije čuo.

Jednom onuda plovio neki brodar pa navratio da vidi mlinac. Kad ga vidje, upita vlasnika može li mlinac i sol mljeti.

— Dakako da može! — odgovori vlasnik.

Kad je to čuo, brodar navali da mu čovjek proda mlinac, pa stajao koliko mu drago. »Budem li imao taj mlinac«, kazivao brodar u sebi, »neće mi više trebati da tako daleko po sol plovim i da je brodom prevozim.«

Spočetka čovjek ni da čuje o prodaji, ali ga je brodar toliko salijetao i tako ga usrdno molio da mu ga on naposljetku dade, a dobi za nj mnoge i mnoge tisuće talira.

Kad je brodar došao do mlinca, ne htjede dulje ondje ostati, jer se bojao da bi se vlasnik mogao predomisлити; stoga se požurio da otplovi, a u žurbi zaboravio upitati što će i kako valja s mlincem činiti. Kad se dobrano otisnuo i već plovio debelim morem, dohvati brodar neobičnu spravu.

— Melji soli, ali zapni svojski! — zapovjedi brodar.

A mlinac okrenu mljeti da je sve pucalo i praskalo. Kad se brod napunio solju, htjede brodar zaustaviti meljavu, ali što god poduzeo, mlinac nikako da stane, gomila soli bivala sve veća i veća, i naposljetku ode brod na dno.

I sad je mlinac na dnu morskom te melje i dan-danas, a to je uzrok što je morska voda slana.

DJEVOJKA NA STAKLENOM BRDU

Bio nekoć neki čovjek koji je imao livadu u pobrdalju, a na njoj mu stajao sjenik u koji bi spremao sijeno. Za posljednjih mu godina sjenik bio prilično prazan, jer bi redovito za Ivanjske noći, u doba kad je trava najljepša i najbujnija, livada sasvim ogoljela, baš kao da je kakvo stado preko noći travu popaslo i pogazilo. Tako bilo jedne godine, tako druge, pa se čovjek ražestio te sinovima — imao ih on trojicu — rekao da jedan od njih mora dogodine na Ivanjsku noć noćiti u sjeniku i paziti: ne smije se dogoditi da mu i treći put sjenokoša ogoli.

I tako najstariji sin pođe da čuva livadu; kaza kako neće nikome dati u travu ma pošli na nju bilo ljudi, bilo životinje, bilo pak đavo glavom. Kad je bilo k večeru, ode on u sjenik te ondje leže da spava, a kad se zanoćilo, nadiže se takva buka i takav trijesak nastade da su zidovi pucali i krov se lomio. Momka spopade strah, te on strugnu glavom bez obzira, pojuri što ga noge nose — a sjenokoša i te noći ogolje, kao što je ogoljela i minulih godina.

Dogodine, uoči Ivanjdana, čovjek reče kako ne smije biti da iz godine u godinu ostaju bez sijena: jednome između sinova valja onamo, a taj mora dobro paziti. Sad je bio red na srednjemu da ide u sjenik i da ondje prenoći, te on i krenu, a kad stiže, leže da spava kao što mu je i brat lani spavao. Kad se dobro unoćalo, nastade buka i tréšnjja, još strašnija negoli za prošle Ivanjske noći. Kad je momak to začuo, sav premrije od straha pa uteče da ga ni najbrži hrt ne bi stigao.

Prohujala godina, došao red na najmlađega da ide sjenokošu čuvati. Kad se spremio da krene, starija dvojica udariše u smijeh i ruganje.

— Baš se našao pravi da livadu čuva! — rugala se braća. — Zar ti, koji ne znaš drugo doli se na ognjištu grijati i po pepelu čeprkati!

Ali najmlađi nije mario za njihovo brbljanje, nego kad se usutonilo, on pravo na livadu. Ležao je u sjeniku, a u neko doba noći okrenu buka i trijesak da bijaše strahota. »Kad nije što god gore, lako ću s time«, pomisli momak. No malo kasnije nastade lomljava i zemlja se poče tresti tako da su slamke letjele na sve strane. »Kad nije što god gore, lako ću s time«, opet će momak za sebe. Odmah

potom eto i treće tutnjave i zemljotresa, te momak pomisli da će se zidovi razletjeti i krov slomiti. A kad to minu, nastade takva tišina da se ni šušanj nije čuo. »Hoće li i opet?« pomisli momak, ali ništa ne bijaše, tišina svuda, ni s koje strane nikakva šuma.

Pošto je još malo tako ležao, učini mu se odjednom kao da vani konj pase, i to tik ispred vrata. Prišulja se momak, a kad proviri kroz pukotinu, imade što i vidjeti: pred vratima stoji konj i travu pase, a tako lijep i velik da takva još nije vidio; na konju i sedlo i uzde, i još potpuna oprema za jednog viteza, sva od bakra i tako svijetla da samo blista.

»Ah! Ti nam dakle uvijek travu popaseš!« reče momak u sebi. »Ali ću ti ja već zabraniti.« I brže-bolje dohvati svoje ognjilo pa ga baci na konja tako da se životinja nije mogla ni s mjesta maknuti; bijaše konj tako miran da je momak mogao s njim što je htio. Momak se vinu u sedlo i odjaha da negdje konja smjesti. Kamo je odjahao i gdje je konja smjestio — to nitko ne zna osim njega.

Kad se najmlađi sin vratio kući, braća mu opet udariše u smijeh te ga upitaše kako je bilo.

— Zacijelo nisi dugo ležao u sjeniku, a tko zna jesi li ikako bio na livadi — dočekaše ga starija dvojica.

— Ležao sam u sjeniku sve dok se sunce nije rodilo, ali niti što čuh niti što vidjeh — odgovori momak; — ne znam čega se bijaste onoliko prepali.

— Čekaj malo: odmah ćemo vidjeti kako si livadu čuvao — uzvратиše braća.

I odoše na sjenokošu, a kad tamo, teško im rođenim očima vjerovati: trava baš kakva je i bila, visoka i gusta kao sinoć.

Kad i opet bilo uoči Ivanjdana, sve pošlo po starom: starija se dva brata nisu usuđivala da idu u sjenik da livadu čuvaju, a najmlađi htio i smio. I ovaj put sve se zbilo ko i minule Ivanjske noći: ponajprije strašna buka i potresanje, zatim drugi pa i treći put, a sve trešnje bile kudikamo jače negoli prošle godine. Nato iznenada sve utihnulo, te se momku učinilo kao da konj pase pred vratima. I opet se on prišuljao, provirio kroza šipilo, i gle — vani opet, odmah kraj zida, stajao konj i travu pasao, no taj bio još veći i ljepši nego prijašnji, a na njem sedlo i uzda, i po vrhu potpuna oprema za jednog viteza, sva od srebra, i tako divna da je takve još nitko nije vidio.

»Aha! Ti si nam noćas htio travu popasti!« pomisli momak.

»Ali ću te ja već spriječiti!« I brže-bolje posegnu za svojim ognjilom te ga baci konju na grivu, pa je životinja stajala krotka kao ovca. Momak se vinu u sedlo pa s konjem onamo kamo i s prvim, a potom se vrati kući.

— Danas je zacijelo ljepota na livadi! — podrugljivo ga dočekaše braća.

— Dakako! — uzvratili im najmlađi.

I opet braća odoše da pogledaju, pa kad onamo, a to trava visoka i gusta ko i prije, milina je vidjeti. No nisu stoga braća postala ljubaznija s najmlađim — baš nimalo.

Izminula godina, Ivanje i opet bilo na pragu, valjalo sjenokošu čuvati, no nijedan se od starije braće nije usudio u sjenik da ondje spava, a najmlađi smio: starija se dvojica kočila od straha pri pomisli na noć što su je ondje zanoćili, noć koju nikad više neće zaboraviti.

Dogodilo se što i za dviju prošlih Ivanjskih noći: zaredale tri lomljave i tréšnje, sve jedna gora od druge, tako da je za posljednje momak bio bacan od zida do zida. I onda iznenada mir, grobna tišina. Pošto je još malo ležao, začu izvana nekakvo griskanje, pa i opet poviri kroz pukotinu na vratima, kadli vani krupan konj, još veći i ljepši negoli prijašnja dva; i na njemu sedlo i uzda, a po vrhu potpuna oprema, sva od suhog zlata.

»Aha! Ti si nam noćas naumio travu popasti!« pomisli momak. »Ali nećeš, ne, ja ću te spriječiti!« I u tome uze svoje ognjilo pa ga baci na konja, a ovaj osta kao da je ondje prikovan, tako da je momak mogao s njime što ga volja. Nije momak časa časio, već odmah pojaha konja pa s njime onamo gdje je i ona dva ostavio. Pošto je to obavio, vratio se kući.

Braća mu, kad se vratio, i treći put udarila u rujanje. Priklopiše kako je zacijelo »dobro čuvao livadu«, kad je eto takav te se čini da još nije drijem iz očiju istreptao. I još mu prišiše koješta na tu priliku. No najmlađi nije mario za njihovo brbljanje, samo im kaza da pođu na sjenokošu. Odoše oni da pogledaju, i gle! — trava visoka i bujna ko i sinoć što bijaše.

Kralj one zemlje imao kćer pa po svoj kraljevini objavio da će je udati samo za onoga koji se uspne na stakleno brdo, podno kojega bijahu kraljevski dvori. Stakleno brdo bilo visoko, a uglačano poput leda. Brdu na vrhuncu sjedila bi kraljevna, a tri joj zlatne jabuke na krilu ležale: tko bi se uspeo na stakleno brdo i kraljevni uzeo tri

jabuke iz krila, njega bi zapala kraljevna i polovina kraljevine — tako je objavio kralj po svim župama u svojoj zemlji i po mnogim kraljevinama u tuđini.

Kraljevna bila neobično lijepa, te bi se svaki tko bi je vidio, odmah u nju zagledao, htio ili ne htio. I tako svima kraljevićima i vitezovima, dakako, bila želja da ih zapadne kraljevska kći i pola kraljevine po vrhu, pa se oni sjatili sa svih strana svijeta, toliki i u tako krasnoj opremi da se sve na njima sjalo, a takvi im opet bili konji, da su samo poigravali. Ne bijaše ni jednoga među kraljevićima i vitezovima koji nije pomislio da bi njemu imala pripasti kraljevska kći i polovina kraljevine.

Kad je svanuo dan što ga je kralj odredio, natislo se podno brda toliko kraljevića i vitezova da je sve vrvjelo od njih; bilo ondje i drugoga svijeta, jer svatko tko je samo mogao hodati i puzati hotijaše onamo da vidi koga će zapasti kraljevska kći.

I dva brata koja su uhvatila maglu kadno im valjade livadu čuvati, naumili onamo, ali najmlađega ne htjeli sa sobom povesti. Budu li, rekoše, povelu takvo čudovište, ružno i prljavo kao što je on, koji samo sjedi uz ognjište i po pepelu čeprka, svijet će im se smijati i rugati.

— Meni je i samu dobro, ostat ću kod kuće — uzvratu im najmlađi.

Kad dvojica braće stigoše podno brda, kraljevići i vitezovi već počeli da se penju uza stakleno brdo, te su se konji pod njima pjenili, ali sve uzalud: tek što bi konj stao kopitom na brdo, već bi natrag kliznuo, tako da ne bijaše ni jednoga jedinog koji bi se uspeo barem za lakat-dva. A nije bilo ni čudo, jer brdo bijaše glatko poput ogledala, a uspravno se dizalo gotovo kao zid.

Svi koji bijahu pošli da sreću okušaju, hotijahu da ih zapadne kraljevska kći i da steknu polovinu kraljevine, pa su jahali i natjerali konje, ali su uvijek klizali natrag, zalud im bio sav trud i muka. Naposljetku se svi konji toliko umorili da više nisu mogli s mjesta, znoj ih oblijevao i curkom sa njih teкао, a pjena im se s usta kidala. I tako kraljevići i vitezovi moradoše od nakane odustati.

Kralj upravo naumio objaviti kako će se sutra iznova početi jahanje uza stakleno brdo ne bi li koga ipak sreća poslužila, kadli u taj čas banu vitez na tako krasnu konju kakva nikad nisu vidjeli, a u opremi od bakra, tako sjajnoj da se čovjek mogao u njoj ogledati.

Kraljevići i vitezovi doviknuše neznanu da se ne muči i ne

pokušava da se uzbrdo penje jer ionako neće uspjeti. A on kao da ne čuje, pojaha ravno na stakleno brdo pa tako i dalje, baš kao da brdo i nije od stakla; uspe se poprilično — bijaše prevalio dobru trećinu — a onda okrenu konja pa natrag niz brdo.

Kraljevni se činilo da još nije vidjela tako lijepa viteza, te će u sebi: »Da samo hoće ovamo!« No kad vidje da je okrenuo konja, ona brže-bolje baci jednu zlatnu jabuku za njim, a jabuka mu se skotrlja u čizmu. Kad se vitez tuđinac opet našao podno brda, podbode konja pa odjuri svojim putem, i to tako brzo da nitko nije ni vidio ni znao što je s njim bilo.

Uvečer su svi kraljevići i vitezovi morali pred kralja da bi onaj što se toliko uspeo uza stakleno brdo mogao pokazati zlatnu jabuku koju mu je kraljevna dobacila. No nijedan među njima ne imade što pokazati; izlazili pred kralja jedan za drugim, ali ni u koga ne bijaše zlatne jabuke.

Kad su braća stigla kući, uzeli oni najmlađemu nadugo i naširoko raspredati o tome kako je bilo s onim penjanjem na stakleno brdo. Pričali mu kako najprije ni jedan između sviju nije mogao ni koraka uz brdo, a onda došao nekakav neznani vitez u opremi od bakra, tako svijetloj da se sve za njim sjalo.

— Taj je znao jahati! — rekoše braća. — Prešao je trećinu staklenog brda, a mogao je i na vrh da je samo htio; onda okrenu konja pa natrag, jer je zacijelo mislio: dosta za ovaj put.

— Eh, što bih ga htio vidjeti! — protisnu najmlađi, a sjedio je kraj ognjišta i čeprkao po pepelu, kako mu već bijaše u navadi.

— Zar ti? — prezirno će braća. — Baš si takav da bi mogao među veliku gospodu! Sjedi gdje i sjediš, nesrećo!

Sutradan braća opet odoše pod stakleno brdo; najmlađi ih molio da ga povedu sa sobom da i on vidi, ali oni ni čuti o tome: previše je, rekoše, ružan, ne smije on među svijet.

— Meni je i samu dobro, ostat ću kod kuće — dočeka najmlađi.

Kad su braća stigla podno staklenog brda, kraljevići i vitezovi baš bijahu počeli da se penju, a jesu bogme šibali konje. Ali im koristi ne bijaše: natjerivali konje pa se natrag klizali; upravo kao i prošli put. Ni jedan se između sviju nije uspeo ni za lakat uz brdo. Pošto im se konji izmoriše da se ne mogahu više ni maknuti, moradoše kraljevići i vitezovi odustati od nakane.

Kralj naumio objaviti kako će se sutradan pothvat ponoviti

posljednji put ne bi li možda ipak koga sreća poslužila, no prisjeti se viteza neznanca u opremi od bakra, te odluči da još malo pričekava neće li opet doći. Ali viteza u bakarnom oklopu ne bijaše, nego se pojavi drugi, na konju koji je bio kudikamo ljepši, a u opremi od srebra, tako sjajnoj da se nadaleko blistala.

Kad se vitez pojavi, drugi mu doviknuše da se ne muči i ne penje uza stakleno brdo, jer je ionako uzalud. Ali on kao da i ne čuje, okrenu konja ravno na stakleno brdo, pa pojaha gore i odmače još više negoli vitez u oklopu od bakra. Pošto je prešao dvije trećine, okrenu konja pa opet dolje. Još se više svidio kraljevskoj kćeri, te ona još većma poželje da on gore dođe. No, kad vidje da je okrenuo konja, baci za njim drugu jabuku, a jabuka mu se skotrlja u čizmu. Kad se vitez našao podno brda, obode konja pa odjaha tako brzo da nitko nije mogao vidjeti kamo je nestao.

Uvečer svima valjalo pred kralja i kraljevnju da pokaže jabuku tko je ima, pa zaredali jedan za drugim, ali zlatne jabuke ni u kojeg.

Braća opet stigla kući te se raspričali kako je bilo i kako nitko između sviju nije mogao uza stakleno brdo.

— A onda — rekoše starija dvojica — iznenada došao nekakav vitez s opremom od srebra, i da vidiš što je jahao! Prešao više od dvije trećine pa onda okrenuo natrag. A jest momak od oka! Njemu je kraljevna bacila drugu jabuku.

— Eh, što bih ga htio vidjeti! — uzdahnu najmlađi.

— Nije on pepeo po kojem čeprkaš, ti nakazo! — odbrusiše mu starija dvojica.

I trećeg dana bilo isto onako: najmlađi molio da ga braća sa sobom povedu, ali oni ni da čuju o tome. Kad su stigli pod brijeg, nitko da se gore uspne, baš ni za lakat-dva. Svi su sad čekali viteza s opremom od srebra, ali njega niotkuda. Najposlije eto ti nekakva viteza neznanca s opremom od zlata koja se sija na sve strane; dojaha na tako krasnu konju kakva još nitko nije vidio. Koliko se zadiviše, kraljevići i vitezovi ne stigoše doviknuti mu da se ne muči i ne pokušava uza stakleno brdo; kad su se pribrali od pustog udivljenja, on već natjerao konja uzbrdo i odmakao, baš kao da poljem jezdi. Tako se brzo uspeo, te kraljevska kći ne imade kada zaželjeti da vitez gore dođe. Kad izbi na vrh, uze treću zlatnu jabuku kraljevni s krila, okrenu konja pa opet niz brdo — i nesta, kao da je u zemlju propao.

Kad su braća stigla kući, opet udri pričaj sve po redu, a

najposlije ispričaše ono o vitezu s opremom od zlata.

— Ono ti je junak! — napomenuše braća. — Onakva jahača nećeš na svem svijetu naći!

— Eh, što bih ga htio vidjeti! — uzdahnu najmlađi.

— Misliš da je to ugljen i pepeo po kojem si naučio čeprkati — odbrusiše mu braća. — Nije to za te, prljavče.

Sutradan valjalo svima kraljevićima i vitezovima pred kralja i kraljicu (one večeri, sve mi se čini, bijaše već kasno), valjalo je onamo da pokaže zlatnu jabuku ako je tko ima. Redali se oni jedan za drugim, najprije kraljevići pa onda vitezovi, ali zlatne jabuke ni u koga.

— U nekoga mora biti — kaza kralj; — ta svi smo vidjeli da se jedan uspeo pa kraljevni uzeo jabuku s krila.

I zapovjedi da mu svi podanici imaju doći na dvore, da pokaže zlatnu jabuku tko je ima. I dolazili jedan za drugim, ali zlatne jabuke ni u koga. Konačno došla i dva brata — oni bijahu posljednji. Kad ni oni ne moguše jabuke pokazati, kralj upita neće li još tko god biti u njegovoj kraljevini.

— Jest, još je jedan brat u nas kod kuće — kazaše dvojica starijih — ali on posigurno nema zlatne jabuke, kad se od pepela nije micao.

— Svejedno! — odsiječe kralj. — Kad su svi bili na dvorima, može i on doći!

I najmlađemu tako valjade na kraljevske dvore. Kako onamo stiže, kralj ga upita:

— Imaš li ti zlatnu jabuku?

— Imam — odgovori momak: — evo jedne, evo druge, evo treće.

I u tim riječima izvadi iz džepa sve tri jabuke jednu za drugom, a onda sa sebe baci dronjavo ruho te se pojavi u svome zlatnom oklopu, da je sve zasjalo.

— Ti ćeš dobiti moju kćer i polovinu kraljevine — reče kralj — jer si i jedno i drugo pošteno zaslužio.

Potom se održa svadba, te najmlađi brat dobi i kraljevnu i polovinu kraljevine. Na svadbi bilo radosti i veselja, jer su u slavlju svi mogli sudjelovati, ako se i nisu popeli na stakleno brdo, pa ako već nisu slavlje proslavili, onda ga valjda još i danas slave.

TRI GODINE SLUŽIO BEZ PLAĆE

Bio jednom neki siromah koji je imao sina jedinca, a taj mu bio tako lijen i nespretno da nikakva posla nije ni htio ni znao.

»Ne želim li toga lijenčinu hraniti čitava svog života, treba da ga pošaljem daleko gdje ga nitko ne zna«, govorio otac u sebi. »Bude li jednom daleko od kuće, neće lako natrag pogoditi.«

I čovjek uzeo sina za ruku pa ga vodio daleko i široko po svijetu nudeći ga u službu. No nitko ga nije htio.

Pošto su dugo tako obilazili, dođoše nekome bogatašu o kojemu se kazivalo da sedam puta okrene šiling prije nego što se od njega odvoji. Taj je htio momka za slugu, ali da mu tri godine služi bez plaće, a kad to vrijeme izmine, gospodar će dva dana zaredom rano u grad te će kupiti ono što najprije ugleda, a trećeg će sam momak onamo da i on kupi prvo što vidi; sve tri stvari koje se tako kupe, bit će momku umjesto plaće.

Momak je služio tri godine i za to se vrijeme pokazao boljim nego što se mislilo. Nije, doduše, bio uzorit sluga, ali ni gospodar ne bijaše od najboljih, jer je pustio momka da sve ono vrijeme ide u istoj odjeći u kojoj je i došao, tako da se više i nije moglo govoriti o nekakvu ruhu, jer na momku bijaše zakrpa do zakrpe.

Kad je došao dan da se ide u kupovinu, gospodar se zaputi u grad što je samo mogao ranije. »Skupe se stvari vide jedino po danu; nitko s njima neće na cestu tako rano«, reći će gospodar u sebi. »I ovako me još može skupo stajati, jer mi valja kupiti na što se namjerim.«

U gradu je na ulici najprije susreo neku staricu koja je nosila košaru, a na košari bio poklopac.

— Dobro jutro, bakice — pozdravi je čovjek.

— Dobro jutro, gazda — otpozdravi starica.

— Što ti je u košari? — upita čovjek.

— Zar bi htio znati? — dočeka žena.

— Bih, jer treba da kupim na što najprije naiđem — prihvatila čovjek.

— Ako bi da znaš, onda kupi! — odvrnu starica.

— Što stoji? — opet će čovjek.

— Četiri šilinga — odgovori žena.

Cijena mu se ne učini visoka te ostade pri njoj. Otklopi

poklopac, a to u košari sasvim mlado štene.

— Zar ste se već vratili, gospodaru? — upita momak.

— Jesam — odgovori gospodar.

— A što ste to kupili? — opet će momak.

— Nije, doduše, nikakva rijetkost što sam kupio, te ne znam treba li da to i pokazujem — odgovori gospodar; — no kupio sam ono na što sam najprije naišao, a to je psić.

— Od srca vam hvala — dočeka momak — jer oduvijek pse jako volim.

Drugog dana ne bijaše ništa bolje. Gospodar i opet izišao ranom zorom, pa tek što je stupio u grad, susrete staricu s košarom.

— Dobro jutro, bakice — pozdravi je čovjek.

— Dobro jutro, gazda — zaželje mu starica.

— Što ti je to jutros u košari? — upita čovjek.

— Kupi, ako bi da znaš! — kaza starica.

— Što stoji? — opet će čovjek.

— Četiri šilinga — odgovori žena.

»Uvijek ista cijena«, pomisli čovjek pa kaza:

— Dobro je, daj ovamo — a bijaše uvjeren da će danas kupiti štogod bolje negoli jučer. Kad podiže poklopac, a u košari sitno mače.

Kad se vratio kući, momak opet stajao na vratima da vidi kakva li ga plaća stiže za drugu godinu.

— Zar ste se već vratili, gospodaru? — dočeka ga momak.

— Jesam — odgovori gospodar.

— Što ste danas kupili? — opet će momak.

— Ništa bolje negoli jučer — odgovori gospodar — ali sam uradio kako smo se pogodili: kupio sam ono na što sam najprije naišao, a to bijaše ovo mače.

— Bolje niste ni mogli — dočeka momak — jer mačke oduvijek volim koliko i pse.

»Nisam loše prošao«, pomisli čovjek; »ali će drukčije biti kad momak pođe sam u kupovinu.«

Trećeg dana bijaše red na momku da se on zaputi. Tek što je ušao u grad, susrete onu istu staricu s košarom.

— Dobro jutro, bakice — pozdravi momak.

— I tebi, momče — uzvratila starica.

— Što to imaš u košari? — upita momak.

— Želiš li znati, a ti kupi! — dočeka žena.

— Je li na prodaju? — opet će momak.

Starica kaza da jest i da stoji četiri šilinga, te se i pogodiše.

»Nije mi loša kupovina«, pomisli momak, »jer mi valja kupiti na što prvo naidem.« Htjede uzeti što je u košari, ali ga starica preteče.

— Tvoja je i pita i tepsija, to jest i košara i ono što je u njoj. Ali ne zaviruj dok ne stigneš kući. Jesi li čuo?

— Dobro je, neću, razumio sam — uvjeravaše momak.

No, kad se kući vraćao, neprestano je kopkalo u njemu da vidi što je u košari. Sve je o tom premišljao i najposlije nije mogao odoljeti nego pođe da zaviri. Odmaknu malo poklopac, sasvim malo, no tek što ga je odmaknuo, iz košare iskoči malen gušter te pojuri cestom da je sve šištalalo — a u košari ništa više.

— Stani, čekaj, ja sam te kupio! — povika momak.

— Ubodi me u rep! Ubodi me u repi — vikaše gušter.

Momak ne bijaše lijen, već poteče za njim pa mu zabode nož u rep, baš kad se gušter htio uvući u neku pukotinu u zidu — a u taj čas od guštera postade čovjek, tako lijep i naočit kao da je kakav kraljević, a to zapravo i bijaše.

— Sad si me spasio i sa mene skinuo čarolije — prozbori mu kraljević. — Ona žena s kojom si trgovao ti i tvoj gazda, vještica je koja me pretvorila u guštera, mog brata u psića, a sestru u mačku.

»Da, čudnih li stvari«, pomisli momak.

— Jest — proslijedi kraljević — vještica se baš zaputila da nas baci u more da se ondje utopimo. No ako bi tkogod naišao, pa nas htio kupiti, morala nas prodati po četiri šilinga. Eto, tako je bilo. A sad hajde sa mnom mom ocu na dvore da te nagradi za ono što si učinio.

— Zacijelo je donde veoma daleko — pripomenu momak.

— Ne, nije — uvjeravaše ga kraljević; — eno, ondje je — i pokazala na visok brijeg u daljini.

Išli su što mogahu bolje, ali ipak bijaše dalje nego što se činilo: istom su u kasnu noć cilju stigli. Kraljević pokuca na vrata.

— Tko to kuca na moja vrata i san mi razbija? — ču se glas iz brijega. A glas taj bio tako gromak da se zemlja tresla.

— Otvori oče, ja sam, tvoj sin koji se evo vraća — javi se kraljević.

Otac pohitje i sav radostan otvori.

— Već sam mislio da si na dnu mora — kaza starac. — A gle,

nisi sâm!

— To je momak koji me izbavio — objasni kraljević. — Zamolio sam ga da dođe sa mnom kako bi ga ti nagradio.

»Za to ćemo se već pobrinuti«, mišljaše starac, te ih pozva:

— Hajde uđite, pa se lijepo odmorite.

Udoše i sjedoše, a starac na vatru baci naramak cijepana drveta i dvije-tri klade, tako da se od plamena rasvijetli svaki kut kao u po bijela dana, a kamo god pogledaše, bijaše sama krasota. Nešto takvo nije momak nikad vidio, a onakva jela i pila kakvo im je stari donosio, nije još nikad kušao. Zdjele i pladnjevi, pehari i vrčevi — sve bijaše od samoga zlata i srebra.

Mladiće nije trebalo nuditi: jeli su i pili i lijepo se zabavljali, a spavali do kasno sutradan. Prije nego što se momak probudio, starac mu već donio jutarnje piće u zlatnoj kupi. Pošto je momak navukao svoje jadno ruho i pošto se najeo, starac ga povede naokolo te mu sve pokaza, ne zaboravi mu spomenuti da može uzeti ono što mu srcu drago kao nagradu, zato što je izbavio kraljevića. A bijaše ondje što i vidjeti, i još više ponijeti — časne mi riječi.

— Što želiš? — upita ga kralj. — Možeš uzeti što ti drago: ta vidiš da imaš odakle.

Momak reče da će najprije razmisliti i s kraljevićem se dogovoriti. I to mu bi ostavljeno na želju.

— Sad si zacijelo vidio mnoge divote — dočeka ga kraljević.

— Jesam — potvrdi momak — ali ded mi kaže što bih od ove divote sa sobom ponio; tvoj otac veli da mogu birati.

— Od svega što si vidio ne treba ništa da uzmeš — kaza kraljević. — U mog je oca malen prsten na ruci, traži neka ti ga dade.

Momak tako i učini: zamoli kralja da mu dade mali prsten koji nosi na prstu.

— To je najdragocjenije od svega što imam — dočeka kralj; — ali sin mi je, dakako, još draži, pa ću ti stoga dati prsten. Znaš li kakva se moć u njemu krije?

— Ne znam — odgovori momak.

— Dok ti je na prstu, možeš imati sve što zaželiš — objasni mu kralj.

Momak lijepo zahvali, a kralj mu i kraljević zaželješe sretan put i opomenuše ga da dobro pazi na prsten.

Nije daleko odmakao cestom, kadli mu na um pade da okuša

što prsten može. I tako zaželje da se odjene u novo od glave do pete. Tek što je to zaželio, već bijaše u novom ruhu, divan i sjajan poput srebrnjaka koji je istom skovan. A onda pomisli: »Zgodno bi bilo da se sad našalim s ocem: nije baš bio ljubazan dok bijah kod kuće.«

I zaželje da se nađe pred vratima očinske kuće, isto onako odrpan kakav bijaše prije. I u isti čas stajaše ondje.

— Dobar dan, oče, i hvala ti na onome što je bilo — ogłosi se sin.

No kad otac vidje kako dolazi još odrpaniji nego što bijaše kad je odlazio, naljuti se i poče grditi.

— Od tebe nikad ništa kad ni za sve vrijeme što si izbivao, nisi stekao krpe da se odjeneš!

— Nemoj se, oče, ljutiti — dočeka momak: — po dronjcima ne smiješ misliti da sam propalica. Sad ćeš na kraljevske dvore da u kralja zaprosiš kćer meni za ženu.

— Hajde što se rugaš i budališ — ukori ga otac.

No momak uzvratu da ozbiljno misli, te dohvati brezovu granu i pogna oca na kraljevske dvore tako da je starac spotičući se upao u dvoranu baš pred kralja.

— Što je, kakva ti je nevolja, dobar čovječe? — dočeka ga kralj. — Ako ti je tko nepravdu nanio, ja ću ti pravdu priskrbiti.

Starina kaza da nije nepravda posrijedi, već drugo, te iznese kako ima sina koji mu je na najveću brigu; nikad ništa od njega, a sad eto i ono malo pameti izgubio:

— Ta evo me brezovom granom dotjera dvorima na vrata, te mi zaprijeti: ne isprosim li mu kraljevu kćer...

— Umiri se, dobar čovječe — prekide ga kralj. — Ded ovamo toga sina, neka preda me dođe da vidim kako ćemo se pogoditi.

Momak upade pred kralja, a tako je pohitao da su dronjci na njemu lepršali.

— Hoću li dobiti tvoju kćer? — istrese momak.

— Treba da se o tome još porazgovaramo — uzvratu kralj. — Tko zna da li ti nju zaslužuješ, ili ona tebe.

»Vidjet ćemo!« mišljaše momak u sebi.

Baš nedavno u luku uplovio velik brod koji je stigao iz tuđine; mogao se vidjeti s prozora kraljevskih dvora.

— Evo da vidimo — prosljedu kralj: — ako u sat-dva možeš sagraditi isti onakav brod kakav je dolje u fjordu, da na nj bude u svemu nalik, a isto onako lijep, možda ćeš dobiti moju kćer.

— Samo kad nije ništa više! — dočeka momak, pa izduhnu iz odaje i odjuri na obalu.

Na obali sjede na gomilu pijeska, a pošto je podugo tako sjedio, zaželje da se u fjordu stvori potpuno opremljen brod, s jarbolima i jedrima i svom ostalom opremom, u svemu da bude sličan brodu koji je ondje usidren.

Tek što je to poželio, stvori se brod u fjordu, a kad kralj vidje gdje su dva umjesto jednoga, dođe na obalu da izbliza vidi što je posrijedi. Kad stiže onamo, ugleda momka kako stoji u čamcu, s metlom u ruci, kao da će očistiti ako je još gdjegod kakva mrlja, i na kraju osvjetlati grbove.

Kad momak opazi kralja na obali, odbaci metlu i povika:

— Brod je evo gotov! Hoću li sada dobiti tvoju kćer?

— To je s brodom u redu, a što se tiče kćeri, valja ti još kušnju izdržati — odgovori kralj. — Sagradiš li za sat-dva dvore kao što su moji, onda ćemo vidjeti.

— Samo kad nije ništa gore! — odvrnu momak i ode odande.

Pošto se naokolo prošetao toliko da se već bijaše primaknuo određeni sat, momak zaželje da se ondje stvore dvori kao što su kraljevski. Ne potraja dugo, a ondje već stajali dvori — možeš vjerovati.

Tek što se to zbililo, eto ti kralja, s kraljicom i kraljevnom, da pogleda nove dvore. Momka i opet zateče gdje vitla metlom i čisti.

— Evo su dvori gotovi! — povika momak. — Hoću li je sada dobiti?

— To je s dvorima u redu — odgovori kralj. — Hajde da uđemo pa da razgovaramo.

Vidio kralj da momak zna više negoli se samo najesti, pa uze smišljati kako bi ga se riješio.

Kralj pođe naprijed, za njim kraljica, a kraljevna baš pred momkom. I dok su tako išli, momak zaželje da bude najljepši na svem svijetu, a što poželje, to mu se odmah i ispuni. Kad kraljevna vidje u kakva se krasnika odjednom prometnuo, gurnu laktom kraljicu, a ova opet kralja, pa pošto su se sve troje dovoljno načudili, shvatiše da je taj momak nešto više negoli samo onaj odrpanac kakav im se najprije prikazao. Sporazumješe se među sobom da se kraljevna prema njemu pokaže ljubazna da bi kako saznala što je s njime.

Kraljevna je tako i činila i od puste ljubaznosti pretvorila se u

med i šećer, neprestano je obilazila oko momka te mu se umiljavala i kazivala mu kako ni dan ni noć ne može bez njega. Kad je bilo k večeru toga prvog dana, kraljevna mu umiljato kroz uši provuče:

— Eto ćemo nas dvoje biti svoji, pa kad je tako, ne treba da preda mnom imaš kakve tajne; ne smiješ mi kriti kako si namaknuo sve te krasote.

— I onako ćeš uskoro saznati — uzvratila joj momak. — Čekaj da najprije budemo muž i žena, jer prije toga ništa ne kazujem.

Sutradan uvečer kraljevna stala jadata i kukati; vidi ona jasno, veli, kako je njemu malo do nje stalo kad joj neće da kaže ono što ga ona moli; kako li je onda to s njegovom ljubavi prema njoj kad joj u takvoj sitnici neće želji da udovolji. Dodijalo momku, pa da je umiri, pripovjedi joj sve što je posrijedi. A ona ne budi lijena, te s novošću otrča kralju i kraljici. Dogovoriše se kako će momku skinuti prsten s prsta. »A kad se domognemo prstena«, pomisliše, »neće nam biti teško da se riješimo momka.«

Kad se usutonilo, eto ti kraljevine k momku s napitkom koji uspavljuje; kaza kako mu donosi ljubavni napitak, jer joj se čini da je on ne voli koliko bi trebalo. Momak, ne misleći ni na kakvo zlo, ispi napitak, a kako ga ispi, onog časa zapade u tako tvrd san da se, što on riječ, ne bi prenuo sve kad bi se kuća nad njim srušila. Kraljevna mu nato skinu prsten s prsta i sebi ga nataknu, te onda poželje da se momak nađe gdje leži na cesti, na gomili smeća, a njoj da se, umjesto njega, stvori najljepši kraljević na svijetu. Kako poželjela, tako i bilo.

Nakon nekog vremena momak se probudi, pa se začudi kad vidje da leži na gomili smeća. Ponajprije pomisli da je sve samo san, ali kad opazi da nema prstena, pojmi što se zbilom, te pade u takav očaj da je potrčao prema moru u nakani da u vodu skoči i da se utopi. Kako je namjerio na obalu, na putu susrete mačku, koju mu gospodar bijaše kupio.

— Kamo si namjerio? — upita ga mačka.

— U more, da se utopim — odgovori joj momak.

— Nemoj tako — prosljedi mačka; — opet ćeš ti do svoga prstena.

— Kad je tako... — promuća momak, ali mačka već zagrebla putem. Kako je išla, najednom naišla na miša, pa će ovome:

— Sad ću te zgrabiti!

— Nemoj, molim te — procvilje miš — pa ćeš dobiti prsten.

— Kad je tako...

Elem, pošto je svatko na kraljevskim dvorima u san utonuo, miš pođe naokolo šuljajući se i tražeći gdje leže kraljevna i kraljević; naposljetku nađe rupicu pa se kroz nju provuče unutra. Ču miš gdje njih dvoje još razgovaraju i opazi kako kraljević natiče prsten sebi na prst, a kraljevna mu govori:

— Pazi dobro na prsten, prijatelju.

— Ni brige te — odgovori kraljević: — ta nitko neće kroza zidove zarad prstena. Ako misliš da mi nije siguran na prstu, mogu ga staviti u usta.

Poslije nekog vremena kraljević se opruži na leđa da tako zaspi. No, kako se okrenuo poledice, prsten mu se zaletje u grlo, pa se kraljević zakašlja, a prsten nato iskoči te se zakotura po podu. Miš odmah cap! Zgrabi prsten pa se s njime odšulja mački koja je vrebala kraj mišje rupe.

Međuto kralj pograbio momka, vrgnuo ga u neku golemu kulu i osudio na smrt zato što se, kaza kralj, šegačio s njime i s njegovom kćeri. Tako je momak ondje morao čamiti do dana kad se imala osuda izvršiti. No mačka se neprestano šuljala oko kule i kušala da se onamo s prstenom ušulja. A na mačku se oborio soko, zgrabio je svojim pandžama i s njome odletio preko mora. Nato iznenada došao orao, okomio se na sokola, a soko ispustio mačku, te ona pala u more. Kad je osjetila mokrinu, toliko se prepala da je ispustila prsten pa zaplivala na obalu.

Tek što je mačka stresla vodu sa svoga krzna te se umila, naiđe pas štono ga gospodar bijaše momku kupio.

— Što da jadna započnem — zajadala mačka pa udari u plač i kuknjavu. — Prsten je izgubljen, momka će smaknuti!

— Ne znam ništa o tome — dočeka pas — znam samo da mi u trbuhu nešto trza i udara kao da će mi se želudac prevrnuti; ta gore već i ne može biti!

— Vidiš, zacijelo si se prežderao — umovala mačka.

— Nikad ne jedem više nego što mogu — objasni joj pas — a nisam pojeo ništa doli uginulu ribu što su je valovi na obalu bacili.

— Možda je riba progutala prsten — mudrovala mačka — pa i tebi sad valja životom okajati što ne možeš zlato probaviti.

— Tkozna, možda i jest tako — reći će pas, kao da se sa sudbinom pomiruje; — kad već valja umirati, bolje odmah nego poslije; možda će se tako momak izbaviti.

— Nije potrebe — javi se miš, koji također ondje bijaše; — ne treba mi nego da se uvučem; ako je prsten zaista unutra, ja ću ga već nanjušiti.

I miš se zavuče u psa; nije dugo potrajalo, te se i opet pojavi noseći prsten. Mačka odmah zagrebe putem, stiže podno kule, uzveru se gore i kroz rupu dade momku prsten.

Tek što je stavio prsten na prst, momak zaželje da se kula rasprsne. Tako i bi. Momak stajao na vratima te psovao kralja, kraljicu i kraljevnu i nazivao ih huljama. Kralj odmah pozva svoje ratnike te im zapovjedi da opkole kulu i da uhvate momka, živa ili mrtva. A momak samo zaželje da svi vojnici do vrata zapadnu u veliku močvaru koja se nalazi iza brda, jer će tako imati dosta muke da se izvuku.

Pošto bijaše gotov s vojskom, opet se obori na kralja, kraljicu i kraljevnu, zaželje da dovijeka čame u kuli u kojoj bijahu njega zatvorili.

Nakon toga preuze zemlju i prijestolje u svoje ruke. Onaj se pas pretvorio u kraljevića, a mačka se opet pretvorila u kraljevnu, kojom se momak oženio, pa se slavilo svadbeno slavlje, bogato i krasno.

UKRAO DIVU SREBRNE PATKE

U nekog siromaha bila tri sina. Kad im otac umrije, starija dvojica naume u svijet, da se za srećom ogledaju, a najmlađega ne htjednu sa sobom povesti.

— Nisi baš nizašto podoban — rekoše mu oni — nego da sjediš uz ognjište i da po pepelu čeprkaš.

— Onda mi valja samome na put — odvrati najmlađi.

Zaputila se starija dvojica, pa poslije nekog vremena eto ih na kraljevske dvore; ondje se pogode u službu, jedan u konjušara, a drugi u vrtlara. I najmlađi krenuo s postojbine, a sa sobom ponio načve — jedino što je iza roditelja ostalo, a za što starija dvojica nisu marila. Bijaše doduše momku teško načve nositi, ali ih nije htio ostaviti.

Poslije nekog vremena eto i njega na kraljevske dvore, te će i on službe da se primi, ali mu ondje odgovore da za njega nemaju posla. A kako je on lijepo molio, naposljetku mu dopuste da ostane u kuhinji, da kuharici nosi vode i drva. Momak bio okretan i marljiv, tako te ne prođe dugo, a on već cijenjen u očima sviju. Starija pak dvojica bila lijena, pa često izvlačila batine, a malu nagradu. Kad vide kako najmlađi lijepo prolazi, braća mu postanu zavidna te se na nj naozube.

Nasuprot kraljevskim dvorima, s druge strane velike vode, bio nastan golemu divu, a taj div imao sedam srebrnih pataka, što su daleko plivale po vodi, tako da ih mogahu vidjeti s kraljevskih dvora. Kralj je često već poželio da mu se nekako domoći tih pataka; starija to braća znala, pa će stoga konjušaru:

— Kad bi naš brat samo htio, mogao bi on kralju pribaviti srebrne patke: ta sam se time hvalio.

Nije dugo potrajalo, možeš misliti, a konjušar već otrčao kralju pa mu prenio što su braća kazala. A kralj nato pozove najmlađega te će mu reći:

— Braća ti evo vele da mi možeš pribaviti srebrne patke; ja ti evo zapovijedam da mi ih pribaviš!

— Nikad takvo što nisam ni pomislio, a kamoli kazao! — u čudu će momak.

— Rekao si — uporno će kralj — pa mi ih i stvori!

— Dobro kad nije druge — prihvati momak; — neka mi se

onda dade vreća raži i isto toliko pšenice, pa ću pokušati.

Dadu mu što je tražio, a on žito prespe u naćve štono ih bijaše od kuće donio, sjedne u njih pa zavesla preko vode. Kad pristane na drugu obalu, zađe po obali tamo-amo i stane sipati žito, tako te naposljetku uspije da patke dovabi u naćve, a onda iz sve snage zavesla natrag.

Kad se nađe nasred vode, pojavi se div te ga opazi.

— Jesi li to umaknuo sa sedam svojih srebrnih pataka? — povika div.

— Jesam! — odgovori momak.

— Hoćeš li opet doći? — upita div.

— Možda — doviknu mu momak.

Kad je sa sedam srebrnih pataka stigao kralju, postane još omiljeniji na kraljevskim dvorima, a i sam ga kralj pohvali. No braća mu još nenavidnija i još gnjevnija pa izmisle da konjušaru kažu kako im se brat pohvalio da kralju može pribaviti divov pokrivač, ako mu se samo prohtije. A konjušar, ne budi lijen, već i opet s time kralju.

Kralj pozove momka preda se pa mu spomene što mu braća vele: da je kadar pribaviti divov pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama.

— Kad je tako — reče kralj — onda ga i pribavi, jer ti inače ode glava!

Momak i opet ono isto: nije, veli, takvo što ni u snu sanjao, a kamoli kazao. No ne bijaše druge, valjade mu se toga poduhvatiti ili se sa životom rastaviti, pa zato zatraži da mu kralj dopusti tri dana za premišljanje.

Kad minu vrijeme, momak opet u naćve pa preko vode, a kad na drugu stranu, iziđe na obalu, pa tamo-amo vrebaj i zasjedaj. Najposlije opazi kako su u divovskom prebivalištu u brdu izvjesili pokrivač da se prozračí: ostavili pokrivač vani pa se opet u stijenu zatvorili. Kako ga momak ugleda, odmah ga spodbi, pa s njime u naćve, a onda zavesla natrag što je mogao brže i bolje.

Upravo kad bijaše nasred vode, pojavi se div te ga opazi:

— Jesi li ti onaj koji mi je odnio sedam srebrnih pataka? — zagrmje div.

— Jesam — odgovori momak.

— A jesi li ti sada umaknuo s mojim pokrivačem na kojem su srebrne i zlatne četvorine? — opet će div.

— Jesam! — uzvratu mu momak.

— Hoćeš li opet doći? — upita div.

— Možda — odgovori momak.

Kad je izišao pred kralja i pokazao pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama, još više u sviju poraste u cijeni negoli prije, a kralj odredi da momak odsele bude njegov osobni sluga. Dvojica braće, ionako već kivni, sad se još više razbjesniše, pa da mu se osvete, odu konjušaru s novom laži što su je protiv najmlađeg skovali.

— Brat nam se pohvalio da je kadar kralju pribaviti zlatnu harfu što je div ima — reći će starija dvojica konjušaru; ta je harfa takva te se svatko, ma koliko bio tužan, odmah razveseli čim se na njoj počne prebirati.

Konjušar s onih stopa ravno kralju, a ovaj odmah momka preda se.

— Kad si kazao, valja ti je i donijeti — opet će kralj; — pribaviš li je, dobit ćeš moju kćer i polovinu kraljevine; ne mogneš li, ode ti glava.

— Takvo mi što ne bijaše ni nakraj pameti, a kamoli da bih to rekao — u čudu će momak; — no kad nije druge, pokušat ću, a šest mi dana treba da bih o tome promislio.

Kralj mu dopusti taj rok, a kad vrijeme izminu, momku valjade na put. Stavi on u džep željezni klin, brezov štapić i kusatak svijeće, pa zavesla preko vode. Kad pristane na drugu stranu, zađe tamo-amo po obali da vrebja. Malo zatim eto ti diva: opazio momka.

— Jesi li mi ti odnio srebrne patke? — zagrmje div.

— Jesam! — odsiječe momak.

— A jesi li mi ti odnio pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama? — opet će div.

— Jesam! — dočeka momak.

Div ga nato pograbi pa ga odvuče u svoje brdo.

— Evo, kćeri moja, ulovih onoga što mi je ukrao srebrne patke i pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama — obrati se div svojoj kćeri; — ded ga zatvori u kotac da se utovi, pa ćemo ga zaklati i prijatelje pozvati na gozbu.

Odmah kći poslušala oca te momka zatvori u kotac; tude on provede osam dana, i za to je vrijeme dobivao jela i pila kakva je samo poželio, a toliko opet koliko je samo mogao pojesti. Kad se napunilo osam dana, reći će div svojoj kćeri:

— Idi onamo pa mu zareži mali prst da vidimo je li se ugojio.

Kći poslušaj oca pa ravno pred kotac; tu će ona momku:

— Ded mali prst ovamo! A momak umjesto prsta pruži klin, te divovska kći u nj zareže.

— Nije, ne! Tvrd je kao željezo — kaza kći kad se vratila da oca izvijesti; — nije još za klanje.

Nakon drugih osam dana sve se ponovi, samo što je taj put momak pružio brezov štipić.

— Tja, nešto je bolje — reče kći divu kad se vratila da ga izvijesti; — bio bi još tvrd za žvakanje, poput drveta.

Poslije osam dana opet će div kćeri neka ode i pogleda je li se već udebljao.

— Ovamo mali prst! — kaza divovska kći momku, kad je došla pred kotac, a momak joj pruži kusatak svijeće.

— Sad je sami loj! — izvijesti kći oca.

— Dobro je! — dočeka div. — Idem ja da goste pozovem, a ti ga dotle zakolji, pa jednu polovinu ispeci, a drugu skuhaj!

Kad je div otišao, kći uzme oštriti golem i dugačak nož.

— Zar ćeš me time zaklati? — upita je momak.

— A da čime drugim! — odvrnu divovska kći.

— Nije oštar — preuze momak; — ja ću ti ga naoštriti, pa ćeš me lakše zaklati.

Dade mu nož, a on prionu da ga oštiri i brusi.

— Ded da ga ogledam na tvojoj pletenici — predloži joj momak; — čini mi se, dobar je sada.

Ona pristane, ali kad je on uhvati za pletenicu, nagne joj glavu unazad te je zakolje; potom polovinu divovske kćeri ispeče, a drugu skuha, pa sve iznese na stol. Pošto je to obavio, odjene se u njezine haljine i sjedne u kut.

Kad je div s gostima prispio, pozove kćer — mišljaše on da mu je ono kći što u kutu sjedi — pozove je da sjedne za stol i da jede.

— Ne mogu jesti — odgovori momak. — Silna me sjeta napala.

— Pa znaš tome lijeka — dočeka div; — eno ti zlatne harfe pa zasviraj.

— A gdje je — preuze momak.

— Pa znaš gdje je — uzvratila div: — sama si je onamo stavila kad si je prošli put uzimala: eno ti je nad vratima.

Momak ne pusti da mu se dvaput kaže, nego skine harfu te je

iznese da svira. Kad je ponajbolje po njoj prebirao, prekine svirku, gurne načve u vodu pa zavesla noseći ugrabljenu harfu, a zaveslao je tako da se sve pjenilo.

Nakon nekog vremena učini se divu da mu je kći podugo izostala, te on iziđe van da vidi što je s njome; kad on van, ugleda na vodi momka što se u načvama već daleko otisnuo.

— Jesi li ti onaj što si mi odnio sedam srebrnih pataka? — povika div.

— Jesam! — odgovori momak.

— A jesi li ti odnio pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama? — opet će div.

— Jesam! — odreza momak.

— Jesi li to ti umaknuo sa zlatnom harfom? proslijedi div.

— Jesam! — potvrdi mu momak.

— A zar te nisam pojeo? — u čudu će div.

— Nisi, ne! Pojeo si svoju kćer! — odvrnu momak.

Kad je div to čuo, toliki bijes u njem uskipi da se namjestu raspuknuo. Nato momak zavesla natrag i ponese sa sobom čitavu gomilu zlata i srebra, koliko god mogaše u načve stati.

Vratio se momak s pustim onim blagom na kraljevske dvore, sa zlatnom harfom po vrhu, pa kad je s time došao pred kralja, ovaj mu dade svoju kćer i polovinu kraljevine, baš kako je obrekao. No nije momak braći zlom uzvratio nego ih obasuo svakim dobrom, jer mišljaše: samo su mu najbolje željeli, te mu se na najveću korist okrenulo što su kazali.

S DIVOM JEO ZA OKLADU

Bio nekoć siromašan seljak pa imao tri sina; zlo je živio, bio on star i potrebit, sasvim iznemogao, a sinci opet nikakva posla da se late. Imao seljak poveliku, lijepu šumu kraj kuće, pa htio da sinovi idu u sječū ne bi li što god zaradili da dūg vrate.

Bilo baš povuci-potegni, no najposlije ih otac privoli da se prihvate posla, tako te najstarijem valjade najprije poći. Kad je prvi sin došao u šumu i počeo sjeći usahlu jelu, eto ti nekakva golema diva preda nj:

— Budeš li sjekao u mojoj šumi, ubit ću te! — zaprijeti mu div.

Kad je momak to čuo, odbaci sjekiru pa pojuri kući što ga noge nose. Sav izbezumljen upade u kuću te ispriča što mu se dogodilo. A otac na to kaza da je u momka zečje srce: njega, staroga, dok bijaše mlad, nisu nikad divovi u sjeći priječili.

Sutradan bī red da srednji sin ide u šumu. Otišao on, pa se s njime zbilo isto što i s najstarijim. Tek što je dva-tri puta zasjekao, preda nj se ispriječi div te mu zagrmje:

— Budeš li u mojoj šumi sjekao, ubit ću te!

Momak se nije usudio ni da ga pogleda, već odbaci sjekiru pa strugnu, baš kao i prvi. Kad je kući stigao, otac mu priču dočeka istim riječima kojima i prvu: kad je on, starac, bio mlad, nisu ga divovi u sjeći priječili.

Trećeg dana htjede najmlađi u šumu.

— Kamo ćeš, rđo, kad se nikad s ognjišta nisi micao! — reći će mu starija dvojica.

No najmlađi ništa ne uzvрати, već zatraži da mu daju podosta hrane. U kući nije bilo mesa, ali mati objesi lonac na vatru da mu barem što god skuha. Kad jelo bijaše gotovo, sinak s njime u vreću pa izdunu iz kuće.

Došavši u šumu, uze da siječe, ali se domalo pojavi div te će i njemu:

— Budeš li u mojoj šumi sjekao, ubit ću te!

Momak ne budi lijen, već iz vreće dohvati jedan sirac pa ga zgnječi u ruci da je iz njega sirutka potekla.

— Ne budeš li tih i miran — zaprijeti momak divu — zgnječit ću te kao što sam ovaj kamen zgnječio da sve iz njega voda teče.

— Nemoj, prijane — zamoli div; — poštedi me, pa ću ti

pomoći u sječi.

— Kad je tako, neću ti ništa — dočeka momak.

A div svojski prionuo da siječe tako da su toga dana mnogo stabala oborili i na gomilu dovukli. Kad je dan prevalio k večeru, reći će div:

— Možeš sa mnom u moj stan; bliže je negoli tvojoj kući.

Momku to bijaše po volji, te on prihvati. Kad su stigli divu u kuću, ovaj uze da na ognjištu vatru naloži, a momku valjade u kotao naliti vode da bi se kaša skuhala. Ali ondje stajala dva željezna čabra tako golema i teška da ih momak nije mogao ni s mjesta maknuti. No momak se brzo domislio, pa će divu:

— Ne vrijedi da idem na vodu s ovim napršnjacima: radije ću s cijelim studentem ovamo.

— Nemoj, prijatelju — prepade se div; — ne mogu bez studenta ostati, evo ti, pa naloži vatru, a ja ću po vodu.

Kad je div vode donio, skuhaše pogolem kotao pun kaše.

— Ako si za to — predloži momak — jest ćemo za okladu.

— Možemo — prihvati div, jer mišljaše da će s momkom lako nakraj.

Sjedoše za stol, a momak krišom priveza svoju vreću preda se, tako da je više trpao u vreću nego što je stavljao u usta. Kad se vreća napunila, izvuče on nož iz džepa pa raspори trbuh — to jest vreću, u koju je kašu trpao. Div se nađe u čudu, ali ništa ne reče. Pošto su još neko vrijeme jeli, div odloži žlicu.

— Ne mogu više — zapuhao se div.

— Moraš! — odvrnu mu momak. — Ja nisam ni upola sit. Ded uradi kao što sam ja, raspори malo trbuh, pa ćeš moći jesti koliko hoćeš.

— Ali to strašno boli — potuži se div.

— Nije vrijedno riječi trošiti — dočeka momak.

I uze div nož pa raspори trbuh kako mu je momak rekao, a kako ga raspори, tako se i sa životom rastavi. Momak nato pokupi sve zlato i srebro koje nađe u onom brdu gdje bijaše nastan divov, pa s tim krenu kući. Sad je mogao dobrano dŭg vratiti.

DVANAEST DIVLJIH PATAKA

Jednom neka kraljica zaželjela da se proveze na saonama: bio zimski dan, a novi snijeg istom oprašio. Izvezla se ona, no tek što se malo odmaknula, udari joj krv iz nosa tako da morade sići sa saona. I dok je stajala naslonivši se na ogradu kraj puta i gledala crvenu krv na bijelom snijegu, najedanput se nešto prisjeti kako ima dvanaest sinova, a nijedne kćeri, te će za sebe: »Da mi je kćer bijelu kao snijeg i rumenu kao krv, ne bih za sinove marila.« Tek što je to potihlo izgovorila, pred njom se iznebuha stvori nekakva vještica.

— Kćer bi htjela, a? — prozbori vještica. — I da ti je bijela kao snijeg i rumena kao krv. E pa dobro, imat ćeš je, ali će sinci biti moji, a možeš ih kod sebe zadržati do kćerina krštenja.

Kad dođe doba, kraljica dobi kćer, koja bijaše bijela kao snijeg, a rumena kao krv, baš kako je vještica obećala, i zato djevojčici nadjenuše ime Snjeguljica-Ružica. Velika radost nastade na kraljevskim dvorima, a kraljica se toliko obveselila da se ne može riječima iskazati. No, kad se sjetila što je obećala vještici, poručí nekome srebrnaru da načini dvanaest srebrnih žlica, svakom kraljeviću po jednu, a isto tako jednu i za Snjeguljicu — Ružicu.

Onog dana kad su malu kraljevnu krstili, kraljevići se pretvoriše u dvanaest divljih pataka koje odletješe s kraljevskih dvora; odonda ih nitko nije vidio ni štogod o njima čuo. Mala kraljevna međuto rasla i napredovala, i od nje postala krasna djevojka. No uvijek bijaše nekako povučena i nujna, te nitko ne mogaše razabrati što joj je na srce palo.

Jedne večeri kraljica se nešto snuždila, glavom joj se vrzle mnoge misli, sve joj sinovi na pamet izlazili, pa ona sjede do Snjeguljice-Ružice te će ovoj:

— Što si, kćerce, uvijek žalosna? Muči li te štogod, samo kaži; želiš li štogod, samo reci, i odmah će ti se srcu ugoditi.

— Tako mi je pusto — odgovori Snjeguljica - Ružica; — u svakoga ima braće ili sestara, a ja sam tako sama, nikog nemam, i eto zato sam žalosna.

— I ti si, dijete moje, imala braću — opet će kraljica; — imadah dvanaest sinova, dvanaestero tvoje braće, pa sam ih sve za te dala.

I tu kraljica pripovjedi svojoj kćeri što je i kako je bilo, kaza joj

o vještici i o kraljevićima.

Kad je kraljevna to čula, nije više mira imala; koliko god je kraljica plakala i molila, nije pomagalo: kraljevna odlučila da ide u potragu za braćom; smatrala je da je ona kriva nesreći što je braću snašla. I kako naumila, tako i učinila: otišla kraljevna s dvora. Išla ona po svijetu, išla neprestance i tako daleko dospjela da ti je upravo neshvatljivo kako je onako nježna djevojka mogla onoliki put prevaliti.

Na svome dugom putu namjerila jednom kroz nekakvu šumu, kojoj kanda kraja ne bijaše, pa se jednog dana tako umorila da nije mogla dalje, nego se spusti na tlo i zaspala. I dok je ondje spavala, usnije neobičan san: Zašla ona u šumu pa sve dalje, dok ne dođe do nekakve kolibe, a kad tamo — u kolibi sva njezina braća.

Kraljevna se u taj čas probudi te pred sobom u zelenoj mahovini ugleda ugaženu stazu koja vodi duboko u šumu. Ona udari tuda pa najposlije stiže pred onakvu kolibu kakva joj se u snu ukazala.

Kad uđe — unutra nikoga, no bilo ondje dvanaest postelja i dvanaest stolica, na stolu pak dvanaest srebrnih žlica, i tako od svega po dvanaest što god se u kolibi nalazilo. Kraljevna se toliko obradovala da tako radosna ne bijaše već mnoge i mnoge godine: ta odmah je razabrala da joj tu braća žive i da su to njihove postelje, stolice i žlice.

Odmah ona naloži vatru, pomete kuću, pospremi postelje, skuha jelo i sve lijepo uredi — milina pogledati; pošto je priredila jelo i sve razdijelila kako treba, sjede i sama za stol da poruča, ali joj žlica ostade na stolu, a kad bijaše sa svime gotova, ode te se sakri pod postelju najmlađega brata.

Tek što se onamo zavukla, začu nekakvo zujanje u zraku, a odmah zatim doletje dvanaest divljih pataka; kako prijeđoše preko praga, pretvoriše se u kraljeviće.

— Gle kako je tu ugodno i toplo! — kazaše braća. — Bog ga blagoslovio tko nam je tako lijepo naložio i jelo skuha!

I u tome svaki prihvati svoju srebrnu žlicu da jede. No, kad je svaki svoju uzeo, ipak još jedna ostade, a ta bijaše sasvim ko i druge, nikakve na njoj razlike. Kraljevići pogledaše jedan drugoga pa se začudiše.

— To je žlica naše sestre — reče jedan između njih — a kad je tu žlica, neće ni sestra biti daleko.

— Je li to naša sestra ovdje — mrko će najstariji — treba da pogine: ta ona je kriva našoj nesreći.

A sestra ležala pod posteljom i sve čula.

— Ne! — dočeka najmlađi. — Bio bi grijeh da je ubijemo; nije nas ona u nesreću strovalila; ako nam je itko kriv, onda je to naša rođena mati.

Počeli oni svuda tražiti, zagledati i tamo i amo, a najposlije zavirili pod postelje; kad su došli do postelje najmlađega kraljevića, nađoše kraljevnu te je izvukoše odande.

Najstariji kraljević i opet zahtijevao da je ubiju, ali ona udarila u plač i lijepo molila da je poštede:

— Nemojte me, braćo, ubiti — zajadala sestra — ta tolike sam godine išla za vama u potragu, pa kad bih vas mogla izbaviti, i život bih svoj dala.

— Kad nas hoćeš izbaviti — dočekaše braća — onda ostaj na životu, a mogla bi nas izbaviti, samo ako hoćeš.

— Kažite mi što i kako treba, pa ću učiniti, ma bilo ne znam što — preuze kraljevna.

— Valja ti sabirati svilu s jurjevskog cvijetka — objasniše joj kraljevići — izgredenati je i ispresti od nje pređu, pa otkati tkaninu od koje ćeš nam onda sašiti dvanaest kapa, dvanaest košulja i dvanaest vratnih rubaca, a dok to budeš radila, ne smiješ ni govoriti, ni smijati se, ni plakati; mogneš li tako, izbavljeni smo.

— A gdje ću naći toliku svilu za tolike kape, košulje i rupce? — upita Snjeguljica-Ružica.

— Već ćemo ti pokazati — odgovoriše kraljevići, pa je odvedoše na neku veliku livadu. Na livadi bilo toliko onog cvijeća s bijelom svilom koja se njihala na vjetru i sjala na sunčevu sjaju, te se činilo kao da je snijeg oprao.

Nikad kraljevna još nije vidjela toliko jurjevskog cvijeća. Odmah poče trgovati i skupljati, te nabra toliko svile koliko je mogla nositi. Kad se uvečer vratila kući, prionu da grebena i da pređu prede. Dugo je tako skupljala svilu pa pređu prela, a sve to vrijeme brinula se za kraljeviće: jelo im kuhala, postelje spremala, kuću redila. Tako je išlo svakog dana, a uvečer bi se kraljevići šušteći i šumeći vraćali kući; tu bi noću bili kraljevići, a izjutra bi odlazili kao divlje patke.

Jednog dana izišla kraljevna na livadu da svile nakupi — mislim, bijaše to pošla posljednji put — kadli onuda naiđe mladi

kralj koji je upravljao onom dalekom zemljom: bio on u lovu pa na konju dojurio i ugledao kraljevnu. Kad je kralj vidje, zadivi se lijepoj djevojci koja svilu sa cvijeća kupi, pa je upita za što će joj. Kad na pitanje ne dobi odgovora, još se više začudi, a kako mu se djevojka svidjela, htjede je sa sobom odvesti na dvore da mu ženom bude. I stoga kaza svojim slugama da mu je podignu na konja. Snjeguljica - Ružica zamoli rukama i poče pokazivati na torbe u kojima se nalazio njezin rad. Kad je kralj razabrao što bi ona da kaže, zapovjedi slugama da donesu torbe. Sad se kraljevna umiri. Vidje ona da je kralj dobar i lijep čovjek i da joj je naklonjen.

Stigla pratnja na kraljevske dvore. Kad stara kraljica, koja bijaše maćeha mladoga kralja, ugleda Snjeguljicu-Ružicu, silno se razbjesnje od zavisti što je djevojka onako lijepa, i zato prvom prilikom reče mladom kralju:

— Zar ne vidiš da si vješticu doveo? Zar njome da se ženiš? Ta ona ne otvara usta, niti se smlje, niti plače.

No mladi kralj nije mario za ono što maćeha kazuje nego odredi da se svadba proslavi. I poživješe sretno i zadovoljno, ali u svoj sreći nije Snjeguljica-Ružica prestala košulje šiti.

Kad je godina minula, sudbina obdarila Snjeguljicu - Ružicu malim kraljevićem, a stara se kraljica nato još više razbjesnje, te umalo što nije pukla od zlobe i zavisti. I tako, kad se unočalo, ušulja se u odaju gdje je spavala mlada kraljica, uze joj dijete pa ga baci u jamu punu zmija; zatim se vrati, zarezala mladom kraljici u prst te je krvlju namaza oko usta, a onda ode mladom kralju pa mu reče:

— Hodi da vidiš koga si za ženu uzeo! Sad je eto svoje dijete pojela!

Kralj se toliko rastužio da mu umalo suze ne navriješe, te će i sam:

— Bit će da je tako, kad eto na svoje oči vidim! No zacijelo to neće više učiniti: ovaj put ću joj oprostiti.

Prije nego što je druga godina izminula, mlada kraljica dobi drugog sinčića, a s njime bijaše što i s prvim. Maćeha se još više grizla u zavisti i bila još bješnja: i opet se noću ušuljala mladom kraljici u ložnicu, uzela dijete pa ga bacila među zmije, a onda kraljici zarezala u prst te joj krvlju umastila usta;

— Evo, kanimo spaliti moju ženu jer je vještica — odgovori kralj — svoju je djecu pojela.

— Nije ona svoje djece pojela — uzvратиše kraljevići, a onda će

svojoj sestri:

— Govori, sestro, jer si nas izbavila, pa sada i sebe izbavi.

I onda Snjeguljica - Ružica ispriča što je sve i kako je bilo, pripovjedi kako joj se stara kraljica uvlačila u ložnicu i djecu joj odnosila, pa je zatim u prst zarezala i krvlju je mazala po ustima.

Nato kraljevići odvedoše kralja nad jamu punu zmija: u jami bilo troje djece i sa zmijama se i žabama krastačama igralo, a ljepše djece valjda na svijetu ne bijaše: nikako oko da s njih skineš.

Kralj povede djecu sa sobom pa s njima maćehi; upita je što zaslužuje i kakvom kaznom da se kazni onaj koji ima srce da okrivi nedužnu ženu i uništi troje tako krasne djece.

— Taj zaslužuje da ga dvanaest divljih konja na komade rastrga! — odgovori stara kraljica.

— Sama si osudu izrekla, sama ćeš kaznu podnijeti! — kaza kralj te zapovjedi da se kazna izvrši.

Dvanaest neukroćenih konja raznese zlu maćehu na komade, a Snjeguljica-Ružica s kraljem, s djecom i braćom ode svojim roditeljima te im pripovjedi što se sve s njome zbilo. U svoj kraljevini nastala radost i veselje što se kraljevna spasila i što je izbavila svoje dvanaestero braće.

PRAVDA I KRIVDA

Bila nekoć dva brata, jedan pravedan, a drugi nepravedan. Pravedni bio iskren i dobar sa svakim, a nepravedni tako zao i pun laži da mu se nikad nije moglo vjerovati. Mati im živjela u udovištvu, pa se mučno kroza život probijala, i tako je sincima, kad su poodrasli, valjalo u svijet, trbuhom za kruhom. Kad su polazili, svakome mati dala na put torbu s hranom, te sinci krenuli od kuće.

Putovala braća, a kad je sunce k večeru prevalilo, sjedoše na deblo što ga je oluja u šumi iščupala, pa svoje torbe preda se, jer kako su cio dan hodili, bijahu dobro ogladnjeli: valjalo je da uzmu koji zalogaj.

— Znaš li što? — predloži nepravedni pravednome.

— Jest ćemo najprije iz tvoje torbe, dok u njoj štogod bude, pa ćemo onda iz moje.

Pravednome to bilo s voljom, te se oni prihvatili jela; no sve najbolje nepravedni trpao u se, a pravednoga zapale samo kožurice i korice. Ujutro su opet jeli iz torbe pravednoga, a isto tako o podne, te u pravednoga više ništa i ne osta.

Išli oni dalje, pa kad je bilo k večeru i trebalo glad utažiti, htjede pravedni da jede iz bratove torbe, ali ovaj ne dade, već kaza da je jelo njegovo i da nema više nego što mu samome treba.

— A ti si jeo iz moje, sve dok je štogod u njoj bilo — potuži se pravedni.

— Nitko nije kriv što si takva budala te puštaš da ti drugi jelo izjede — odbrusi mu nepravedni; — sad sjedi i oblizuj usta kad ništa nemaš.

— Nepravedan si i takav ćeš do smrti ostati — kaza pravedni.

Kad je nepravedni to čuo, toliko se ražestio da je skočio na brata te mu oči iskopao.

— Sad ćeš vidjeti tko je pravedan, tko li nepravedan, slijepa volino — procijedi nepravedni i ostavi brata.

Siromah pravedni pođe dalje kroz gustu šumu pipajući oko sebe; bijaše slijep i sâm, nije znao što da počne. Najposlije dođe pod golemu lipu te se uspe na drvo da se preko noći zaštititi od zvijeri. »Kad ptice zapjevaju, onda je dan«, pomisli slijepac, »te mi valja nastojati da se odavde izvučem.«

Pošto je malo posjedio na lipi, odjednom začu kako netko dođe

pod drvo te prionu da kuha i peče, a ubrzo eto cijelog društva, pa kako se počеше pozdravljati, razabra da se tu sastali medvjed, vuk, lisica i zec da proslave Ivanje.

Naklopili se oni na jelo te počeli uživati, a kad sve pojedošę, sjedošę da malo među sobom prodivane, pa tako lisica predloži:

— Hajde, dok smo ovdje, da priče pričamo.

Svidje se ostalima njezin prijedlog, te prvi počę medvjed, jer on bijaše najugledniji među njima.

— U engleskog su kralja slabe oči — zaveze medvjed — ne vidi gotovo ni korak pred sobom; kad bi se ujutru uspeo na ovu lipu, dok je još rose na lišću, pa rosom namazao oči, odmah bi progledao, te bi mu vid bio ko i prije.

— Jest — preuze vuk — u engleskog je kralja gluhonijema kći, ali kad bi znala što ja znam, bilo bi joj odmah lijeka. Kad se lani pričestila, ispljunula je kruh, a nato došla velika kornjača te ga progutala. Kad bi samo kopali pod crkvenim podom, našli bi kornjaču; skupila se ona pod žrtvenikom, a kruh joj se ispriječio u grlu; kad bi je razrezali pa kruh dali kraljevni da ga pojede, opet bi mogla čuti i govoriti kao i drugi ljudi.

— Jest, jest — prihvati lisica — kad bi engleski kralj znao što ja znam, na dvorima mu ne bi bila onako loša voda. Pod velikim kamenom nasred dvorišta krije se najčišća izvor-voda koju možeš poželjeti, te bi je i našli kad bi bili pametni te ondje kopali.

— Jest — najposlije će zec — u engleskog je kralja najljepši voćnjak u cijeloj zemlji, ali mu od njega ni jabuke, jer je u zemlji zakopan zlatni lanac, koji je triput opasan oko vrta; kad bi ga iskopao, imao bi najljepši i najbolji voćnjak u svoj kraljevini.

— Već je kasna noć, pa nam je najbolje da idemo kući — opomene ih lisica, pa tako odoše.

Pošto su otišli, pravedni brat, koji je bio na lipi, odmah zaspa, a čim su ujutro ptice zapjevale, on se probudi, pa uze rose s lišća i namaza oči, a kako ih namaza, odmah progleda.

Sad on pođe pravo na dvore engleskoga kralja, pa kad stiže, zatraži da ga uzmu u službu, i tako se ondje zaposli.

Jednog dana izišao kralj na dvorište, pa pošto je malo prošetao, htjede da se napije vode na svome studencu jer bijaše od vrućine ožednio. No kako mu je zahitiše, voda sva kalna i mutna. Kralj se naljuti i prozbori:

— Mislim da u svoj kraljevini nema čovjeka u čijem je

dvorištu tako loša voda, i još je moram iz tolike daljine dovoditi!

Kad to ču pravedni brat, progovori:

— Dadeš li mi, gospodaru, nekoliko ljudi u pomoć da razbijem golem kamen koji je nasred dvorišta, bit će ti čiste i bistrve vode koliko ti srce ište.

Kralj odmah bijaše za to: tek što su razbili kamen i malo kopali, šiknu voda u najbistrijem mlazu, te je čistije i svježije ne bijaše u svoj Engleskoj.

Neko vrijeme poslije toga kralj i opet sišao na dvorište; najedanput se velik jastreb ustremi na piliće, a sve sluge počеше pljeskati rukama i vikati:

— Eno ga! Eno ga!

Kralj pograbi svoju pušku da ustrijeli jastreba, ali nije mogao donde vidjeti, pa se stoga sneveseli i reče:

— Kad bi Bog koga poslao da mi očima nađe lijeka! Čini mi se da ću uskoro sasvim oslijepiti.

— Ja ću ti, gospodaru, kazati kako ćeš oči izliječiti! — javi se pravedni brat te ispriča kralju o čudotvornoj rosi od koje je i sam progledao.

Kralj se nato još iste večeri uputi onoj lipi, pa kad je ujutro rosom s lišća oprao oči, mogaše vidjeti ko i nekoć.

Od tog vremena nitko kralju ne bijaše bliži od pravednog brata, tako da je ovaj, gdje god se kralj nalazio, uvijek morao uza nj biti.

Jednog jutra izišli oni zajedno u vrt.

— Ne znam odakle to — pojada se kralj — ali nitko zacijelo nije u svoj voćnjak uložio toliko koliko ja, pa ipak mi od tolikih voćaka ni jabuke nema.

— Dadeš li mi ono što je triput opasalo tvoj voćnjak, a u zemlji je zakopano — javi se pravedni — i dadeš li mi ljudi da to otkopam, voćnjak će ti rađati plodom.

To je kralj rado htio. Pravedni dobi ljude, te oni prionuše da kopaju i naposljetku iskopaše cio zlatni lanac. Pravedni postade sada bogat čovjek, bogatiji i od samoga kralja, no ovaj bijaše zadovoljan, jer mu se u voćnjaku grane k zemlji svijahu od pustoga ploda, a takvih kusnih jabuka i krušaka još nitko nije kušao.

Jednog dana šetali kralj i pravedni brat te razgovarali sad o ovom, sad o onom, a uto naišla kraljevna, pa se kralj rastuži kad je vidje.

— Zar nije grehota — potuži se kralj — da tako krasna

kraljevna kao što je moja kći, ne može ni čuti ni govoriti.

— Ima tome lijeka — dočeka pravedni brat.

Kralj se silno obradovao kad je to čuo, pa u silnoj radosti obeća pravednome bratu da će mu dati svoju kćer, ako je izliječi, i pola kraljevine po vrhu.

Pravedni povede sa sobom nekoliko ljudi u crkvu, iskopa ondje kornjaču koja se krila pod oltarom, zareza je pa izvadi kruh i dade ga kraljevni da ga pojede. Onog časa kraljevna se izliječi, te mogaše čuti i govoriti ko i drugi ljudi.

Sad se imala proslaviti svadba, sve se za nju spremalo, a imala je biti takva da se glas o slavlju pronese svom kraljevinom.

Kad je na dvorima zavladao radost i veselje odjeknulo, eto ti odjednom nekakva siromaha pred vrata: zakuca on i zamoli da mu daju malo jela: bijaše tako poderan da su se u čudu svi pred njim križali. Pravedni ga brat prepozna i razabra da je to njegov nepravedni brat.

— Zar me ne poznaješ? — upita pravedni brat.

— Ta odakle bih znao takva gospodina! — odgovori mu nepravedni.

— Ipak me poznaješ — opet će pravedni. — Lani si mi oči iskopao. »Nepravedan si i takav ćeš do smrti ostati«, tako sam onda rekao, pa ti i sada velim. No, bez obzira na to, brat si mi rođeni, pa te ne smijem pustiti da gladan odavde odeš; dobit ćeš jela, pa ćeš onda k onoj lipi na kojoj sam ja lani sjedio; ondje ćeš čuti nešto što će ti biti na veliku korist.

Nepravedni ne pusti da mu se dvaput kaže. »Kad je pravedni imao toliko koristi od toga što je jednu noć na lipi sjedio«, reče u sebi nepravedni, »te je eto postao kraljem polovini Engleske, onda...« Tako pomisli nepravedni pa se odmah tamo zaputi, a kad stiže, uzverava se na lipu.

Nije dugo gore sjedio, dok eto ti životinja pod drvo da jedu i piju i da slave Ivanje. Kad s jelom bijaše gotovo, lisica htjede da pričaju priče, a nepravedni načulio uši, pa sluša li, sluša. No medvjed bio mrzovoljan pa zabrunđa:

— Netko je izbrbljao što smo lani govorili, tako da nam valja šutjeti o onome što znamo.

Životinje na to zaželješe jedna drugoj laku noć, pa se razidoše, tako te nepravedni ne imade prilike da postane pametniji, a sve stoga što je nepravedan bio i takav ostao.

BRĐANIN GUDBRAND

Bio jednom čovjek po imenu Gudbrand; imao on kuću koja je bila daleko, na obronku nekog brda, pa su ga stoga zvali Brđanin Gudbrand. Taj čovjek živio tako lijepo sa svojom ženom i u takvoj slozi da se sve ono što bi muž uradio, ženi činilo tako dobro i valjano da već bolje i ne može, i ma što muž učinio, ženi uvijek bilo po volji. Imali oni komadić zemlje, stotinu talira u škrinji i dvije krave u staji. Jednog dana reći će žena mužu:

— Sve mislim da bi nam s jednom kravom valjalo u grad da je prodamo kako bismo sastavili i u rukama imali nešto novaca kao što i drugi imaju; onih stotinu talira što su u škrinji ne smijemo dirati, a ne znam zašto bi nam baš trebale dvije krave. Uz to, ruku na srce, imat ću manje brige i posla oko jedne krave negoli oko dviju, kao što dosad imadah.

Učini se Gudbrandu da žena pravo i razborito govori, pa stoga povede kravu u grad da je proda. No, kad je stigao u grad, ne nađe nikoga tko bi kravu kupio.

»Eh, sto mu jada«, mišljaše Gudbrand, »idem ja s kravom kući, imam za nju i staju i jaram, a jednako mi je daleko natrag kolik i ovamo.« I u tim mislima okrenu čovjek kući.

Pošto je neko vrijeme tako išao vodeći kravu, susrete čovjeka koji je imao konja pa ga htio prodati. Gudbrand pomisli kako je bolje imati konja negoli kravu, pa se tako s njim promijeni.

Zaputio se dalje, pa kad je malo odmakao, susrete čovjeka koji je pred sobom gonio ugojenu svinju. Pomisli Gudbrand da je bolje imati ugojenu svinju negoli konja, pa se i opet promijeni. Pošto je prevalio dio puta, naiđe na čovjeka koji je imao kozu.

»Zaista je bolje imati kozu negoli svinju«, pomisli Brđanin Gudbrand, pa se promijeni s čovjekom koji je imao kozu. Pošao Brđanin dalje pa se nakon nekog vremena namjerio na čovjeka koji je imao ovcu. Brđanin i opet u zamjenu, misleći za se: »Uvijek je bolja ovca negoli koza.«

Klimao Brđanin dalje pa susreo čovjeka koji je nosio gusku pod rukom; i s ovim se Gudbrand brzo pogodi te dade ovcu za gusku. Usmjerio on dalje pa naišao na čovjeka koji je nosio pijetla; i tu Brđanin Gudbrand obavi zamjenu, sve kazujući u sebi: »Jest, svagda je bolje imati pijetla negoli gusku.«

Išao dalje, pa kako je već i dan poodmakao, osjetio čovjek glad te prodao pijetla za dvadeset šilinga, a za taj novac kupio jela. »Ta bolje je život spasiti negoli imati pijetla«, mišljaše Brđanin Gudbrand.

Prosljedio on dalje na putu kući pa tako naišao pokraj prvog susjeda i svratio unutra.

— Kako si prošao u gradu? — upitaše ga u susjeda.

— Tako, tako — odgovori Brđanin Gudbrand; — ne mogu se baš kakvom srećom pohvaliti, ali nisam ni loše prošao. I na to ispriča sve po redu, od početka do kraja.

— Lijepo li će te žena dočekati kad joj s tim kući dođeš! — podrugljivo će susjed. — Bogme ne bih htio da sam u tvojoj koži!

— Moglo je još i gore biti — dočeka Brđanin Gudbrand. — Sad, bilo dobro ili loše, u mene je tako dobra žena da nikad ništa ne kaže, što god ja učinio.

— Može biti, ali ne vjerujem — opet će susjed.

— Hoćemo li se okladiti? — predloži Brđanin Gudbrand. — Imam u kući na dnu sanduka stotinu talira; smiješ li staviti toliko? — Stavljam, vrijedi! — prihvati susjed, i oni se okladiše.

Brđanin Gudbrand ostao u susjeda dok se nije smrklo, a onda se obadvojica uputiše Gudbrandovoj kući. Kad su stigli, susjed ostavani, pred vratima, da prisluškuje, a Gudbrand uđe unutra.

— Dobàr veče! — pozdravi Brđanin Gudbrand kad uđe unutra.

— Dobàr veče! — uzvрати mu žena. — Jesi li se to, Bogu hvala, vratio iz grada?

— Jesam evo — kaza Gudbrand.

Sad ga žena upita kako je bilo u gradu.

— Ah, tako, tako — odgovori Gudbrand — ne mogu se baš osobitom srećom pohvaliti; kad sam došo u grad, ne bijaše nikoga da kravu kupi, pa sam je zamijenio za konja.

— E, baš ti hvala — dočeka žena — i zaslužujemo da se vozimo u crkvu kao i drugi, pa kad možemo držati konja, zašto ga ne bismo držali? — Hajde, mužiću, pokaži mi konja!

— Bih, ali nemamo konja — uzvрати Gudbrand — jer kad sam malo popoišao, zamijenih ga za svinju.

— Divota! Kao da si mene pitao! — uskliknu žena. — Baš ti hvala! Imat ćemo slanine da dočekamo gosta kad nam se u kuću navрати. Pa i što bismo s konjem? Samo bi nam prikrljivali kako smo se ponijeli te više ne možemo pješke u crkvu, kao i prije. Hajde,

mužiću, da vidimo svinju.

— Ali ni svinje nemam — opet će Gudbrand — jer sam je, idući dalje putem, zamijenio za kozu.

— E, sve ti tako dobro radiš! — oduševi se žena. — Što bih ja sa svinjom, kad pravo razmislim? Samo bi nam prišivali: »Gle onih: požderu sve što imaju.« A sad eto imam kozu, bit će mlijeka i sira. Hajde, tatice, da vidimo kozu!

— Ni koze nemam — proslijedi Gudbrand — jer sam na putu i kozu mijenjao pa za nju dobio krasnu ovcu.

— E, jesi mi želji udovoljio, kao da sam sama ondje bila! — uzviknu žena. — Pa i što bismo s kozom? Morala bih vascijeli dan s njome po brijevu, da brsti. A sad imam ovcu, bit će vune i odjeće, i jela po vrhu! Hajde, mužiću, da vidimo ovcu.

— Bih, ali ni ovce nemam — prihvati Gudbrand — jer sam je usput zamijenio za gusku.

— Od srca ti hvala! — primetnu žena. — Ta što bih zapravo s ovcom? Nit imam vretena nit preslice! Ne moram trti glave radi odjeće, ne moram se pletivom mučiti. Odjeću možemo kupovati kao što smo i dosad radili. Bit će guščetine, koje sam se odavno zaželjela, a bit će i perja za jastuke. Hajde, tatice, da vidim gusku!

— Jest, ama ni guske nemam — opet će Gudbrand — jer sam je na putu dao u zamjenu za pijetla.

— Kako si se samo divno dosjetio! — preuze žena. — Baš kao da si mene pitao! Dakle, pijetla si donio! Pa to je kao da si kupio uru budilicu, jer svakog jutra pijetao kukurikne u četiri sata, tako te onda i mi možemo u pravo vrijeme na noge. Pa što bismo s guskom? I ne znam ja guščetinu stavljati u salamuru, a jastuke mogu napuniti i travom svjetlikom. Ded, mužiću, da vidim pijetla!

— Ama ni pijetla nemam! — najposlije će Gudbrand. — Kako sam išao putem, ja pregladnio, pa mi valjade prodati pijetla za dvadeset šilinga da život spasim.

— Dobro si učinio, Bogu hvala! — uzviknu žena. — Što god bilo, činiš baš onako kako samo poželjeti mogu. Pa što bismo s pijetlom? Sami smo sebi gospodari, te možemo izjutra ležati dokle nas volja. Bogu hvala, kad si mi opet ovdje, ti, koji sve znaš uraditi da ne može bolje, pa mi ne treba pijetla ni guske, svinje ni krave.

Gudbrand nato otvori vrata.

— Jesam li dobio stotinu talira? — povika susjedu, a ovome ne bijaše druge nego priznati da je izgubio okladu.

PROŽDRLJIVA MAČKA

Ono ti nekoć bio neki čovjek pa imao mačku, a ta bila tako strašno proždrljiva da je više nije htio držati. Naumio on o vrat joj objesiti kamen pa s njome u rijeku, ali prije nego što je baci, hotijaše da je još jednom nahrani. Kaza ženi neka mački dade jela, a žena pred mačku stavi čanak kaše i lončić masla. Mačka sve to poždera, a onda obliza brke i strugnu kroz prozor. Na gumnu stajao čovjek i žito mlatio.

— Dobar dan, goso, na gumnu ćoso — javi se mačka.

— Dobar dan, mačko — uzvрати čovjek — jesi li jutros već jela?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — odgovori mačka.

— Zapao me samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, pa evo premišljam bih li i tebe progutala.

To rekavši pograbi čovjeka te ga proguta. Zatim okrenu u staju. U staji sjedila žena i krave muzla.

— Dobar dan snajo, u staji majo¹ — pozdravi mačka.

— Dobar dan, mačko, jesi li ti to? — dočeka žena. — Jesi li pojela štogod?

— Ah, malo me jutros zapalo, gotovo sam još natašte — odgovori mačka. — Pojela sam svega čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, pa evo premišljam ne bih li i tebe progutala.

I u tim riječima pograbi ženu pa je proguta. Zatim priđe kravi prethodnici što bijaše za jaslama.

— Dobar dan, miljenice, kravo prethodnice — kaza mačka kravi za jaslama.

— Dobar dan, mačko — uzvрати krava. — Jesi li jutros već jela?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — preuze mačka. —

Pojela sam svega čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu i snaju u staji maju, te evo premišljam ne bih li i tebe požderala.

Tako reče, obori se na kravu pa i nju poždera.

Potom ode u vrt i ondje sjede. U vrtu stajao čovjek i skupljao

¹ Maja = reduša, stanarica. — Prev.

lišće.

— Dobar dan, vrtlaru u vrtu prtljaru — javi se mačka.

— Dobar dan, mačko — dočeka vrtlar. — Jesi li jutros već jela?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — odgovori mačka.

— Pojela sam svega čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, a sad evo premišljam bih li i tebe progutala.

Tako reče pa pograbi vrtlara te i njega poždera.

Potom pođe do gomile kamenja. Na kamenju bila lasica i vrebala naokolo.

— Dobar dan, lasico na kamenju krasico — proslovi mačka.

— Dobar dan, mačko — odbesjedi lasica. — Jesi li jutros već jela?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — preuze mačka. —

Pojela sam svega čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu i vrtlara u vrtu prtljara, pa sad evo mislim da i tebe progutam.

I to govoreći jurnu na lasicu te i nju poždera.

Pošla mačka dalje, a nakon malo vremena eto je podno neke lijeske. Na lijeski čučala vjeverica i brala lješnjake.

— Dobar dan, vjeverice na lijeski proverice — nazva joj mačka.

— Dobar dan, mačko — ozva se vjeverica. — Jesi li jutros već jela?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — požali se mačka.

— Pojela sam svega čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, pa sad mislim da i tebe progutam.

To izusti pa pograbi vjevericu te i nju poždera.

Prosljedji dalje, a malo zatim susrete lisicu što je švrljala i njuškala na rubu šume.

— Dobar dan, prijо lukavice lijo — javi se mačka.

— Dobar dan, mačko, jesi li jutros već jela? — dočeka lisica.

— Ah, sitnicu, gotovo sam još natašte — reći će mačka. —

Pojela sam svega čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo

splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, pa sad mislim da i tebe progutam.

I u tim riječima pograbi lisicu te i nju poždera.

Pošto je malo odmakla, susretne zeca koji je stranom skakutao.

— Dobar dan, skočivraže zečiću kratki repiću — prozbori mačka.

— Dobar dan, mačko — prihvati zec. — Jesi li odjutros već što god jela?

— Oh, malenkost, gotovo sam još natašte — potuži se mačka.

— Pojela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, pa evo mislim da i tebe progutam.

Tako reče i pograbi zeca te i njega proguta.

Odšetala mačka dalje, a nakon nekog vremena susrela vuka.

— Dobar dan, vučino gorska hajdučino — kaza mačka.

— Dobar dan, mačko — prihvati vuk. — Jesi li odjutros što god zagrizla?

— Ah, malenkost, još sam gotovo natašte — odgovori mačka.

— Izjela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju i skočivraga zečića kratkog repića, pa sad mislim da i tebe smažem.

To kaza pa srnu na vuka te i njega poždera.

Zašla mačka u šumu, i pošto je dugo i podugo išla, preko brda i dolina, susrela medvjede mladunče.

— Dobar dan, meče maljo mrka haljo — otpoče mačka.

— Dobar dan, mačko — preuze meče. — Jesi li danas već što god jela?

— Ah malenkost, još sam gotovo natašte — procijedi mačka.

— Izjela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu

liju, i skočivraga zečiča kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, pa sad mislim da i tebe progutam.

I u tim riječima dohvati maloga medu te i njega proguta.

Pošto je još malo odmakla na svom putu, susrete medvjedicu što je udarala po drveću da se sve kora gulila, koliko mečka bijaše bijesna što je izgubila svoje mlado.

— Dobar dan, mečko ljuta kmečko — započe mačka.

— Dobar dan, maco — prihvati mečka. — Jesi li danas štogod prigrizla?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — otčepi mačka. — Izjela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, i skočivraga zečiča kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, i meče malju mrku halju, pa sad mislim da i tebe pojedem.

I tek što je to izrekla, jurnu na mečku te i nju poždera.

Pošla mačka dalje, pa nakon nekog vremena susrela i samoga mrkog medvjeda.

— Dobar dan, dundo medo brundo — javi se mačka.

— Dobar dan, mačko — prihvati medvjed. — Jesi li se danas omrsila?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — uzvrti mačka. — Izjela sam svega čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, i skočivraga zečiča kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, i meče malju mrku halju, i mečku ljutu kmečku, pa sad mislim da i tebe pojedem.

Tako reče, dohvati medvjeda te i njega poždera.

Išla mačka dugo i podugo, dok i opet nije zašla u naseljen kraj. Tu susrete svatovsku povorku na putu.

— Dobar dan, namjernici svati veselnici — pozdravi mačka.

— Dobar dan, mačko — uzvrtiše svatovi. — Jesi li danas već omastila brke?

— Ah, malenkost me zapala, gotovo sam još natašte — rasprede mačka. — Izjela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u

staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, i skočivraga zečiča kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, i meče malju mrku halju, i mečku ljutu kmečku, i dundu medvjeda brundu, pa sad mislim da i vas pojedem.

I u tim riječima zađe po svatovskoj povorci te i nju poždere — mladu i mladoženju, sve svatove redom, kuhare i svirce, konje i sve ostalo, uzduž i poprijeko.

Uzela mačka put pod šape, pa pošto je izminulo neko vrijeme, izbi pred neku crkvu. Tu se namjeri na pogrebnu povorku.

— Dobar dan, ukopnici tužni sprovodnici — pozdravi ih mačka.

— Dobar dan, mačko — otpozdraviše žalobnici. — Jesi li danas što god niz grlo pustila?

— Ah malenkost, još sam gotovo natašte — zavajka se mačka. — Izjela sam čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splasla, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, i skočivraga zečiča kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, i meče malju mrku halju, i mečku ljutu kmečku, i dundu medvjeda brundu, i na putu namjernike svate veselnike, pa sad mislim da i vas pojedem.

I ne časeći časa navali na sprovodnike, pa proguta i njih i mrtvaca.

Kad je to progutala, uputi se ravno na nebo, i pošto je dugo i podugo išla, naiđe na mjesec u oblaku.

— Dobar dan, mjeseče gegavče u oblaku žmiravče — proslovi mačka.

— Dobar dan, mačko — uzvratilo joj mjesec. — Jesi li svoje omastila brke?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — zaveze mačka. — Izjela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, i skočivraga zečiča kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, i meče malju mrku halju, i mečku ljutu kmečku, i dundu medvjeda brundu, i na putu namjernike svate veselnike, i kraj crkve ukopnike

tužne sprovodnike, pa sad mislim da i tebe progutam.

To reče pa navali na mjesec te i njega poždera, zajedno s njegovim srpom i punom pločom.

Dugo je i podugo mačka išla pa tako došla do sunca.

— Dobar dan, klatilo nebesko svjetilo — prozbori mačka.

— Dobar dan, mačko — uzvрати joj sunce. — Jesi li danas već štogod jela?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — zapovrnu mačka.

— Izjela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak, a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, i skočivraga zečića kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, i meče malju mrku halju, i mečku ljutu kmečku, i dundu medvjeda brundu, i na putu namjernike svate veselnike, i kraj crkve ukopnike tužne sprovodnike i mjeseca gegavca u oblaku žmiravca, pa sad premišljam ne bih li i tebe progutala.

I u tim riječima pade po suncu te i njega poždera.

Zaputila se mačka dalje, išla dugo i podugo, pa izbila na neki most sastavljen od brvana. Na mostu susretne krupna jarca.

— Dobar dan, na mostu jarče bradati starče — reći će mu mačka.

— Dobar dan, mačko — dočeka jarac. — Jesi li danas već štogod prigrizla?

— Ah, malenkost, gotovo sam još natašte — zaveze mačka. —

Izjela sam samo čanak kaše i lončić masla, čanak tanak a maslo splaslo, i k tome gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maju, i za jaslama miljenicu kravu prethodnicu, i vrtlara u vrtu prtljara, i lasicu na kamenju krasicu, i vjevericu na lijeski provericu, i priju lukavicu liju, i skočivraga zečića kratkog repića, i vučinu gorsku hajdučinu, i meče malju mrku halju, i mečku ljutu kmečku, i dundu medvjeda brundu, i na putu namjernike svate veselnike, i kraj crkve ukopnike tužne sprovodnike, i mjeseca gegavca u oblaku žmiravca, i sunce klatilo nebesko svjetilo, pa sad premišljam ne bih li i tebe smazala.

— To ćemo tek vidjeti! — ispriječi se jarac, pa rozima gurnu mačku da se prevrnula s mosta, pala u rijeku te se ondje raspukla.

Sada svi izmilješe i svatko ode na svoje mjesto, te svi oni što ih je mačka progutala bijahu ko i prije — i gosu na gumnu ćosu, i snaju u staji maja, i za jaslama miljenica krava prethodnica, i vrtlar u vrtu

prtljar, i lasica na kamenju krasica, i vjeverica na lijeski proveraica, i prija lukavica lija, i skočivrag zečić kratki repić, i vučina gorska hajdučina, i meče malja mrka halja, i mečka ljuta kmečka, i dundo medvjed brundo, i na putu namjernici svati veselnici, i kraj crkve ukopnici tužni sprovodnici, i mjesec gegavac u oblaku žmiravac, i sunce klatilo na nebu svjetilo.

JOŠ IMA TAKVIH ŽENA

Bio jednom siromašan čovjek sa ženom, pa se njih dvoje našlo u nevolji, baš u doba sjetve: valjalo im sijati žito, a u njih ni zrna sjemena, niti pak imahu novaca da ga drugdje kupe. Imali oni jednu jedinu kravu, i nije preostalo drugo nego da je prodaju: morao čovjek s kravom u grad da bi onda od utrška kupio žita za sjetvu. Čovjek već poveo kravu, ali se žena dosjetila kako ne smije muža pustiti da sam ide — bojala se da on novac ne zapije. I stoga poteče da sama povede kravu, a usput ponese još i jednu kokoš.

Tik pred gradom namjeri se na nekakva mesara.

— Je li krava na prodaju, majčice? — upita mesar.

— Jest — odgovori žena.

— A koliko za nju tražiš?

— Tražim za kravu četiri novčića, ali kokoš možeš dobiti za deset zlatnika — odgovori žena.

— Ne treba mi kokoš — kaza mesar kad vidje s kime ima posla; — nju ćeš lako prodati kad u grad dadeš; a za kravu evo ti četiri novčića.

Žena prodade kravu i primi četiri novčića. No, kad dođe u grad, ne nađe se nitko lud da za jadnu i mršavu kokoš dade deset zlatnika. Stoga žena pohitje natrag mesaru pa mu reče:

— Ne mogu, kume, kokoši da prodam; moraš i nju uzeti kad si već kravu uzeo.

— Već ćemo se pogoditi — kaza mesar, te počasti ženu jelom i tolikim pilom da se opila i sasvim pamet izgubila.

Zaspala baba kao klada, a mesar je dotle smolom oblijepio i u perje zavaljao.

Kad se probudila — žena u perju od glave do pete, pa zinula od čuda, sve kazujući: »Jesam li to ja ili nisam? Ne, to nikako ne mogu ja biti, zacijelo je to kakva golema neobična ptica. A kako ću, dobijesa, saznati jesam li to ja ili nisam? Ah, sad znam: budu li mi telići ruke lizali kad kući dođem, a pas ne zalaje na me, onda sam to ja.«

Zaputila se žena kući, a kad pas opazi onu nakazu, okrenu lajati kao da su svi vrazi na dvorište povrvjeli. »Ne, ja to nisam, baš posigurno«, kaza žena pa krenu dalje. A kad je došla u staju, telići joj ne htjedoše ruku lizati, vonj ih smole odbijao. »Ne, to nisam ja,

zacijelo je to kakva neobična ptica«, zaključila žena pa se pope stajila na krov, razmahala se rukama kao da su krila, hoteći da uvis prhne.

Kad čovjek vidje prikazu na krovu, istrčao iz kuće s puškom u rukama pa nanišan.

— Ah, ne pucaj, to sam ja! — povikala žena.

— Zar ti? — u čudu će muž. — Pa što se onda gore vereš, kao da si koza. Ovamo silazi da mi račun podneseš!

Puznu žena s krova, ali u nje ni pare u džepu: kadno se opila, bacila i ona četiri novčića što ih je od mesara dobila. Kad je muž čuo kako je otišla krava, razestila se i kaza kako odlazi od kuće, i neće se vratiti prije negoli se namjeri na još tri žene koje su tako lude.

Otišao muž od kuće pa poslije nekog vremena stigao do neke kolibe koja je istom sagrađena: čas iz kolibe izlijeće, a čas u nju ulijeće žena s praznim rešetom u ruci; a svaki put kad u kolibu ulazi, pokriva rešetom svojom pregačom, kao da u njemu nešto ima, te ga onda prevrće na pod, kao da štogod istresa.

— Što to radiš, majčice? — upita čovjek.

— Željela bih eto barem malo sunca u kuću unijeti — odgovorila žena — ali evo ne znam kako mu je to: kad sam vani, imam sunca u rešetom, a čim unutra dođem, nema ga više. Dok sam živjela u staroj kolibi, imala dosta sunca, premda ga nikad nisam unosila, baš ni mrve. Da mi tkogod hoće pribaviti sunce, dala bih mu trista talira.

— Imaš li sjekiru? — upita čovjek. — Ovamo je, ja ću ti sunca priskrbiti!

Dade mu žena sjekiru, a on prosiječe okna na zidovima brvnare, jer su ih tesari zaboravili; i odmah uđe sunce, a čovjek dobi svojih trista talira. »To je eto jedna!« kaza čovjek u sebi te prosljedi svojim putem.

Išao je neko vrijeme pa stigao pred nekakvu kuću iz koje se čula strahovita vika i zapomaganje. Uđe unutra, a kako banu, imade što i vidjeti: žena prakljačom udara muža po glavi i navlači mu košulju na kojoj nema proreza za vrat.

— Zar si, ženska glavo, naumila muža ubiti? — upita je čovjek.

— Nisam — odgovorila žena — nego bih da na ovoj košulji načinom prorez za vrat.

Muž vikao, jer je zlo s njime bilo, a kad ču došljaka, prostjenja jadnik:

— Bog da se smiluje svakome tko novu košulju navlači! Kad bi tkogod mojoj ženi pokazao kako se drukčije pravi prorez na

košulji, dao bih mu trista talira.

— Odmah ću joj pokazati: Nôžice ovamo! — prihvati došljak.

Dadoše mu nôžice, a on načini prorez, pa onda s novcima koje je dobio krenu dalje. »To je druga!« kaza čovjek u sebi.

Hodio je dalje, a malo poslije eto ti ga pred neki seoski dvor; čovjek naumi da se tu časak odmori, pa uđe unutra. Kad stupi u kuću, seljanka ga dočeka:

— Otkud ti, kume?

— Evo iz svog kraja... — odgovori čovjek i tu htjede da kaže ime svog sela, ali ne stiže da dorekne, jer ga žena već prekide:

— Kako? Čak iz raja?² Onda zacijelo poznaješ pokojnog Petra, moga drugog muža?

Ta se žena, naime, triput udavala: prvi joj i treći muž bili zli, pa stoga za drugoga, koji bijaše dobar, mišljaše da je u raj.

— Dobro ga znam — uzvratit došljak.

— A kako mu je gore u raj? — upitat će žena.

— Oskudica ga bije — dočeka došljak; — ide siromah od vrata do vrata, nema čime da se nahrani nit ima ruha da se odjene, a o novcu da i ne govorim.

— Bog mi se smilovao! — povika žena. — Nije Petru nužda da oskudijeva kad je toliko iza sebe ostavio. Eno puna potkrovnica ruha što ga je nosio, i po vrhu pun sanduk novaca. Jesi li, kume, hoćak da mu to odneseš, dat ću ti kola i konje da možeš odvesti. Konj i kola neka mu ostanu da ne mora pješke od kuće do kuće.

Putnik dobi puna kola ruha i po vrhu sanduk pun samih srebrnjaka, a od jela i pila koliko je htio, pa onda krenu sa svojim tovarom. »To je treća!« kaza čovjek u sebi.

U polju se nalazio treći muž one seljanke i zemlju orao. Kad vidje kako neznanac odlazi s njegovim konjem i kolima, pohitje kući te upita ženu tko se to izvezao s njegovim konjem sivaljem.

— Ah — odgovori žena — bio tu čovjek koji je došao iz raja, pa priča kako je Petra, moga drugog muža, pokoj mu duši, pritisla nevolja, te on obija tuđe pragove, nema ni odjeće ni novaca, a ja mu eto poslala sve njegovo staro ruho i stari sanduk sa srebrnjacima.

Razabra muž kamo to smjera i kakav je vjetar okrenuo, te on odmah osedla drugog konja i nadade za strancem. Nije dugo

² U norveškom igra riječima: *Ringerike* (ime okružju) i *Himmerike* (raj, nebo).
— *Prev.*

potrajalo pa on već sustigao onog što se na kolima vozio. Kad kum s onog svijeta vidje da ga netko goni, skrenu s kolima u šumarak, iščupa s konja šaku dlake pa se uspe na brežuljak; ondje konjsku dlaku razmetnu po brezi te leže na zemlju i poče buljiti u oblake.

»Da čuda li nevidena!« poče se iščudavati putnik, kao da sam sa sobom govori, kad je seljanin onamo dojahao. »Takvo što za svoga života nisam vidio!«

Seljanin stao pokraj njega te ga neko vrijeme gledao, čudeći se što bi to moglo biti, s čega se onaj toliko snebiva, te ga najposlije upita:

— Zašto tu ležiš i u što to gledaš?

— E, takvo što nisam u svem životu vidio! — uzvratu upitani.

— Eto maločas tuda naišao čovjek s konjem sivaljem pa uzišao ravno u nebesa. Još je evo konjska dlaka na brezi. A, eno, gore u oblacima vidiš mu sivalja.

Seljanin sad gledao u oblake, sad u čovjeka, pa će naposljetku:

— Ne vidim ništa drugo doli konjsku dlaku po brezi.

— Pa i ne možeš ništa vidjeti otuda — prihvati putnik; — valja ti ovamo leći pa gledati u oblake ne skrećući očiju.

Legao seljanin na zemlju te se zagledao u oblake, a dok je tako buljio da su mu se oči vodom nalile, putnik se vinuo na njegova konja pa potjerao i ovoga i kola što je mogao brže. Kad su kola počela tandrkati cestom, skoči seljanin na noge, ali se nemalo iznenadi kad onoga ugleda kako je odmaglio s kolima i sa oba njegova konja; toliko se ubezeknuo od čuda da već bijaše kasno kad se sjetio da bi valjalo u potjeru.

Oborio seljanin nos pa zaklimao kući. Kad se vratio pa ga žena upitala gdje mu je konj, on joj odvrnu:

— I njega sam poslao Petru da ne mora po raju kolima tandrkati: nek ih proda pa neka kupi kočije da se u njima vozi.

— E, baš ti hvala — razdragano će žena; — nisam nikad vjerovala da si tako dobar.

Kad je putnik došao kući sa svojih šest stotina talira, sa kolima ruha i sandukom novaca, vidje da mu je čitavo polje uzorano i posijano. I stoga ponajprije upita ženu odakle joj sjeme za sjetvu.

— Ah — odgovori žena — uvijek sam slušala gdje kazuju kako tu sve lijepo rodi što god posiješ; i zato sam posijala sol što je ovamo donose seljaci sa sjevera: bude li ubrzo kiše, lijepo će proklijati.

— Luda si, pa ćeš takva i do smrti ostati — dočeka čovjek; —
ali nek ti bude, jer druge nisu ništa pametnije.

GISKE

Bio jednom neki udovac pa imao gazdaricu koja se zvala Giske; htjela ona da se uda za udovca, te ga neprestano salijetala i kroz uši mu provlačila kako bi trebalo da se njome oženi. Čovjeku to najposlije dodijalo, ali nije znao čega bi mu se valjalo poduhvatiti da se riješi Giske.

Bilo nekako između kosidbe i žetve, konoplja dozrela, pa došlo doba da se čupa, a kako se Giske uvijek smatrala spretnom i marljivom, otišla ona da čupa konoplju, te je čupala sve dok joj se od jake mirisa nije zanesvijestilo, i tako se ona prostrije po zemlji i ondje ostade ne mičući se. Dok je ona spavala, došao čovjek sa nožicama u ruci pa joj podrezao haljinu sve do koljena, te ju onda namazao najprije lojem, a potom čađu, tako da bijaše kao sam đavo.

Kad se Giske probudila pa vidjela kako je ružna, nije mogla samu sebe prepoznati. »Jesam li to ja ili nisam?« stala se ona pitati. »Ne, to posigurno nisam ja; za sveg života nisam tako ružna; zacijelo je to đavo.«

Da bi bila načistu i saznala što je posrijedi, pođe kući, odškrinu vrata i upita gospodara:

— Je li vaša Giske kod kuće?

— Kod kuće je, dakako — odgovori čovjek, jer se htio otarasiti nametljivice.

»Onda ja nisam njegova Giske«, zaključí gazdarica u sebi, te ode, a čovjek osta zadovoljan što je maknuo brigu s vrata.

Išla Giske pa u neko doba stigla u veliku šumu i ondje se namjerila na dvojicu lopova. »Valja da se njima pridružim«, reče u sebi, »jer kako sam đavo, bit će to pravo društvo.« Ali lopovi nisu tako mislili, jer kad ugledaše nakazu, ugrabiše čistac i strugnuše da se sve prašilo: mišljahu da im je sam nečastivi za petama te hoće da ih pograbi. No nije im trka mnogo pomogla: Giske imala duge krake pa ih pružila u potjeru za onom dvojicom i stigla ih prije nego što su mogli išta razabrati.

— Ako ćete u krađu, ja ću s vama da vam pomognem — kaza Giske — jer dobro poznajem ovaj kraj.

Kad lopovi to čuše, pomisliše eto im dobra društva, pa se više nisu bojali.

Kazaše kako bi rado na posao da ukradu jednu ovcu, ali ne

znaju gdje bi je mogli naći.

— Ništa lakše od toga! — dočeka Giske. — Dugo sam služila u nekog seljaka, tu kraj šume, te i po mrklom mraku mogu pogoditi u staju gdje su ovce.

Svidje se lopovima to što čuše, pa kad stigoše do ovčare, morade Giske unutra da im doda ovcu. Ovčara bila odmah kraj kuće, s onu stranu gdje je soba u kojoj je gospodar spavao; i zato je Giske ulazila tiho i oprezno. A kad već bijaše unutra, povika van lopovima:

— Hoćete li ovna ili ovcu? Ima ovdje i jednoga i drugoga.

— Pst! pst! — ušutkivali je lopovi. — Gledaj samo da je što deblje!

— Dobro, dobro, ama hoćete li ovna ili ovcu? — povika Giske, jer možete birati ko mekih krušaka.

— Pst! Šuti! — upozoravali je lopovi. — Gledaj samo što je pretlje,³ a svejedno nam je li ovan ili ovca.

— Hoću, hoću, ama recite želite li ovna ili ovcu? — tvrdoglavila se Giske. — Ta možete birati.

— Zaveži već jednom i uzmi što je tusto, a ne gledaj je li ovan ili ovca — odrezaše lopovi.

Dok su se oni tako natezali, na viku se probudio gospodar, pa istrčao onako u košulji da vidi što se zbiva. Kad ga lopovi ugledaše, uhvatiše maglu, a Giske s njima, tako da je oborila čovjeka.

— Stanite! Stanite! — uzvika se ona za lopovima.

Čovjek nije opazio lopova nego je ugledao samo crnu nakazu, pa se tako prestravio da se sprva nije usudio ni ustati: mišljaše da je sam đavo sunuo iz njegove ovčare. Nije znao što da počne, nego se vratio i probudio kućnu čeljad, te svi zajedno počеше da se mole, jer je čovjek čuo da se molitvom đavo goni.

Sutradan uvečer naumili lopovi da ukradu tustu gusku, a Giske im imala put pokazati. Kad su došli pred gusinjak, Giske morade unutra da im gusku doda, jer je ona poznavala prilike.

— Hoćete li gusku ili guska? Ima tu svega! — povika Giske kad je ušla u gusinjak.

— Pst! pst! — ušutkivali je lopovi. — Uzmi samo što je deblje!

— Dobro, dobro, ama hoćete li gusku ili guska? — zaintačila se Giske. — Ima tu da možete birati! Kazujte što ćete!

³ Pretio (debeo), komparativ: pretlji — *Prev.*

— Šuti! Šuti! — opominjali je lopovi. — Uzmi što je tusto, a svejedno nam je li guska ili gusak.

Dok se Giske tako pogađala s lopovima, zagaka jedna između gusaka, za njom druga, te najposlije graja u gusinjaku, zagakale sve guske i zadaktale iz sveg glasa. Probudio se gospodar pa istrčao da vidi što se zbiva. Kad ga lopovi opaziše, odmah podbrusiše pete, a Giske nàdala za njima poput vihora, tako te seljanin pomisli da je projurio sam đavo pakleni: Giske naime bila dugonoga, a podrezana joj haljina nije u trku smetala.

— Stanite! Stanite! — vikala Giske za lopovima. — Ta možete dobiti što vas volja: gusku ili gúska!

No lopovima se činilo da im nije vrijeme da zastajkuju, a što se tiče seljanina, on se vratio u kuću pa sa svojom čeljadi, velikom i malom, okrenuo u molitvu, jer bijaše uvjeren da je ono đavo posukao iz gusinjaka.

Treći dan uvečer pregladnjeli i lopovi i Giske da im je sve kruljilo u crijevima, pa smislili da provale u smočnicu nekom seljaku čiji dvor bijaše kraj šume, i da ondje sebi jela namaknu. Kad su došli pred smočnicu, lopovi ne htjedoše unutra, nego morade Giske, a oni će vani dočekivati što im bude dobavila.

Kad je Giske ušla, nađe se sred obilja svega i svačega — mesa, slanine, kobasica, graškova kruha... Lopovi je opomenuše da šuti i da im samo izbacì kakva jela, te je podsjetiše kako su prošli i praznih šaka ostali u dva prijašnja pokušaja. No Giske i opet povika da je sve odzvanjalo.

— Hoćete li mesa ili slanine, kobasice ili kruha? Ima tu što vam srce ište, pa možete po volji birati!

Vika iz smočnice čula se u kući, tako te se probudio seljanin pa istrčao da vidi što se zbiva. Kako ga ugledaše, lopovi zagreboše, ni hrt ih ne bi stigao. A Giske skoči za njima, onako crna i nakazna kakva bijaše.

— Stanite! Stanite! — uzvikala se ona za lopovima. Možete dobiti što hoćete! Svega ima!

Kad je seljanin ugledao onu nakazu, pomisli da je đavo, jer bijaše čuo što se u drugih dogodilo prošle i pretprošle noći. I poče se moliti, a s njime i sva ostala čeljad, da bi đavla otjerali.

U subotu uvečer lopovi naumili ukrasti tusta jarca da im bude za nedjelju. A jest im i trebao, jer su već nekoliko dana gladovali. Ne htjedoše da Giske ide s njima, jer im, kako kazaše, svojim

jezikom samo nesreću na glavu navlači.

Čekala ih Giske u nedjelju ujutro, a bila gladna, pregladnjela: tri cijela dana nije ništa u se stavila. I zato ode na repište, iskopa repu-dvije i poče jesti. U seljanina, čije ono repište bijaše, ušao neki nemir, te on pošao da pregleda svoju repu; krenu preko močaline pod brijegom, kako mu već bijaše u navadi, pa kad stiže na repište i ugleda crnu prikazu gdje mu po repi švrlja, pomisli da je sam nečastivi ulomio zub na njega i na repište mu pao.

Poteče seljanin kući što ga noge nose te ondje pripovjedi kako mu je đavo repište poklopio. Svi se u kući zaprepastliše kad to čuše, pa rekoše: najbolje je poslati po župnika da on đavola ščepa.

— Ne ide to da po župnika šaljemo — usprotivi se žena; — ta nedjeljno je jutro, nije velečasni još ni ustao, a ako i jest, ne može on ovamo, jer se sprema za propovijed.

— Obećat ću mu ugojeno tele, pa će već doći — odreza čovjek.

Rekavši to, odjuri u župni dvor. Kad je onamo stigao, župnik još ne bijaše ustao. Djevojka pusti čovjeka unutra pa ode gore župniku da mu kaže kako ga dolje čeka taj i taj čovjek, koji bi rad s njime govorili. Kad župnik razabra da ga tako ugledan seljanin dolje čeka, odmah ustade, navuče hlače, te siđe onako u papučama i s noćnom kapom na glavi.

Čovjek mu iziđe sa svojom nevoljom, kaza kako mu je nečastivi na repište pao; velečasni neka bude ljubazan pa nek dođe da ščepaju đavla, a on će, seljanin, velečasnome poslati tusto tele.

Župniku bijaše s voljom, samo htjede zovnuti momka da mu konja osedla dok se on odjene.

— Ne može to velečasni — pobrza čovjek — jer đavo neće dugo čekati, pa ako jednom ode, tko će ga onda uloviti; nego vi odmah sa mnom takvi kakvi jeste.

I ne bijaše druge, već župnik pohitje s njim onakav kakav se zatekao, u papučama i u noćnoj kapi. Kad bijahu kraj baruštine, župniku papuče popadale u glib, te ih nije mogao izvući. Seljak na to uprtil župnika na leđa pa tako s njime poče oprezno dalje, sve stajući tu na humak, ondje na panj. Kad bijahu nasred močvare, opazi ih Giske pa pomisli da se to lopovi vraćaju s ukradenim jarcem.

— Je li mastan, a? Je li tust? — povika Giske da se sve naokolo razlijegalo.

— Vraga ja znam je li tust ili mršav — promrsi seljak. —

Hajde ovamo pa vidi ako ti je volja znati!

To reče, te u silnom strahu koji ga je spopao, zbací župnika s leđa, te ovaj pade u glib, a seljanin opruži kući što ga noge nose. I tako, ako župnik nije odande ustao, onda još i sada ondje leži.

NAOPAKA ŽENA

Bio jednom neki čovjek koji je imao zlu ženu, a bila ona tako zla i naopaka da nipošto nije valjalo s njome imati posla. Čovjek nije naprosto znao kako da s njome nakraj iziđe; što god on htio, ona uvijek bila protivna i osorno odbijala.

Jedne nedjelje čovjek sa ženom izišao da vidi kako je na njihovu polju. Kad su došli do neke njive, koja bijaše na drugoj strani rijeke, čovjek reče:

— Ala ženo, lijepo li je ova livada pokošena! Sutra valja i nama kositi.

— Jest, sutra možemo strići! — dočeka žena.

— Bog s tobom, ženska glavo — u čudu će čovjek. — Kakvo te striženje spopalo? Ta velim, sutra ćemo kositi.

— Strići! Strići! — uporno će žena.

— Nikad nije naodmet da čeljade štogod zna — prihvati čovjek — ali mi se čini da si ti izgubila i ono malo pameti što si je imala. Zar si vidjela da je itko njivu strigao?

— Malo ja znam, i malo ja želim znati — tvrdoglavila se žena — ali posigurno znam da su njivi potrebne nôžice, a ne kosa. Ne treba da o tome preklapamo; velim, strići ćemo, i eto!

Tako su išli te se putem prepirali i svađali, pa u tome došli na most koji je vodio preko rijeke, a bila ondje poduboka jama.

»Stara poslovice veli«, kaza čovjek u sebi, »da bez alata nema zanata i da valjano oruđe znači već polovinu posla, ali mi se ipak čini da bi neobično bilo to košenje s nôžicama u ruci, kao da je striža ovaca posrijedi.« I okrenu se ženi:

— Hoćemo li kositi, a?

— Ne, nego strići, strići! — povika žena i poskoči pa mu i lijevom i desnom unese dva prsta pred nos, strigujući njima kao da su nožice, a sve vičući: — Strići, strići!

No, kako se uzjogunila, nije gledala preda se nego u čovjeka i u svoje strickanje, pa se tako spotaknu o kraj neke grede na mostu i pade u rijeku.

»Navika je jedna muka, a odvika dvije«, pomisli čovjek, »ali neće biti naodmet da i to pokušam.« I siđe, zagazi u vodu, uhvati ženu za kosu na zatiljku, pa joj glavu izvuče nad površje.

— Hoćemo li onda kositi, a? — upita je čovjek.

— Strići, strići! — povika žena.

— Dat ću ja tebi tvoju strižu! — ljutnu se čovjek pa je zagnjuri u vodu.

No ni to nije pomoglo, jer kad ju je izvadio iz vode, žena i opet kaza da će strići.

»Ne mogu da mislim«, reče čovjek u sebi, »nego da je luda. Mnogi je lud, a ne zna, mnogi bio pametan, pa više nije. Ipak valja da još jednom pokušam.«

No tek što je čovjek ženu zagnjurio, ona podiže ruku vrh vode i poče prstima strickati kao nôžicama. Čovjek se razljuti, pa je poduboko zagnjuri i tako ju je podugo držao. Ruka najednom klonu, a žena toliko oteža da ju je morao ispustiti.

— Misliš li i mene potegnuti u dubinu, onda ostaj dolje, nakazo! — reče čovjek. I žena ostade.

Poslije malo vremena učini mu se da nije u redu što ju je ostavio dolje i što je nije izvukao na svijet, pa pođe niz rijeku da je traži. No koliko god se mučio i tražio, nije je mogao naći. Pozva zatim ukućane i susjede da je traže.

Tražili su svuda nizvodu, pretražili svu rijeku, ali žene ne mogoše naći.

— Eto, nema pomoći — kaza čovjek. — Bijaše to žena mimo sve žene, jer se sveg života tvrdoglavila, uvijek tjerala naopako, uvijek uzvodu, pa zacijelo nije nisad drukčija. Treba da pogledamo uzvodu, čak i više vodopada; možda je zaplovila uzvodu.

Podošle uzvodu i stadoše tražiti, čak i iznad vodopada, i zaista je ondje žena ležala. Ta bješe to žena što je uvijek »išla uzvodu«, to jest uvijek radila naopako.

HTIO ČOVJEK KUĆU UREDITI

Bio jednom neki čovjek koji je uvijek prigovarao, zlovoljio se i mrgodio, nikad mu žena nije mogla ugoditi. Jedne večeri, a bijaše to u jeku žetve, vratio se on pokasno iz polja te počeo grditi i kleti da je sve praskalo.

— Mani se, tatice, te vječne zlovolje — umirivala ga žena; — sutra ćemo se promijeniti s poslom: ja ću s koscima u polje, a ti ćeš kuću urediti.

Čovjeku to bilo po volji, te on odmah prihvatio što mu je žena predložila.

Ranim jutrom žena kosu na rame pa s koscima u polje da kosi, a muž ostao da kuću redi. Ponajprije čovjek ulio mlijeko u stap i prihvatio mećaju da maslac métē, pa pošto je neko vrijeme stapao, navalila na nj žed, te on sišao u pivnicu da piva natoči. Upravo kad je odvrnuo slavinu te pivo poteklo u pivski vrč koji je pod curkom držao, začu domaćin roktanje — prase bijaše u kuhinju došvrljalo; kako ga začu, poteče s vrčem u ruci, pojuri što ga noge nose, ali zaboravi da zavrne slavinu. Kad se iz pivnice uspeo u kuhinju, imade što i vidjeti: stap već prevrnut, mlaćenica se s maslacem izlila po podu, a prase mljaska li, mljaska. Kad vidje što se zbililo, čovjeka spopade takav bijes da je zaboravio bure i kao lud sunuo za prasetom, dostigao ga na vratima i tako ga žestoko udario da je odmah otegnulo papke. Sad mu na um pade da mu je pivski vrč još u ruci, pa pohitje u pivnicu, a kad tamo — iz bureta isteklo pivo.

Čovjek ode u smočnicu, napuni stap vrhnjem te opet prionu da métē, jer je htio maslaca za ručak. Stapao je neko vrijeme, pa se prisjetio da mu je krava još u staji te nema ni hrane ni vode, premda je već davno odjutrilo. Pomisli čovjek kako mu je daleko da je tjera na pašu, pa naumi da je na krov odvede, jer je krov tratinom pokriven, na njemu krasna povisoka trava, a kuća je opet uz brežuljak tako da mu neće biti teško da kravu dovede kad samo onamo pruži dasku s brežuljka. Opametio se čovjek pa sad ne htjede stap u kuhinji ostaviti, jer mu ondje bijaše sinčić: mogao bi mališan pužući naokolo stap prevrnuti. I stoga uprta stap na leđa te iziđe. No najprije hotijaše kravu napojiti prije nego što će je na krov odvesti, pa zato dohvati vedro da na studencu vode zahvati. No kako se saže studencu, sve mu vrhnje iz stapa poteče po vratu.

Još je malo trebalo pa da i dan prepolovi, a u njega sveudilj ne bijaše maslaca; stoga čovjek preumi te odluči da kašu skuha. I prišao ognjištu, napunio lonac vodom te ga objesio nad vatru da voda u njem zavri. Upravo s time bijaše gotov kadli mu na um pade da bi krava mogla pasti s krova te nogu prebiti ili pak vrat slomiti, pa se stoga požuri na krov da je priveže. Jedan kraj užeta sveza kravi oko vrata, a drugi baci kroz dimnjak na ognjište, pa onda siđe i sebi ga sveza za butinu; voda međuto zavrela, tako da mu valjade kašu zamiješati. Dok je on miješao, krava pade s krova te čovjeka na užetu povuče u dimnjak; tu se on zaglavio pa ni tamo ni amo, a krava vani visjela između neba i zemlje, otimala se i klatila ne mogavši ni gore ni dolje.

Žena podugo čekala te se valjano načekala da je muž zovne na ručak; čekala ona i izglédala, ali njega nema te nema. Naposljetku joj dodijalo pa krenula kući. Kad vidje kako krava visi, odmah priđe te kosom presiječe uže, a uto i čovjek pade iz dimnjaka. Kad žena u kuhinju, a to čovjek stoji naglavce u loncu s kašom.

POHITJELA KOKOŠ

Bila jednom neka kokoš, pa ti ona uvečer uzletjela na visok hrast i ondje sjela da prenoći. Noću joj se usnilo ne dođe li ona na Dovrefjell, sav će svijet propasti. I zato odmah, čim se probudila, sletjela kokoš sa hrasta pa uzela put pod noge. Išla koka i brzala, pa nakon nekog vremena susrela pijetla.

— Dobar dan, pjetliču, zeleni repiću — pozdravi kokoš.

— Zdravo, koko čvoko — uzvratil joj pijetao. — Kamo si to tako uranila?

— Ah, valja mi na Dovrefjell da svijet ne propadne — odgovori kokoš.

— A tko ti je to kazao, koko čvoko? — upita pijetao.

— Noćas mi se usnilo dok sam na hrastu spavala — odgovori kokoš.

— Onda ću i ja s tobom — naposljetku će pijetao.

I njih se dvoje zaputiše. Podugo su tako išli, pa onda susreli patku.

— Zdravo, patko šigo - migo — pozdravi je pijetao.

— Zdravo, pjetliču crveni krestiću — uzvratil mu patka; — kamo si to udario, i još tako rano?

— Valja mi na Dovrefjell da svijet ne propadne — odgovori pijetao.

— A tko ti je to kazao, pjetliču crveni krestiću? — upita ga patka.

— Koka čvoka — pohitje pijetao.

— A tko je to tebi rekao, koko čvoko? — priupita patka.

— Noćas mi se usnilo dok sam na hrastu spavala — objasni kokoš.

— I ja ću s vama — odluči patka.

I tako u lijepu društvu pođoše dalje. Išli njih troje pa nakon nekog vremena susreli gusku.

— Dobar dan, gusko ševeljajko — pozdravi patka.

— Dobar dan, patko šigo - migo — uzvratil joj guska; — kamo si to tako uranila?

— Valja mi na Dovrefjell da svijet ne propadne — zakloca patka.

— A tko ti je to kazao, patko šigo-migo? — zađakta guska.

— Pjetlić zeleni repić — odvrnu patka.
 — A tko je to tebi rekao, pjetliču crveni krestiću — opet će guska.
 — Koka čvoka — pobrza pijetao.
 — A odakle ti to znaš, koko kokorajko? — zaintačila guska.
 — Noćas mi se snilo, gusko ševeljajko — objasni kokoš; — usnilo mi se dok sam na hrastu spavala.
 — Onda ću i ja s vama — najposlije će guska.
 Zaputilo se društvance dalje, a u neko doba eto mu lisice u susret.
 — Dobar dan, teta lijo — pozdravi guska.
 — Dobar dan, gusko ševeljajko — uzvratila joj lisica.
 — Koje dobro, teta lijo?
 — A kamo ćeš ti, gusko ševeljajko?
 — Evo idem na Dovrefjell da svijet ne propadne — zagaka guska.
 — Tko ti je to kazao, gusko guščice? — upita je lisica.
 — Patka šiga-miga — odbesjedi guska.
 — Tko je to tebi rekao, patko šigo-migo?
 — Pjetlić zeleni repić — zapakala patka.
 — A tko je to tebi u glavu ulio, pjetliču crveni krestiću?
 — Koka čvoka — odvrnu pijetao.
 — Odakle ti opet znaš, koko kokorajko?
 — Noćas mi se snilo, teta lijo — objasni kokoš; — usnilo mi se dok sam na hrastu spavala, da će sav svijet propasti ne dodem li na Dovrefjell.
 — Tek koješta! — dočeka lisica. — Što mučkaš: neće svijet propasti ako vi tamo ne dođete! Radije vi pođite sa mnom u moj lisičnjak, bit će vam bolje: ondje je toplo i ugodno.
 Društvu koje se našlo na putu svidje se taj prijedlog, pa sve četvero krenu s lisicom u njezin nastan. Kad stigoše onamo, lisica naloži dobru vatru na ognjištu, pa ih od topline sve obuže drijem. Patka i guska zakunjaše u kutu, a pijetao i kokoš uzletješe na prečku.
 Kad guska i patka zaspashe, lisica zakla gusku te je ispeče. Zapahnu koku vonj s ognjišta, pa se ona uspela na prečku više i onako polusnena protisnula:
 — Fuj, kako tu smrdi!
 — Koješta! — dočeka lisica. — To je samo dim s ognjišta. Zavezi se ti, prijao, u san i ne troši riječi!

Kokoš i opet zaspala, a lisica tek što je gusku smazala, zakla i patku, ispeče je na žaru pa se naklopi na pečenku.

Probudila se kokoš od pustoga onog vonja koji je ozdo dopirao, pa se uspela za još jednu prečku naviše, i dok se uspinjala, i opet protisnula:

— Fuj, kako tu smrdi!

No istodobno koka i oči otvorila, a kako ih otvori, imade što i vidjeti: lisica smazala i gusku i patku. Kad razabra što se zbilo, pobrza koka na najvišu prečku, pa kroz dimnjak pogleda van.

— Da divnih li gusaka što tuda lete! — zakakota kokoš lisici, a ova odmah izduhnu van ne bi li se plijena domogla.

Dok se lisica zabavljala vani, koka probudi pijetla te mu kaza što se zbilo s guskom ševeljajkom i s patkicom gegavicom. Nato pjetlić zeleni repić i koka kokorajka izletješe kroz dimnjak, i da nisu stigli na Dovrefjell, doista bi svijetu bio kraj.

POŠO PIJEVAC PO VODU

Pijevac jednom šetat pošo
i u šumu tako došo
s kakotavom tustom čvokom,
ženom svojom šarenkokom.
Među lijeskam sve se vere,
lješnjake on s njome bere.
Sve po jedno i po dva
guta koka zrna ta,
popašna je, nuto jada,
te će stradat iznenada:
od lješnjaka ljuska mala
u grlu je koki stala.
Vrat je koka istezala,
krilima je razmahala,
nožicama čeprkala
i na zemlju bolna pala.
Po vodu je pijevcu ići
te na izvor brže stići,
da pomogne tako čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
što u šumi bolna leže —
smrt je, jadnu, za vrat steže.

Kraj izvora pijevac stao
i glas njemu podigao:

»Vode meni, izvoriću,
brže davaj, dragoviću:
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mora mori —
sa smrću se jadna bori.«

Izvor njega dočekaj:

»Prvo meni listak daj,

onda vodu uzimaj.«

I pijevac lipi haj:

»Lipo moja, krasotice,
daj mi listak, mirisnice:
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mora mori —
sa smrću se jadna bori.«

Ovako mu lipa zbori:

»Listak uzmi onaj čas
kad mi dadeš zlatan pas.«

K divu pijevac diže glas:

»Ja sam koki našo spas
daš li meni zlatan pas:
s njime ja ću lipi hodit,
te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mora mori —
sa smrću se jadna bori.«

Div očima samo kruži:

»Čizme prvo ti mi pruži,
pa se onda pasom služi.«

A pijevcu korak duži:

»Hej čizmaru, dragi krpo,
bi li čizme meni skrpo:
čizme ja ću divu dati,
zlatan pās tad opasati;
s njime ja ću lipi hodit,
te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mòra mori —

sa smrću se jadna bori.«
Čizmar njega blago kori:
»Čekinje mi prvo stвори,
pa o čizmam onda zborи.«

Pijevac odmah vepru smjerи:
»Grdan vepre, šumska zvijeri,
čekinja mi ti saberi:
s njima ja ću krenut krpi,
da on meni čizme skrpi;
čizme ja ću divu dati,
zlatan pās tad opasati;
s njime ja ću lipi hodit,
te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mōra morи
sa smrću se jadna bori.«

Velja mudrost vepra resi:
»Žita, pijevče, ti donesi,
pa čekinja tad odnesи.«

Pijevac onda gumnu hita:
»Vršioče (pijevac pita),
hoćeš li mi dati žita;
sa žitom bih vepru tade,
da čekinja on mi dade;
s čekinjama ja ću krpi,
da on meni čizme skrpi;
čizme ja ću divu dati,
zlatan pās tad opasati;
s njime ja ću lipi hodit,
te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mōra morи —
sa smrću se jadna bori.«

Od vepra je mlatac gori:

»Najprije mi po kruh hitaj,
pa za žito onda pitaj.«

Sluša pijevac savjet i taj:

»Pekarice (njojzi reče),
daj mi kruha, gospo sreće:
na gumno ću s kruhom ići
i u mlatac žito dići;
sa žitom bih vepru tade,
da čekinja on mi dade;
s čekinjama ja ću krpi,
da on meni čizme skrpi;
čizme ja ću divu dati,
zlatan pâs tad opasati;
s njime ja ću lipi hodit,
te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mōra mori —
sa smrću se jedna bori.«

Pekarica njemu zbori:

»Kad mi drva ti naneseš,
možeš kruha da odneseš.«

Drvosječi pijevac kuko:

»Drvosječo, snažna ruko,
bi l' mi koje drvo svuko:
pekarici da ga nosim,
u nje kruha da isprosim;
na gumno ću s kruhom ići
i u mlatac žita dići;
sa žitom bih vepru tade,
da čekinja on mi dade;
s čekinjama ja ću krpi,
da on meni čizme skrpi;
čizme ja ću divu dati,
zlatan pâs tad opasati;
s njime ja ću lipi hodit,

te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mòra mori —
sa smrću se jedna bori.«

Nato će mu drvar reći:

»Sjekiru ja moram steći,
da bih mogo drva sjeći.«

Pijevac dalje poskakuj:

»Kovačino, ded me čuj,
sjekiru mi brže kuj:
drvosjeći to je prvo,
da bi meni sjeko drvo;
pekarici da ga nosim,
u nje kruha da isprosim
na gumno ću s kruhom ići
i u mlatca žita dići;
sa žitom bih vepru tade,
da čekinja on mi dade;
s čekinjama ja ću krpi,
da on meni čizme skrpi;
čizme ja ću divu dati,
zlatan pàs tad opasati;
s njime ja ću lipi hodit,
te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mòra mori —
sa smrću se jedna bori.«

Kovač pijevcu drži slovo:

»Znaš li, brajko, što je novo:
uglja treba da bih kovo.«

Ugljenaru pijevac ovo:

»Ded žežnicu sad potakni,
ugljena mi ti namakni:

kovač ugljen potrebuje,
da sjekiru meni skuje;
drvosječi to je prvo,
da bi meni sjeko drvo;
pekarici da ga nosim,
u nje kruha da isposim;
na gumno ću s kruhom ići
i u mlatca žita dići;
sa žitom bih vepu tade,
da čekinja on mi dade;
s čekinjama ja ću krpi,
da on meni čizme skrpi;
čizme ja ću divu dati,
zlatan pās tad opasati;
s njime ja ću lipi hodit,
te ću od nje listak dobit;
izvoru ću listak dati,
pa ću vodu uzimati;
vodu nosit ja ću čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mōra mori —
sa smrću se jadna bori.«

Ugljenaru pijevca žao
pa on njemu uglja dao.

Do uglja je kovač došo,
sa sjekirrom drvar pošo,
pekarica drva ima,
mlatac meki kruh uzima,
vepar tako dobi žita,
s čekinjam se krpi hita,
čizme gorski div obuva,
zlatan pās sad lipa čuva,
na izvor je listak pao,
izvor pijevcu vode dao,
s njome ovaj brza čvoki,
ženi svojoj šarenkoki,
koju strašna mōra mori —
sa smrću se jadna bori.
Gutnu gutljaj tusta čvoka,

na samrti šarenkoka:
voda bolnoj zdravlje daje
i na noge koka stade.

POGOVOR

Ne znamo otkad postoje bajke i kako su nastale. Ima više teorija o njihovu postanku, i možda su sve istinite i prihvatljive. A očito je da su bajke došle iz duboke davnine, iz djetinjstva ljudskog roda, iz prapovijesti čovječanstva, kad je čovjek sa svijetom bio jedno, kad se tek učio živjeti, misliti, raditi, govoriti...

Zato su djeca i bajke duboko vezani. I djeca se, kao i onaj davni čovjek (»u ponedjeljak ujutro kad svijet bijaše nov novcat«, kako je rekao Kipling), tek uče životu. Sve je novo, sve nepoznato, vrata su širom otvorena... Sve je moguće u svijetu djetinjstva i u svijetu bajke. Moguće je preletjeti preko mora i gora na letećem čilimu; moguće je svladati divove i zmajeve i zadobiti kraljevnu, sve ako to bila i djevojčica iz susjedstva; moguće je pretvoriti se čas u lava, čas u patku, pa zastrašiti i nadmudriti neprijatelja, sve ako to bio onaj umišljeni dječak iz prve klupe (jači od tebe).

Bajke svih naroda naizgled su slične. Slično je u njima ono mitsko, praiskonsko, sjećanje na vlastite početke, ali kako je vrijeme prolazilo (a bijahu to tisućljeća i tisućljeća) i povijest se stvarala, stvarali se jezici, narodi i granice, bajke se počеше razlikovati: osnovna je misao ostala, ali se kazivanje promijenilo — svaki je narod u njih unosio spoznaje vlastitog iskustva i zaodio ih u vlastiti izričaj. I tako svaki narod ima *svoje* bajke i priče, građom *svoga jezika* i *svoga* sjećanja pripovijeda jedan prastari motiv iz dalekoga općeg sjećanja, smješta ga na *svoje* tlo, pod *svoje* nebo.

I tako je bivalo da je svaki narod, unoseći svoje elemente, stvarao prepoznatljivo svoje priče. U norveškim pučkim pričama, primjerice, nema vilâ: smrzle bi se u neprijaznim, hladnim, vjetrovitim i snjegovitim gorama — u svojim paučinstim haljinama. Vile ćemo zato potražili u pitomijim podnebljima. Ali ćemo u skandinavskim šumama i planinama naići na šumske i gorske patuljke, na duhove i divove (zovu ih *troll*), i na medvjede, nekad i začarane — oni onamo upravo pristaju, nisu toliko osjetljivi na hladnoću: divovi mogu obarati i čupati stabla iz korijena (jednom rukom — što je to njima) i grijati se u svojim pećinama, a patuljci, predani čuvari gorskog blaga, ruda i dragog kamenja, mogu svoj nastan naći u samom srcu planine. Domaći pak duhovi i patuljci borave u kakvu zakutku u kući, uz toplo ognjište, tu im je udobno,

nema vjetra ni studeni. A medvjedi opet — e, nisu to medvjedi nego često začarani kraljevići koji su se zaljubili u siromašne šumareve kćeri...

Kako su stoljeća prolazila i došlo poznato vrijeme europske povijesti: kršćanstvo, feudalizam, križarske vojne, vojske i obrti (mnogo toga dobrog i lošeg, ali ništa ni posve dobro ni posve loše, jer čovjek je kročio velikim koracima i utirao put civilizaciji i kulturi) — udoše u bajke i priče elementi te povijesti i tog iskustva. Udoše sveci koji su hodili zemljom poštapajući se kvrgavom batinom i ispunjavajući tri želje dobrim ljudima (nagrada za dobrotu i milosrđe — izrazito kršćanska kategorija); udoše junaci i vitezovi zveckajući oklopima, i zlatnim mačevima poskidaše glave zmajevima (pazite, to je borba između dobra i zla); udoše pametna i glupa braća tražeći po svijetu majstore koji će ih učiti zanatima i vještinama; udoše napokon isluženi vojnici (dakako, neustrašivi), suci i gradonačelnici (dakako, podmitljivi), tako da se mnogo toga može razvidjeti »između redaka«. Eh, gotovo zaboravismo kraljeve: bilo ih je svakakvih. Većina je težila za zlatom i moći, a bilo je (izuzetno) i posve skromnih kraljeva, gotovo malo boljih seljaka, s dvorima koji bijahu malo veće seljačke kuće, i tako jednostavnih i primitivnih da su njihove kćeri biskale junake zaspale im na krilu.

I tako su bajke živjele iz naraštaja u naraštaj, pričale se uz ognjište za dugih zimskih večeri, a bilo je i pravih pričala, specijalista što bismo danas rekli, koji su tako umješno i lijepo pripovijedali da su bili nadaleko poznati i čašćeni.

Došlo je tako vrijeme kad su se europski narodi počeli buditi (dakako, ne odjednom) i postali svjesni sebe, svoje vlastitosti, svoga jezika i povijesti. To se vrijeme naziva romantizmom (u europskim okvirima) i poklapa se s buđenjem nacionalne svijesti i stvaranjem nacionalnih država onako kako ih danas shvaćamo. Učeni ljudi počeli su odlaziti na sela, u narod, osluškiivati što i kako govore pučani, tražiti korijene svoje prošlosti. Očarani pučkim pjesmama i pričama, počеше ih zapisivati.

*

Bilo je različitih sakupljača norveških narodnih pripovijedaka, a najpoznatiji i najzaslužniji bijahu dva prijatelja: Peter Christen Asbjørnsen (P. Kristen Asbjørnsen, 1812 — 1885) i Jørgen Moe (Jergen Mû, 1813 — 1882). Oni su u Norvežanâ ono što su braća

Grimm u Nijemacâ.

Prvi bijaše sin nekog staklara iz Osla, spretan pripovjedač i prirodoslovac (prvi je u Skandinaviji upozorio na Darwina), a drugi bijaše sin imućna seljaka iz okruţja Ringerike, lirik, pripovjedač i poslije biskup. Upoznali su se i vezali prijateljstvo još kao mladići i ostali prijatelji cio život. Obojica čitahu bajke i priče što ih u Njemačkoj sakupiše braća Grimm, i to ih je poteklo da godine 1837, i dalje, zaredaju po selima i zaseocima i počnu skupljati pučke priče svoje domovine. U prosincu 1841, objavili su prvu zbirku, a 1844. drugu. Zatim su stali.

A stali su zato što su te priče, lako kazivane narodnim jezikom, oni objavili na »sluţbenom« jeziku — *riksmaalu* — jeziku uprave, vojske, novina i škole, što su ga nametnuli Danci za četiri stoljeća svoje vladavine u Norveškoj (1380-1814). To vrijeme Norveţani nazivaju »mrak od četiri stoljeća«. Sada su se prijatelji dogovorili da jezik pripovijedaka ostave u narodnom govoru i kazivanju i da u nj ne unose ukočene, tvrde i ne prirodne izraze »vladajućeg« jezika. Do sljedećeg izdanja proteklo je osam godina, i u njemu je, i u svima nadalje, vidljiv tok toga »čišćenja« i ponarodnjavanja. Nije to teklo posve glatko, jer su kritičari prigovarali »sirovosti« pučkog jezika što ga sakupljači nisu htjeli ni uljepšavati ni stilizirati.

Konačno su norveške bajke i priče zasjale u svome čistom pučkom jeziku — *landsmaalu* — onako kako su i kazivane, i odražavaju pravi duh, pravi still norveški. I oni koji su poslije obilazili selima, zapisali su te bajke i priče u gotovo istom kazivanju, gotovo istim izričajem.

Objavljivanje narodnih pripovijedaka za norveški je knjiţevni jezik imalo veliko značenje, kudikamo veće negoli u nekih drugih europskih naroda. One su došle kao objava: ušle su u sve pore života i umjetnosti — u slikarstvo, glazbu i knjiţevnost, jer pokoljenje knjiţevnikâ što bijaše mlado kad su objavljene, svojski je prigrlilo norveški stil i pučki jezik, i nikad ga više nije napustilo.

*

Ove su bajke i priče izabrane iz kritičkoga norveškog izdanja što ga je priredio norveški stručnjak na tom području Knut Liestöl, a pod naslovom *Samlede Eventyr* (Sabrane bajke) objavila ga naklada Gyldendal Norsk Forlag u Oslu 1944.

Prevoditelj je prevodio s izvornika i poštovao ga, drţeći se

načela: ništa ne vadi, ništa ne domeći. Nastojao je ritmom i glazbom našeg narodnog jezika prikazati izvornu tečnost i jedrinu norveškog izraza. Trebalo je jednostavnosti, čak i krutosti, nikakva uljepšavanja ni biranja izraza, jer su i norveške bajke takve. Izričaji što ih dosad možda niste čuli, primjerice »utiha na moru«, »dan upolovio«, »jutro prosivjelo«, »opasao se snagom« — samo su obični narodni izrazi koji se pomalo zaboravljaju ili su zaboravljeni, pa nam se jezik sve više osiromašuje i izrazom i glazbom. A izgubiti i zaboraviti riječi i izraze vlastitog jezika isto je kao izgubiti dragocjeni obiteljski nakit što su ga prošli naraštaji brižno čuvali od koljena do koljena i dičili se njime.

A jezik je mnogo, mnogo više od toga. Jezik je naše duhovno narodno blago, naše obiteljsko blago i — tvoje vlastito.

Josip Tabak

Copyright

© Dubravko Deletis

e-izdanje pripremio:
Dubravko Deletis

website: www.josiptabakknjige.org

22/07/2013

